Hannes Stein s-a născut la München, cu patru ani înainte de prima aselenizare (1965) şi cu douăzeci şi patru de ani înainte de căderea Zidului Berlinului. A crescut la Salzburg, în Austria. A studiat la Hamburg, anglistică fiind obiectul de bază, dar şi americanistica, pe lângă puţină filozofie, pentru uz domestic. A fost şi a rămas anglofil, până peste urechi, dar cunoaşte şi ivrit, destul de prost, şi puţin idiş, a bissah•Jiddisch! A învăţat pe deasupra greacă veche şi latină, dar cea mai străină limbă îi rămâne germana, în continuare părându-i-se deosebit de dificilă. Ca un om care şi-a greşit meseria într-un mod interesant, fiind jurnalist, prin anii optzeci a descoperit că îl amuză să-şi noteze părerile şi observaţiile şi în schimbul lor să obţină bani. Un reacţionar întruchipat, a publicat până acum, tipărite în sute de mii de exemplare, volumele: Cum tn-am lăsat de gândit. Mic tratat pentru intelectuali epuizaţi (Editura Nemira, 2007), un pamflet polemic dedicat raţiunii critice, în stilul lui Jonathan Swift; Enciclopedia lucrurilor care mă sâcâie zilnic. Mic tratat pentru intelectuali agasaţi (Editura Nemira, 2007) şi Profeţi ai sfârşitului sau Ofensiva antioccidentalilor, împreună cu Richard Herzinger.

Hannes Stein
cum să ai întotdeauna
DREPTATE
al doilea mic tratat pentru intelectuali agasaţi
Traducere din limba germană
MIHAI MOROIU
NEMIRA

Coperta colecţiei: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Ilustraţia copertei: Irina DOBRESCU
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STEIN, HANNES
Cum să ai întotdeauna dreptate / Hannes Stein; trad.: Mihai Moroiu
Bucureşti, Nemira & Co., 2009
ISBN 978-973-l43-306-6
I. Moroiu, Mihai (trad.)
821

.112.2-4=135.1
Hannes Stein
IMMER RECHT HABEN!
DER ENDGÜLTIGE RATGEBER
Eichborn AG, Frankfurt am Main, 2008
Editura Nemira & Co., 2009
Redactor: Dana MOROIU
Tehnoredactor: Corneliu ALEXANDRESCU
Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A,

„Se poate întâmpla să gafez. Şi în asemenea cazuri, mă bazez întotdeauna pe un strop de dialectică. Dar, de la sine înţeles, mi-am construit afirmaţiile în aşa fel încât să am dreptate şi în cazul contrar."

Karl Marx

„Am principii de fier. Dacă ele nu vă sunt pe plac, mai am şi altele."

Groucho Marx

„SUPA-I PREA SĂRATĂ"
SAU
REGULILE DE LUPTĂ ALE DISCUŢIEI CIVILIZATE

Tăcerea e de aur - dar vorba e de argint

într-o familie de ţărani din munţii Tirolului se născuse un fiu mut ca un peşte. Băiatul îndeplinea toate muncile care i se cereau şi se arăta cuminte şi în celelalte privinţe, dar nu scosese nici un singur sunet, în toată viaţa lui. într-o seară, se povesteşte, muntenii se aşezaseră la masă. Şi atunci, mutul a deschis deodată gura şi a pronunţat, fără să se încurce: „Supa-i prea sărată." Au încremenit cu toţii de uimire, cu lingurile în aer, deasupra străchinilor aburinde. Primul care şi-a regăsit cumpătul a fost pater familias. „Băiete, de ce până acum n-ai scos nici o vorbă?" l-a întrebat. Iar tânărul şi-a lăsat privirile în pământ. „Păi, pen'că, s-a încumetat el, pân'acu' supa n-a fost niciodat' prea sărată."

Admirabilă economie de expresie! Vai, de-am fi cu toţii aidoma acelui pui de ţărani: suficient de discreţi şi de modeşti ca să renunţăm la vorbele inutile. Din păcate, lumea, în totalitatea ei, este departe de acest ideal. Pălăvrăgeşte, se ceartă, dezbate, spune vrute şi nevrute, născoceşte şi răspândeşte bârfe, după cum îi stă în fire. Da, peste tot şi mereu se vorbeşte. în Talmud omul este numit şi chai medaber, „animalul vorbitor" - în latina învăţaţilor se poate spune şi homo loquens. De altfel, ştiinţa modernă a comunicării ne lămureşte că ar fi absolut imposibil să nu comunicăm. Nu există un contrar al conduitei omeneşti - şi nimeni nu are libertatea să nu respecte canoanele.

Altfel şi mai limpede formulat: şi trândăvia este un comportament. De aceea ne şi este imposibil, în principiu, să întrerupem vreodată comunicarea. Cine se izolează de semenii lui nu o face câtuşi de puţin

din dorinţa de a nu mai vorbi, ci din dorinţa limpede de a nu i se mai vorbi. Chiar şi cine stă ore în şir nemişcat ca un Buddha, în poziţii absolut incomode, pe rogojină, studiind modelul tapetului, chiar şi cine face legământ de tăcere şi se retrage într-o chilie de călugăr comunică neîncetat cu lumea din jur: nu există tăcere care să nu fie încărcată de sensuri.
Dar nici nu trebuie să irosim prea multe cuvinte ca să deplângem toată situaţia. Omul a devenit om, în epoca primitivă, numai pentru că a înlocuit noaptea tăcerii cu lumina vorbirii! Şi tocmai de aceea, chiar dacă şi-ar dori-o cu tot dinadinsul, nu se mai poate întoarce vreodată în întunericul protector: porţile Paradisului s-au închis, pentru el, pe veşnicie. Tânărul pe care cu toţii îl crezuseră mut, dar a vorbit la momentul potrivit, a fost cu certitudine un erou, şi ar merita să i se ridice un monument din marmura cea mai nobilă în fiecare parlament, în fiecare redacţie, în fiecare studio de televiziune din lume. Şi dacă ar intenţiona cineva sâ-i urmeze exemplul, cu o capacitate de autocontrol rar întâlnită, tot în zadar ar fi: suntem condamnaţi să vorbim, să ne împărtăşim gândurile, să discutăm.
Cartea de faţă vă va ajuta să vă exprimaţi retoric.
Dacă tot trebuie să vorbim, măcar să o facem elegant şi convingător. Ca să folosim o figură de stil, e ca atunci când ai crampe şi intri pe ringul de dans, prefăcându-te că dansezi foxtrot. Dar e obligatoriu să cunoşti paşii.
Doriţi să aveţi dreptate, ori să vă atingeţi un scop?
Există programe de operă care povestesc intriga lucrării muzical-dramaturgice, de unde evident nu putem pricepe mare lucru, în vreme ce ne delectăm cu fermecătoarea muzică dodecafonică. Există programe de teatru care dezvăluie, negru pe alb, tot misterul, înainte de a ne încumeta să intrăm în sală şi să urmărim ce a ieşit, după ce regizorul şi-a pus în practică teribilele lui idei scenice. Există ghiduri de

călătorie, în care sunt descrise ţinuturi în care coioţii şi bizonii îşi zic noapte bună, în vuietul Niagarei. Lucrarea de faţă urmează aceste exemple ilustre: este vorba, ca să spunem aşa, de un GHID DE CONVERSAŢIE (astfel, cea dintâi scriere aparţinând genului). Scopul urmărit este stabilirea unor canoane clare despre cum şi despre ce se poate vorbi în public. Nimic mai mult, nimic mai puţin.

Să stabilim, de la început, care este scopul comunicării, în viaţa de zi cu zi. în esenţă, există doar două motive pentru care ne lansăm într-o discuţie: 1) pentru a obţine ceva, sau 2) pentru a avea dreptate. în ceea ce priveşte prima situaţie, vă rog să priviţi expresia „a obţine ceva" în accepţiunea cea mai largă - ea cuprinde totul, de la dezbaterea punctelor de vedere asupra reclamei erotice până la flecăreala destinsă în care poliţiştii se angajează cu răpitorii care iau ostatici. Dacă vreţi să aveţi succes, cheia este întotdeauna aceeaşi: nu contraziceţi! încercaţi să aflaţi cât mai repede părerea rivalului, confirmaţi-i valabilitatea, fără a face economie de cuvinte ori de spirit, apoi strecuraţi-i propria propunere.

O scenă din filmul Căderea imperiului american arată cum se desfăşoară lucrurile în practică. Doi urâţi săriţi de patruzeci de ani plănuiesc cum să agate studente crude în discotecă, vrăjindu-le cu replici de genul: „Mademoiselle, centralele atomice sunt un lucru îngrozitor, nu credeţi? Şi ce să mai spunem despre moartea pădurilor!", legănându-şi şuncile în ritmul muzicii imaginare. Chiar şi tratativele cu spărgătorii de bănci înarmaţi funcţionează după aceleaşi principii. Mai întâi se caută sferele de acord; vigilenţa părţii adverse este apoi adormită, în credinţa că totul va continua sub semnul aceleiaşi armonii veşnice; însă trebuie limpede stabilit că anumite limite nu pot fi depăşite. (Dacă fata susţine că intenţionează să-i

rămână fidelă prietenului, discuţia despre centralele atomice se întrerupe brusc. La fel şi în situaţia în care bandiţii încep să împuşte ostatici.) La momentul potrivit, dintr-un punct de vedere tactic, la care nu poţi ajunge decât graţie experienţei, singura deviză rămâne: La atac! Asaltul năvalnic trebuie să nimicească toate redutele de apărare, în speranţa că victoria va fi de partea celui mai viteaz.

Cel de-al doilea motiv de discuţie civilizată ne poartă într-un domeniu considerabil mai complicat. Mai întâi trebuie lămurită chestiunea esenţială: de ce să ai dreptate este ceva atât de frumos şi de dorit? Există răspunsuri foarte diferite, dar care, fără îndoială, duc într-o singură direcţie.

Vrem să eradicăm opiniile greşite. Ar fi de-a dreptul un semn de necioplire şi delăsare dacă o părere recunoscut greşită - ori, mai exact, o tâmpenie - ar rămâne necontrazisâ în spaţiul de comunicare interumană. Prin urmare, părerea respectivă trebuie distrusă, retoric, prin lovituri bine ţintite.

Vrem să salvăm lumea. Să presupunem că ne-am dat seama că doar comunismul este în stare să salveze societatea de la dezastru - ceea ce înseamnă că am fi de-a dreptul inconştienţi să suportăm propaganda anticomunistă, aşa cum se întâmplă zi de zi. Este datoria noastră, în calitate de semeni şi cetăţeni, să ajutăm comunismul să-şi dobândească victoria sa istorică mondială, cu ajutorul discuţiilor aprinse!

Vrem să strălucim în faţa celorlalţi. Pe vremuri, bărbaţii obişnuiau să sară la bătaie dacă doreau să fie remarcaţi de femeia visurilor - pe care, apoi, învingătorul o târa de păr direct în grota lui căptuşită cu muşchi. In zilele noastre, se recurge adesea la dueluri verbale, exact în acelaşi scop. Nefiind însă momentul să comentăm progresul civilizator în asemenea evenimente, vrem să fie limpede un lucru: într-o

încăierare, cel mai tare este de regulă cel care rămâne pe picioare, până la sfârşit - în duelurile verbale, în schimb, triumfă cel mai abil.

Vrem să ne simţim bine. în acest sens, fie-mi îngăduit să evoc interviul legendar care a fost transmis după partida de box dintre campionul Henry Maske şi adversarul său, Roccigiani. în vreme ce Maske umbla cu subtilităţi, ocolind esenţialul, Roccigiani a pus genial punctul pe „i": „îl trânteşti la podea şi te simţi excelent!"

Dar am putea fi contrazişi, că nu motivaţia ar avea vreo importanţă, ci setea de â avea dreptate care, oricum, eşuează până la urmă tot într-o luptă de cocoşi. Teorie care nu poate fi demontată decât recunoscându-i, pentru început, valabilitatea - adăugând, apoi: luptele de cocoşi în care adversarii nu se aleg cu răni reprezintă o disciplină sportivă nobilă. Rog să fiu iertat de blajina lume a doamnelor că nu pun în discuţie aici şi „lupta de găini" în mod special. Nu pentru că aş considera-o mai puţin importantă ca varianta masculină - după părerea mea, de la distanţă, găinile certăreţe se deosebesc prea puţin de purtătorii de creastă cuprinşi de furia dezbaterilor. în ambele cazuri încep să zboare penele şi să iasă fulgii; în ambele cazuri cotcodăcitul strident sparge timpanele; în ambele cazuri, la sfârşitul ostilităţilor, cel învins nu mai este bun decât de oală. în ceea ce priveşte comunicarea omenească, din fericire, afirmaţiile sunt corecte doar din punct de vedere metaforic: partenerul răvăşit, tocat mărunt ieri, se prezintă astăzi pe terenul de luptă proaspăt şi fără nici o zgârietură, pregătit pentru repriza următoare.

Poziţia pacifistă

Psihologia modernă ne învaţă că o comunicare nu se mărgineşte niciodată strict la nivelul concret al informaţiei. Asemenea unui râu care transportă grohotiş,

ea poartă cu sine şi un complex de stări. Un exemplu clasic: soţul care îi mârâie soţiei, aflate la volan, care a oprit la semafor, „E verde!" Desigur, asta nu înseamnă numai că intersecţia poate fi traversată. Bărbatul sugerează că el conduce mult mai bine, că a greşit când a lăsat-o la volan şi că se grăbeşte peste poate.
Acum, există şi reprezentanţi ai breslei psihologilor cu înclinaţii umanitariste, care ne pun în vedere nu numai să înţelegem mesajele din afara conţinutului strict al comunicării, ci să ne dezvoltăm un soi de radar intern al oscilaţiilor emoţionale. La orice enunţ trebuie să ne punem întrebarea: Ce anume ne mărturiseşte despre el însuşi cel care ne vorbeşte? în ce raport se situează? Faţă de mine. Şi ce anume urmăreşte să obţină? De la mine. Aş dori să vă deconsiliez cu tărie de asemenea precauţii în relaţiile interumane în cazul în care urmăriţi să aveţi dreptate dintr-unul din motivele menţionate mai sus (adică pentru a salva omenirea, pentru a străluci în faţa femeilor etc). Nu veţi face decât să vă îndepărtaţi de rezultatul urmărit, zdrobindu-vă adversarul retoric.
Există şi un psiholog extrem de pacifist, Friedemann Schulz von Thun pe numele său, care îşi imaginează, cu toată seriozitatea, că în psihologia comunicaţională lucrurile ar.trebui să stea cam aşa: „Accept şi salut faptul că fiecare vede chestiunea din punctul său de vedere, potrivit biografiei şi împrejurărilor din viaţa sa." Ca să continue apoi, înfierbântat: „Tu eşti altfel decât mine, eu sunt altfel decât tine: dacă ne ascultăm unul pe celălalt şi ne acceptăm punctul de vedere ca punct de pornire, atunci întâlnirea noastră poate să scoată la lumină ceva mai bogat şi mai adevărat decât părerile noastre, luate separat." în acest fel nu se va ajunge, desigur, niciodată la o discuţie înfierbântată. Vă spun, cine nu e pregătit să-şi radă partenerul de discuţie cu tunetele şi fulge-

rele spiritului - cui îi este teamă de furtunile polemice purificatoare - ar face bine să rămână acasă, după sobă, cu inima lui de iepure fricos cu tot!

Regulile de bază ale duelului verbal

în orice caz, trebuie respectate anumite reguii în acest joc. Chiar şi în Vestul Sălbatic Coltul se scotea doar când adversarii se aflau în piaţa publică, faţă în faţă, iar soarele era la amiază. Cu atât mai mult se cuvine ca lumea civilizată să se lase guvernată de reguli de fier consacrate culturii conversaţiei! Regula numărul unu sună astfel: Daţi dovadă de precauţie în alegerea partenerului de discuţie. Gândiţi-vă foarte bine cu cine doriţi să vă certaţi - şi cu cine nu doriţi, sub nici un motiv, să vă certaţi. Din ultima categorie, bineînţeles, fac parte socrul (inclusiv viitorul socru) sau şeful. Sau femeia, respectiv bărbatul, pe care aţi dori să o, ori să-l ademeniţi în dormitor, în scopuri erotice. Vă rog să vă puneţi încă o dată, în maniera cea mai cinstită, întrebarea pe care am pus-o şi în deschiderea acestui capitol: „Doriţi să aveţi dreptate, ori să vă atingeţi un scop?" Căci, în mod logic, aceste două lucruri se exclud reciproc. Puteţi să vreţi ori una, ori alta, dar niciodată pe amândouă, în acelaşi timp. Regula numărul doi: Fiţi circumspecţi când alegeţi locul de desfăşurare a bătăliei. Să fie barul o idee nimerită? Nu e prea zgomotos? (Dacă veţi fi silit să urlaţi, veţi fi din greu dezavantajat şi din punct de vedere strategic, nu numai tactic.) Chiar vreţi să vă aventuraţi împreună cu adversarul într-un studio de televiziune? Sunteţi sigur că nu veţi fi atât de surescitat încât să vă apuce bâlbâială? Este temperatura din încăpere potrivită sau vă usturâ ochii de la picăturile de sudoare? Aţi vrea să staţi jos sau în picioare, în timpul discuţiei? Dacă sunteţi mai degrabă scund de

statură, veţi fi obligat să vă uitaţi în sus, spre cel cu care vă certaţi - atenţie: curând veţi fi cuprins de dureri drăceşti pe la ceafă.
Regula numărul trei: îngrijiţi-vă să ocupaţi, de la bun început, o poziţie retorică favorabilă. O mică sugestie: dacă vă luptaţi în postura de Goliat împotriva unui David, aţi pierdut înainte chiar să fi început bătălia verbală. Trebuie neapărat să păreţi o victimă care se confruntă cu un vrăjmaş cu mult mai puternic. In funcţie de situaţie, şi îmbrăcămintea poate să transmită această senzaţie - dacă respectivul se prezintă la costum scorţos, vă veţi arăta vădit neostentativ (jeanşi, pulover lejer). Desigur, vă este permis să apăsaţi fără jenă pe pedala etnică: „Eu, în calitate de evreu kurd, al cărui bunic a trudit pe câmpurile din Alabama, la cules de bumbac..." Fiţi pregătit, însă, adversarul v-ar putea răspunde cu aceeaşi monedă: „în calitate de german absolut normal, al cărui bunic a luptat în Waffen-SS, nu mai am dreptul să spun absolut nimic!" în acel moment, oponentul şi-a revendicat statutul de victimă, iar dumneavoastră vă treziţi în ofsaid şi trebuie să vă simţiţi teribil de jenat.
Sunt trei reguli care reprezintă esenţa. Dacă în această etapă nu comiteţi greşeli, aproape că nu vi se mai poate întâmpla nimic rău - indiferent cât de mult se va inflama dialogul. Mai există câteva trucuri şi mai fine, cu care aş vrea să vă familiarizez en passanî, ca să spunem aşa. Chiar dacă vi se pare că ar fi idei diametral opuse, tot nu trebuie să vă zăpăcească. De maximă importanţă este situaţia în care vă găsiţi: o tactică ori alta se dovedeşte în măsură să vă poarte spre ţintă. Cu cât vă veţi lansa în certuri mai lungi şi mai dese, cu atât veţi dobândi un simţ mai sigur al instrumentului la care să recurgeţi acum - în această fază absolut distincta a dialogului.

Tactica numărul unu: Nu vă încrâncenaţi niciodată. Faceţi joc de picioare! Lăsaţi să se înţeleagă că-l puteţi lichida pe adversar dintr-un bobârnac. Nu-l tutuiţi sub nici un motiv, vorbiţi-i cu „domnule" (între femei se recomandă înlocuirea formulei de adresare cu o privire ucigătoare).
Tactica numărul doi: Exprimaţi-vă indignarea morală - şi dacă nu vă încearcă nici un fel de indignare, invocaţi măcar o furie îndreptăţită, care mai apoi se va şi instala, cu siguranţă. Şi, chiar în mijlocul dansului, loviţi pe neaşteptate, ca o pasăre de pradă flămândă. Iar apoi vă întoarceţi imediat la calm. Lăsaţi ca acidul ironiei să desăvârşească lucrarea lui distrugătoare, lucrându-i duşmanului pe nerv.
Tactica numărul trei: Luaţi distanţă şi hoinăriţi prin zone cât mai îndepărtate, care, de fapt, nu au nimic de-a face cu subiectul discuţiei. Astfel vă veţi zăpăci partenerul şi, în acelaşi timp, vă veţi demonstra suveranitatea, ceea ce este extrem de util.
Tactica numărul patru: Fiţi nu suveran, ci pripit. Vă pierdeţi şirul vorbelor, întrerupeţi pe toată lumea, vă bâlbâiţi, vă luaţi cu mâinile de cap. Strecuraţi, timid, că nu sunteţi un expert în materie, amăgindu-vă adversarul, convingându-l că nu sunteţi pe măsura lui. Dar în spatele întregii confuzii, aidoma unui tanc Sherman sub plasa lui de camuflaj, trebuie să se ascundă voinţa de fier şi strategia calculată pas cu pas.
în acest sens, retorica Antichităţii ne oferă repere neîntrecute. Oratorii antici ştiau că un discurs, pentru a avea succes, trebuie să fie alcătuit din următoarele cinci părţi: prooemium, narratio, probatio, rcfutatio, peroraţie 1. Prin prooemium se înţelege introducerea, când se face apel la simpatia ascultătorilor (de preferinţa, mimând modestia). 2. Narratio este povestea prin care se defineşte natura chestiunii (ideal ar fi, cronologic: „Nu de mult stăteam sub un măr; la un

moment dat mi-a căzut un fruct în cap şi aşa mi-a venit ideea cu gravitaţia"). 3. în etapa următoare - ţrrobatio - se demonstrează teoria. 4. Refutatio serveşte Ia demontarea concludentă a argumentelor adversarului (potrivit schemei: „Este adevărat, membrii Fiat Earth Society afirmă că Pământul ar avea forma unui disc, dar oricine ştie că sunt zevzeci"). 5. Peroratio este finalul orgiastic, în care tensiunea acumulată se descarcă după un punct culminant turbat.

Oratorii Antichităţii se gândeau, de fapt, la discursuri în faţa unui public numeros, atunci când au conceput o asemenea structură. Dar funcţionează şi la cocktail, cu succes garantat!

Douăsprezece tactici murdare

După cum se ştie, pentru situaţiile grave, de natură militară, există Convenţiile de la Geneva. Potrivit lor, părţile aflate în conflict sunt obligate să protejeze, pe cât posibil, civilii, să îi trateze omeneşte pe prizonierii de război şi să nu-şi facă apariţia pe câmpul de bătălie fără uniforme. Prin analogie, şi discuţiile polemice au anumite reguli: trebuie să nu minţi, să nu jigneşti adversarul şi să nu ameninţi cu toporul. Filozoful liberal Karl Popper scria că baza unei dispute civilizate ar fi să pleci de la supoziţia că „tu te poţi înşela, eu mă pot înşela, iar noi doi împreună am putea să ne apropiem de adevăr cu un pas". Din păcate, experienţa arată că nu întotdeauna regula este respectată. (Şi Convenţiile de la Geneva au fost de multe ori încălcate, în istoria militară, spre e'xemplu când americanii au aruncat bombe atomice în Japonia fascistă, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.) Din păcate, experienţa arată că deseori şi victoria retorică aparţine celor care nu respectă regula. Există un singur mijloc de a contracara această nedreptate: trebuie să ştiţi, la rândul vostru, cum să purtaţi un război murdar. Ca să fiţi pregătiţi

pentru orice situaţie, aş dori să vă prezint principalele tactici de joasă speţă la care se recurge mereu în cursul bătăliiilor verbale.

In esenţă, acestea se pot împărţi în două categorii: cele grobiene şi cele fine. Să începem cu cele din urmă. Deosebit de îndrăgită este strategia inventării unei momâi de paie, insinuând că partenerul de discuţie ar susţine o poziţie cu care nu are nimic de-a face, în realitate; după care iei la forfecat acea poziţie, aşa cum ai străpunge o momâie de paie cu baioneta. Partenerul de discuţie va fi ocupat, prin urmare, să-şi explice punctul de vedere în multe cuvinte - şi nu va mai avea timp să treacă la contraatacul retoric. Spre exemplu: dacă adversarul susţine dreptul femeilor la avort, interpretaţi simultan părerea lui drept o pledoarie pentru crimă şi/sau pedofilie. Va fi atunci ocupat până peste cap să nu lase impresia că ar fi un monstru moral şi, ceea ce este important, nu va putea să-şi expună argumentele.

Strâns înrudit este procedeul omonimiei. în acest caz, se profită de faptul că două lucruri care au prea puţin sau nimic în comun sunt definite de acelaşi cuvânt. Preiei un termen al partenerului de discuţie şi - răstălmăcindu-l cu bună ştiinţă - îl extinzi într-un domeniu despre care n-a fost vorba deloc. Apoi contrazici, după toate regulile artei. Exemplu: „XZ valorează mai multe miliarde de dolari." „Nu cred că valorează atât. Se ştie că e sărac cu duhul. Lipsa lui de valoare se vede încă din faptul că..." etc. Aici ne jucăm cu sensul dublu al verbului „a valora" (a avea, dar şi a reprezenta o valoare), după care demonstrăm cu uşurinţă ceea ce urmărim să demonstrăm.

Cine ajunge în situaţia penibilă să se certe în public şi să nu se poată susţine cu argumente înaintea adversarului său va recurge la un argumentum ad auditores. Prin urmare, va debita la întâmplare o prostie

care să sune comic şi să nu poată fi prea uşor verificată. Cei care vor râde trec automat de partea sa; adversarul, în schimb, va fi silit să recupereze terenul pierdut prin explicaţii prelungite - ceea ce nu-l va face mai popular în ochii ascultătorilor săi.

Argumentum ad verecundiam îndeplineşte, în esenţă, aceeaşi funcţie. Procedeul presupune susţinerea propriei păreri prin citate din partea unor autorităţi în materie, bazându-ne pe faptul că majoritatea oamenilor confundă frecvent citatele cu dovezile. Dacă, în graba momentului, nu avem nici un citat la îndemână, inventăm un text potrivit - după modelul: „Chiar şi Goethe spunea că supa la pachet are gust excepţional." (Cine vrea să fie obraznic, e bine să adauge şi „după cum se ştie".) Pe vremuri, în discuţiile principiale, se făcea curent recurs la părinţii Bisericii ori la filozoful Aristotel; iar până mai ieri reveneau în discuţie cuvintele înţelepte ale lui Marx, Engels, Lenin, Rosa Luxemburg, Stalin, Troţki şi ale Marelui Conducător Mao. Dar toate aceste autorităţi nu mai sunt la modă. Astăzi ne susţinem mai degrabă cu „oamenii de ştiinţă" ori „experţii" (atunci când vine vorba de peninsula Arabă, multiubiţii „experţi în Orientul Apropiat"). Adesea este suficienta şi o simplă aluzie: „asta ştie oricine" sau „s-a demonstrat demult".

De o importanţă nepreţuită este ce nume ne atribuim nouă înşine şi ce conţine afişul de carton pe care îl agăţăm la gâtul adversarului. Cuvintele sunt mereu aceleaşi: reacţionari, neoliberali, cruzi, popi, profitori, vinovaţi de bancrută frauduloasă, slugoi ai americanilor, desueţi, vânduţi, superstiţioşi, speculanţi, vânători de chilipiruri, adversari ai pacifismului şi agenţi Opus Dei. Noi, dimpotrivă, suntem: progresişti, social-democraţi, de bună-credinţă, critici ai Bisericii, binefăcători, întreprinzători, patrioţi, vizionari, neatârnaţi, luminaţi, plătitori corecţi de impo-

zite, promotori ai calităţii, pacifişti şi membri ai formaţiunilor locale de protecţie civilă. Cine urmăreşte să fie elegant trebuie să nu îşi înjosească adversarul retoric, ci să îi demonteze convingerile, printr-o formulă scurtă. Cele mai potrivite, în acest scop, sunt conceptele care se termină în „ism", spre exemplu: „Asta e keynesianism1; maniheism; cinism; raţionalism; romanticism; anticomunism; sionism; neoliberalism; antisemitism; fascism." La lista de mai sus s-a adăugat recent un singur termen care nu rimează cu „ism", şi anume „islamofobie". Lovitura aplicată adversarului prin termenii-lozincă este dublă: sugerează lipsa de originalitate şi demonetizarea părerii sale, faptul că a fost demult clasificată, ordonată, rezolvată - acreditând convingerea că doar un idiot patent se mai ocupă cu asemenea lucruri.
Din păcate, uneori se constată că, în ciuda aplicării tuturor tertipurilor retorice, suntem pe cale să pierdem bătălia verbală - şi atunci nu mai ajută decât diversiunea. Prin urmare începem să discutăm despre altceva, ca şi cum ar fi vorba, de la sine înţeles, despre aceeaşi chestiune. Exemplu: cineva susţine că farfurii zburătoare pline de omuleţi verzi aterizează mereu pe planeta noastră, fapt escamotat de serviciul secret american. Adversarul respinge ideea, susţinut de considerentul că, potrivit fizicii moderne, este imposibil să zbori cu viteză superioară celei a luminii, iar cea mai apropiată stea fixă se găseşte la o distanţă inimaginabilă, de 4,6 ani-lumină. La care partizanul farfuriilor zburătoare replică: „Da, dar trebuie să recunoşti că urmele lui Yeti sunt peste tot."

Note:
1 Referitor la teoriile economice ale Iui John Maynard Keynes (n. tr.).

Să vorbim acum despre o lovitură de maestru, pe cât de perfidă, pe atât de graţioasă, care le iese doar celor înzestraţi cu prezenţă de spirit: inversiunea. Ii iei adversarului argumentul din mână, ca şi cum ar fi o spadă, şi o întorci cu vârful spre el. Iată-l lipsit de apărare. Exemplu: „Pe scaunul Sfântului Petru, la Roma, au stat debili mintali, criminali şi adulteri. Ceea ce demonstrează corupţia Bisericii Catolice."
„Dimpotrivă! Papalitatea a supravieţuit tuturor desfigurărilor suferite de-a lungul istoriei - iată dovada definitivă (dacă mai era nevoie de ea) că avem de-a face cu o instituţie sacrosanctă."
Să ne îndreptăm acum atenţia asupra trucurilor grobiene! Pe primul loc descoperim o strategie preferată a jucătorilor de şah: enervaţi-vă adversarul, supăraţi-l, călcaţi-l pe nervi, faceţi-l să spumege. în acest scop, neruşinarea este cea mai potrivită. Apoi: după ce aţi ascultat un lung şir de argumente, care conduc spre o cu totul altă concluzie decât cea convenabilă pentru dumneavoastră, strigaţi cât vă ţin plămânii rezultatul pe care vi l-aţi dori, ca şi cum ar fi urmarea logică a celor spuse! Majoritatea ascultătorilor vor fi prea tulburaţi ori prea intimidaţi ca să mai poată ridica vreo obiecţie.
Dacă se întâmplă să fiţi laureat al Premiului Nobel, dă bine să adoptaţi o atitudine ironică, declarându-vă lipsa de competenţă în cadrul confruntării verbale: „Afirmaţiile domnului X depăşesc capacitatea mea intelectuală." Şi astfel nici nu mai merită să-l contraziceţi pe domnul X. Uneori, strategiile simple conduc cel mai direct la victorie: copleşiţi-vă duşmanul retoric cu un torent de vorbe, năuciţi-l într-o cascadă de cuvinte, înecaţi-l în profunzimile aserţiunilor plate. Şi, în definitiv, cunoaştem şi frumoasa maximă a lui Anton Kuh: „De ce la

obiect, dacă ţine şi la subiect." Prin urmare: jigniţi-vă adversarul, loviţi-l sub centură! Nu puţine războaie retorice care, potrivit oricărei reguli a retoricii ar fi trebuit să fie pierdute, au fost câştigate totuşi, în ultima clipă.

Ce este cartea de faţă şi ce vrea ea

Am început cu o glumă, permiteţi-mi să închei la fel: un evreu asimilat se urcă într-un compartiment de tren plin cu hasidimi - evrei ortodocşi, cu barbă şi perciuni - împreună cu rabinul lor. „24", spune unul din hasidimi, şi toţi izbucnesc în hohote de râs. „16", intervine alt hasidim - veselie generală, neţărmurită. Evreul asimilat i se adresează rabinului: „Domnule rabin, puteţi să-mi explicaţi ce se petrece? De ce discipolii dumneavoastră pronunţă câte o cifră şi apoi râd ca nebunii?" Rabinul îi răspunde radios: „Vedeţi, noi cunoaştem toate bancurile, de aceea am alcătuit o listă numerotată. Astfel, e suficient să rostim o cifră, şi oricine ştie despre ce glumă e vorba." „Pot să văd şi eu lista?" întreabă evreul asimilat. Rabinul îi întinde un carneţel tocit, omul îl răsfoieşte cu fruntea încreţită, îl studiază bine şi, în cele din urmă, găseşte ceva pe placul lui: „78!" spune. Nu râde nimeni. „78!" strigă el, mai tare. Hasidimii se uită încruntaţi. „Ce se întâmplă, domnule rabin?" vrea să afle evreul asimilat. „De ce nu râde nimeni?" Rabinul îi răspunde cu înţelepciune: „Nu oricine se pricepe să spună bancuri."

Cartea pe care o ţii în mână, dragă cititorule şi stimată cititoare, este exact carneţelul acela tocit. Cu o singură deosebire: nu conţine bancuri, ci puncte de vedere. Aşa cum am mai spus, este cel dintâi GHID DE CONVERSAŢIE care a ajuns pe piaţă - adică o lucrare în care se relatează, după ştiinţa şi credinţa autorului, opiniile care pot fi adoptate despre oricare subiect de pe lume. Pentru a le descoperi mai uşor, volumul este împărţit în cinci mari

secţiuni, corespunzător celor cinci mari domenii de interes ale speciei umane, adică:
Cultură
Economie
Politică
Religie
Sex
Structura cărţii este simplă. Pe o pagină găsiţi o părere, pe cea alăturată punctul de vedere opus: la pagina 47 sunt trecute toate argumentele în favoarea unui mod de viaţă vegetarian; la pagina 44 puteţi citi o pledoarie la fel de vehementă pentru alimentaţia cu carne. Un al doilea exemplu: la pagina 44 citim în ce fel Sean Connery va rămâne pentru eternitate adevăratul interpret al lui James Bond. La pagina 52, în schimb, vor avea parte de mulţumire cei care îl consideră pe Roger Moore cel mai bun 007 ai tuturor timpurilor. Al treilea exemplu: la pagina 184 discutăm în ce fel încălzirea globală a climei, provocată de om, este un fapt ştiinţific demonstrat. La pagina 187 argumentăm convingător că încălzirea globală a climei, provocată de om, nu este decât ipoteza necoaptă a câtorva fosile ecologiste ţicnite.
Dar la ce bun? Şi în acest caz putem avea două păreri. Pe de o parte aş dori să vă ofer o imagine de ansamblu asupra celor ce se petrec în lumea conversaţiilor alese - după cum spuneam: asemănător cu programele de operă şi de teatru ori cu ghidurile turistice, care aduc venituri atât de importante librăriilor noastre. Mi se pare că apariţia cărţii umple un gol foarte vechi.
Apoi vă rog să vă mai gândiţi o dată la povestea de la început! Gândiţi-vă la băiatul cel mut din familia de ţărani de la munte, care nu a catadicsit să-şi deschidă gura decât atunci când a trebuit să spună: „Supa-i prea sărată." Şi amintiţi-vă cât timp şi câtă

energie aţi irosit la petreceri, recepţii şi în cercul de prieteni, cu discuţii absolut sterile. Graţie acestei cărţi, puteţi să fiţi scutit de acum înainte: deschideţi la capitolul potrivit şi, funcţie de părerea pe care o aveţi, precizaţi pagina. Bineînţeles, şi adversarul are posibilitatea să facă la fel, ba chiar ar fi de dorit, scutindu-vă să mai înşiraţi discuţii inutile. Şi transmiterea datelor de contact se va simplifica, tot datorită operei de faţă. Cu excepţia dimensiunilor şi a culorii ochilor, va trebui să precizaţi doar numerele paginilor în care sunt prezente convingerile dumneavoastră, astfel încât persoana adorată va şti de la bun început dacă reprezentaţi dreapta banală ori stânga aleasă, dacă vă faceţi rugăciunea cu faţa spre Mecca sau dacă religiile, în general, nu vă stârnesc interesul, dacă vă place ori nu sexul sportiv etc.

Un dar nepreţuit, care valorează toată osteneala şi cearta de care suntem feriţi! Dezbaterile asupra tuturor temelor tratate în paginile acestei cărţi se pot considera încheiate, chiar de acum. Cu alte cuvinte, vom avea în sfârşit răgazul să ne ocupăm de esenţial. Ne croim drum dincolo de coaja oului - de diferendele de opinie, de ambiţie şi de vanitate - reuşind să ne delectăm cu gălbenuşul, cu miezul lucrurilor, cu ceea ce putem descoperi dincolo de discuţii şi de tonul ridicat.

In ce constă această esenţă? Eu nu ştiu. Noi nu ştim. S-ar putea să iasă la iveală abia după ce cartea de faţă îşi va fi împlinit menirea, abia după ce discuţiile de party vor fi încetat cu desăvârşire. Şi nu aş vrea să vă ascund nici că bancul acela cu evrei are şi o continuare. La un moment dat, unul din hasidimi spune: „134." Se stârneşte un uragan de veselie, credincioşii şi rabinul lor se cutremură de râs, îşi şterg lacrimile din barbă, tot compartimentul se clatină periculos. Evreul asimilat se scarpină în cap: „Ce s-a

întâmplat?" întreabă el.
Iar rabinul îi răspunde, fornăind: „Pe ăsta încă nu-l ştiam nici e

CONCEDIU LA MARE

Ce îţi doreşti în concediu? Să îţi destinzi trupul, să îţi relaxezi mintea, să îţi mângâi sufletul. Ceea ce, categoric, nu îţi doreşti în concediu: să te încordezi, căţărându-te prin pustietăţi stâncoase. Şi în nici un caz dacă există primejdia să îţi iasă în cale acea subcategorie deosebit de enervantă a speciei umane, pensionarul robust, cu pălăriuţă, cioc de ţap şi alpenştoc, adevăratul spiriduş al codrilor! Ca apoi să trageţi un iodler, umăr la umăr!

Nu. Mai bine stai lungit pe prosopul de baie, în nisip, mângâiat pe burtă de briza blândă, citeşti încă o dată operele complete ale lui P.G. Wodehouse, din scoarţă-n scoarţă, şi te mai ridici când şi când, ca să te bălăceşti puţin în apa sărată. Pentru sufletele singuratice, concediul la mare prezintă avantajul nepreţuit de a putea stabili legături tandre cu voinicul ori cu blonda încântătoare de pe şezlongul alăturat - adesea în sensul propriu: doamna se interesează, îndrăzneţ, dacă nu ar putea fi ajutată să îşi lege sutienul sau domnul se interesează, politicos, dacă nu ar fi prea mult să ceară ca două mâini delicate să întindă câţiva stropi de cremă protectoare pe umerii lui laţi şi atât de expuşi arsurilor solare. Dar şi familiile pot avea parte de tot felul de bucurii pe plajă (dacă nu se află în preajma unor ape bântuite de rechini). In sfârşit, poţi, fără grijă, să-i laşi pe cei mici să-şi facă de cap. în vreme ce ei se zbenguie, tu răsfoieşti alene ziarul de alaltăieri. Sau îl abandonezi şi te

uiţi fericit în ochii jumătăţii mai bune, în care se reflectă, ca într-un vis, albastrul perfect al cerului de vară.

CONCEDIU ÎN MUNŢI

Ce îţi doreşti în concediu? Să îţi limpezeşti mintea şi să uiţi de amarul zilnic. Ceea ce nu are cum să îţi reuşească pe rândul de prosoape 24, stânga spate, unde uleiul rânced de plajă torturează simţul olfactiv, ţipetele copiilor inhibă orice plăcere a lecturii, iar nepoftitul de alături se consideră irezistibil. Concediul la mare reproduce obsesiv spaimele existenţei de lefegiu: te vezi închis în pătratul dungat al prosopului ca într-un birou, jur-împrejur colegii se agită turbat, iar alături se lucrează intens la proiecte (castele din nisip).
Adevărul este că relaxarea nu vine de la sine.
Oricât ar suna de paradoxal, tot trebuie să depui un efort. La început, înjuri băşicile din tălpi, pentru care, oricum, există şi plasturi speciali. Iar cam după a doua zi petrecută pe munte se deschide şi priveliştea, tragi aer în piept şi pricepi, fără să poţi exprima în cuvinte, cât de ridicole erau grijile care te apăsau jos, în vale. Un pârâu clipoceşte peste potecă.
O pasăre cântă leneş, ca pentru sine. Brazi scunzi, contorsionaţi, se agaţă de povârniş. Cât de gustoase devin toate lucrurile simple în astfel de clipe!
O gură de apă din sticla de plastic, pâine cu unt de la ţărani. Abia dacă simţi greutatea rucsacului. Apoi dispare orice urmă de vegetaţie şi picioarele îşi caută singure calea prin grohotiş. Muşchii gambei îşi amintesc la ce servesc ei de fapt. Gâfâind de efort şi hotărât să nu renunţi, din ce în ce mai aproape de pisc. în sfârşit, răsplata: totul ţi se aşterne înainte, neclintit şi verde ca o hartă. Şi, deodată, ştii din nou de ce te afli pe lume.

BEATLES SUNT CEI MAI TARI

Oricine îi cunoaşte pe Beatles. Până şi cei care altfel ascultă doar Schubert, Bach şi Mozart şi, în esenţă, detestă muzica pop, fredonează fără probleme piesele lor: Yeah, yeah, yeah şi / wanna hold your hand, ca să nu mai vorbim de Yellow Submarine. De unde asemenea universalitate? De ce se identifică toţi cu Beatles, de pe toate continentele, toţi care au urechi şi nu sunt surzi? Un secret al succesului lor este, fără îndoială, că Beatles erau primitivi şi necioplţi - adevăraţi proletari din Liverpool, când au debutat pe Reeperbahn. Tineri duri, care făceau pe gingaşii. Se simte din muzica lor, până în zilele noastre. (Rolling Stones, dimpotrivă: tineri gingaşi din clasa de mijloc, care făceau pe durii.)

Un alt factor care ar putea explica aprecierea universală a celor patru Beatles este enormul lor radicalism muzical. Songurile timpurii prezintă armonii piezişe, ca să devină apoi pronunţat experimentale - să ne gândim doar la musique trouvée ale colajelor sonore din Révolution Number Nine. Beatles au căutat consecvent forme noi de exprimare în muzica pop: în Eleanor Rigby sunt folosite instrumente cu coarde în secţia ritmică, în Tomorrow Never Knows banda de sunet merge invers, în You Know My Name (Look Up> My Number) se pot recunoaşte elemente dadaiste. Beatles au fost, poate, cei mai mari avangardişti din istoria muzicii. (Stones, în schimb, au rămas previzibili, chiar şi când au copiat experimentele celor de la Beatles.)

Dacă ne abatem pentru o clipă atenţia şi ne concentrăm, în schimb, asupra elementelor extramuzicale, trebuie să recunoaştem, cu genero-

zitate: Beatles au făcut mare risipă în chestiunile stilistice. La început, purtau costum şi frizură ridicolă, în formă de ciupercă, apoi au apărut în postură hippy, cu mustaţă de morsă şi uniformă militară. Şi oricum au reuşit să depăşească tocmai ceea ce ei numeau bullshit in the music: mişcări idioate de dans pe scenă. (Dar Mick Jagger le-a reintrodus.)
Un alt secret al succesului a fost, fără discuţie, faptul că cei patru Beatles erau pregnant individualişti. Fiecare avea calităţi de popstar: Lennon, McCartney, Harrison şi Ringo Starr au urmat cariere solo remarcabile. (Grupul Rolling Stones, la rândul său, a însemnat Mick Jagger cu patru acompaniatori. Nici măcar Jagger nu a reuşit nimic singur, în ciuda mai multor tentative.) Ultimul şi poate cel mai important lucru: Beatles s-au despărţit. Astfel, rămân mereu tineri. (Rolling Stones, în schimb, par an de an mai bătrâni, ceea ce este, de fapt, pura realitate.)

STONES SUNT CEI MAI TARI

Oricine îi cunoaşte pe Rolling Stones, sau cel puţin poate fredona începutul de la / Can't Get No Satisfaction. Pentru că Stones au adunat în muzica lor atitudinea faţă de viaţă a unei întregi generaţii, revoltaţi de atmosfera înăbuşitoare, de spiritul mic-burghez, ostil faţă de tărâmul sexual. Ceea ce au reuşit tocmai pentru că au fost dispuşi să arunce tot ceea ce se întâmplase din punct de vedere muzical înainte de ei - ferindu-se astfel de comercialism. (Beatles, în schimb, au fost arivişti şi dornici să placă celor din jur.)
Stones au rupt legătura cu tradiţia muzicală europeană, ceea ce explică în bună parte puterea lor de atracţie. De la bun început au adoptat soundul american -şi nu doar american, ci negru. S-au lăsat purtaţi

de swing: unu Şl doi Şl trei Şl patru... (Beatles, în schimb, mărşăluiau: UNU-doi-trei-patru...) Rolling Stones au fost muzicieni excelenţi: Keith Richards, de exemplu, a perfecţionat arta riffului pentru chitară şi a întemeiat o şcoală proprie de interpretare. Jagger este un virtuoz la muzicuţă. (Interpretările instrumentale ale lui Lennon, în schimb, au rămas mereu la nivel de glumă, ceea ce l-a şi făcut să renunţe curând.) Stones au procedat înţelept: şi-au dat seama de radicalismul noului stil Beatles şi apoi au supralicitat, în vreme ce presa aprecia căpăţânile lor de ciupercă, nu s-a putut acomoda niciodată cu părul lui Brian Jones, până la umeri. Beatles continuau să zâmbească la aparatele de fotografiat. Dar Stones îşi cultivau urâţenia şi nu permiteau nimănui să le prescrie ce soi de expresie ar trebui să abordeze. Apoi, ei au reintrodus carnalul în muzică: un tânăr englez se putea mişca pe scenă ca un negru din Alabama - asta a reprezentat marea emancipare a tineretului alb, val care apoi s-a reflectat, întorcându-se în America. Stones aveau texte frumoase (cu mult mai frumoase decât cele ale formaţiei Beatles). / sit and watch as tears go by sau But he can't be a man 'cause he does not smoke I the same cigarettes as me sau Our love was like the water/ that splashes on a stone I our love is like our music I it's here and then it's gone sau Like a lady in waiting to a virgin queen /look at that stupid girl sau Black girls Cum să ai îatnl.. , a?

just wanna get fucked all night 11 just don't have that much jam. Balade minunate: / hear the telephone that hasn't rung... Poezie mare! Şi, în fine, Stones au demonstrat că rock and roll-ul nu este făcut numai pentru tineri. Turneele lor din ultima vreme transmit ceva din intensitatea prezenţei papei

loan Paul al ll-lTRĂIASCĂ POFTA DE CARNE! Creierul este ceea ce deosebeşte omul de primate. Nu numai că are în plus câteva circumvoluţiuni hotărâtoare, dar este, în primul rând, foarte mare. Creierul nu ar fi ajuns niciodată la aceste dimensiuni în lipsa unui surplus de proteine - condiţia evoluţiei noastre la stadiul uman a fost schimbarea hranei. Ca vegetarieni, am fi rămas proşti, biete animale, înţelepciunea venind odată cu consumul de carne. Din fericire, nici nu avem nevoie de această justificare evoluţionistă şi poate exagerat de raţională. Motivaţia gastronomică pare cu totul suficientă: să ne gândim doar la desfătările la care trebuie să renunţe vegetarienii. Renumitul şniţel vienez, bunăoară - din carne de viţel bătută bine, dată prin ou, făină şi pesmet şi prăjită pane, în multă untură, şi servită cu o porţie de cartofi cu pătrunjel, cum le place austriecilor. Pur şi simplu divin! Sau să ne aducem aminte de deliciile fripturii de miel: carnea se lasă la marinat o zi, în ulei de măsline şi şapte mirodenii, friptă pripit, jur-împrejur, şi apoi uitată în cuptor la temperatura minimă, până apar oaspeţii (interiorul trebuie să fie roz, dar nu în sânge). Să recunoaştem, fără să ne complexăm, că există şi anumite momente când ne mulţumim cu un steak banal. Să mai recunoaştem şi că aceste anumite momente le petrecem cel mai bine în America, unde vacile zburdă liber prin pampas, carnea este tranşată altfel şi, în primul rând, este lăsată îndelung, atârnată. Rezultă ceva enorm şi atât de fraged, încât poate fi tăiat cu furculiţa. Merge cu un pahar de vin roşu de California (care se transformă în două sau trei, de-a lungul serii). Şi carnaţii? Avem oare voie să amintim şi mezelu-

rile, în acest context? Să luăm câteva felii fine de salam din Ungaria, atât de proaspăt, încât se mai aude măgarul zbierând. Sau ceva mai viguros, tot de ronţăit: cârnaţi de viţel, abia scoşi din cazan, cu muştarul acela dulce, nemaipomenit, pe care-l fac bavarezii, şi un covrig crocant - desigur înainte de amiază, în chip de al doilea mic dejun.

Argumentul pregătit în vederea renunţării la asemenea plăceri este, în primul rând, de natură morală: nu ar fi cuvenit, se spune, să-i măcelărim pe prietenii noştri cu patru picioare pentru ca apoi să-i mâncăm. In esenţă, fiind canibalism. La care răspundem, mestecând, că morcovii au şi ei probabil simţămintele lor, ca să nu mai vorbim despre salata de andive. Dar asta nu împiedică pe nimeni să le culeagă şi să le dea pe râzătoare, fără pic de milă. Acum, serios: graniţa hotărâtoare, deoarece nu poate fi trasată pe cale filozofică, este aceea care îl desparte pe animal de omul capabil să comunice prin viu grai, capabil de sentimente de vinovăţie şi conştient de sine. Dincolo de ea nu mai există decât diverse trepte ale organicului. (Bineînţeles, asta nu înseamnă cale liberă la chinuit animalele, nici chiar pe cele pe care intenţionăm să le sacrificăm pentru consum.) Alături de predicatorii de morală se mai află şi apostolii sănătăţii, care vor să ne încredinţeze că mâncatul de carne ar fi nesănătos, ba chiar plin de pericole - ameninţându-ne ba cu un virus, ba cu altul. Dar atacurile de isterie, care fac parte din modă, nu ne vor tenta să-i lăsăm în viaţă pe nevinovaţii miei, viţei şi purceluşi de lapte.

PENTRU 0 HRANĂ STRICT VEGETARIANĂ

După cum spunea un mare gânditor german, barbaria începe în clipa în care cineva vede un transport de animale, aude zbieretul sfâşietor al oilor, vacilor şi porcilor, simţind instinctiv apropierea abatorului şi rămâne nepăsător: „Nişte animale, nimic mai mult."

Una din trăirile care ne fac pe noi, oamenii, oameni (şi poate chiar cea mai de seamă) este empatia. Ar fi monstruos dacă s-ar opri la animale, mai exact, dacă empatia nu s-ar extinde şi asupra lor, s-ar volatiliza şi orice urmă de milă faţă de semeni. Dacă nu ar exista abatoare, am înceta şi noi curând să ne mai masacrăm în bătălii, scria un foarte înţelept scriitor rus.

Şi cine împărtăşeşte această judecată nu va mai străpunge nici şniţelul cu furculiţa. Şi de la şuncă şi şaşlâc se va abţine, cu dezgust. Un semn îl dau, de altfel, toate canoanele religioase din lume referitoare la hrană: în măsura în care nu prescriu de-a dreptul alimentaţia vegetariană (ca la budişti), consumul

Cum să ai

cărnii este însoţit de nenumărate complicaţii (ca la evrei şi la musulmani). Un efect secundar agreabil al vegetarianismului este absenţa riscurilor pentru sănătate: morcovii şi ceapa nu suferă de maladia vacii nebune şi auzim destule despre carnea alterată, dar un scandal al salatei încă nu a izbucnit. Ca să fim consecvenţi, nu numai carnea trebuie ştearsă din meniu: şi peştii suferă când se zbat în cârlig. Iar consumul de ouă este echivalent cu mâncatul de embrioni.

Şi ce ne mai rămâne, dacă eliminăm carnea?

Foarte multe! Că bucătăria vegetariană ar fi searbădă este un clişeu cât se poate de tâmp. Ucenicia se face, bunăoară, în Orientul Apropiat, începând de la cele mai simple lucruri: iei castraveţi şi roşii proaspete, le

tai mărunt, adaugi mentă tocată, storci câteva picături de lămâie, sare, piper, un strop de ulei de măsline-şi gata. Salata astfel preparată se mănâncă, în stilul autentic, cu lingura, dintr-un castron mare de tablă. Nici nu există ceva mai gustos. Sau încercaţi acea mâncare răspândită în tot Orientul, gătită de arabi, evrei, turci, kurzi, druzi - şi anume humus. în Ierusalimul de Est există un chioşc unde poţi să şi asişti cum se prepară humusul: năut fiert, techina (pastă de susan), suc de lămâie, apa în care s-au fiert boabele de năut, sare şi usturoi zdrobit din belşug. Oaspetele primeşte humusul în străchini frumoase de lut, plutind în ulei de măsline presat la rece, alături de ardei în oţet, ceapă şi pita. Fără tacâmuri: humusul este mâncat până la ultimul strop, şters de pe fundul vasului. Coca-cola se armonizează perfect cu acest fel de bucate. Dar la Ierusalim se poate bea şi suc proaspăt de morcovi care aici nu au gust de magazin dietetic, ci sunt dulci ca zahărul. Mâncarea vegetariană din Orientul Apropiat este depăşită doar de cea din India. Ce bucate extraordinare ştiu să prepare din linte roşie! Dai face parte din deliciile cele mai alese cu care te poţi desfăta. Cine gustă o dată din acea mană păgână va râde apoi de orice delectare carnivoră.

SEAN CONNERY: SINGURUL JAMES BOND

Să privim adevărul neplăcut în faţă: James Bond este un killer. Luptă de partea cauzei drepte, este adevărat, adică pentru Occidentul liber, pentru modul de viaţă britanic, pentru Maiestatea Sa Regală etc. Şi împotriva răului absolut, adică împotriva lui Ernst Stavro Blofeld. Dar asta nu schimbă cu nimic faptul că ucide din plăcere. In somn, trăsăturile i se transformă într-o „mască mută, ironică, brutală şi rece" - aşa citim în primul (şi cel mai bun) roman din seria James

Bond, Casino Royale. Nu are nimic dintr-o existenţă cuminte, aşezată, şi, chiar dacă înclină spre o viaţă cu pretenţii (costume la comandă, ţigări exotice), nu este totuşi în stil burghez. Oriunde s-ar afla, e urmărit de tragicul singurătăţii, existenţial vorbind. Dacă i se întâmplă să se îndrăgostească, urmează eşecul garantat - ori este agentă a duşmanului, ori este logodită, de la sine înţeles.
Numai scoţianul Sean Connery a reuşit să surprindă ceva din acest tragism. La momentul potrivit, îşi schimonosea gura într-o grimasă cinică. Iar surâsul nu i se putea citi şi în priviri. Şi când trebuia să răpună din gorilele duşmanului suprem, o făcea cu încântare. Connery întruchipa un snob fără suflet, şi nu un burghez. Pe pieptul lui creşteau smocuri de păr de culoare închisă - semn al unei firi întunecate şi animalice. Acestui James Bond îi şedea bine şi când, uneori, trecea Ia gesturi sălbatice, chiar indecente, sugerând că, pentru el, există patimi şi mai profunde decât sexul. Măreaţă scenă cea din You Only Live Twice, în care foloseşte bisturiul, instrument cu care tocmai ar fi urmat să fie castrat, ca să taie, nonşalant, în scena imediat următoare, breteaua rochiţei unei frumuseţi roşcate. Secvenţa este întrecută doar de întâlnirea amoroasă dintre agentul secret şi o altă doamnă (tot roşcată), în Thunderball. Ea face parte, cum se dezvăluie mai târziu, dintre cei nu-prea-buni - încăperea se populează cu tot felul de figuri sinistre, madame îşi îndreaptă arma spre cravata lui Bond şi s-ar bucura să mai audă un mic compliment la adresa măiestriei sale. „Draga mea, nu te amăgi", îi replică Bond cu un rictus de dispreţ. „Am făcut ceea

ce am făcut în seara asta numai pentru rege şi patrie. Doar nu-ţi imaginezi că mi-ar fi produs şi plăcere!"

Mai trebuie oare să ne pierdem vremea spunând un cuvânt şi despre celălalt - acel portmantou, care cunoştea la perfecţie arta de a-şi schimba costumul de la o scenă la următoarea? Cu rânjitul lui ridicol şi fără fir de păr pe piept? Habar n-are să joace. Habar n-are de tragic. Cunoaşte doar ipostaza stingheră şi rigidă, care doar numele îl are în comun cu personajul singuratic, măreţ şi contradictoriu din romanele lui Ian Fleming. Uitaţi de Roger Moore, pur şi simplu, şi revedeţi mereu Dr. No, From Russia with Love, Thunderball, Goldfinger şi Diamonds Are Forever - merită cu prisosinţă.

ROGER MOORE: NU EXISTĂ ALT 007

Există o regulă valabilă pentru James Bond, ca şi pentru multe alte lucruri de pe lume: nu trebuie tratat cu toată seriozitatea. Afirmaţia este adevărată chiar şi dacă ne gândim la simplul fapt că eroul din romanele lui lan Fleming nu ni se mai pare astăzi cu totul actual: locuieşte într-un univers paralel, în care încă mai este sănătos să fumezi câteva pachete de ţigări pe zi şi te păstrezi în formă chiar dacă torni în tine cocktailuri cu vodcă, la fiecare pas. Un univers în care pare absolut acceptabil să priveşti femeile de sus şi să ai resentimente faţă de „negri" (chiar aşa li se şi zice, în romane) şi coreeni. Dacă nu ar fi ironizat, personajul ar fi vag insuportabil. Şi totul se datora doar farmecului ştrengăresc al actorului Roger Moore. Moore avea o faţă plăcută, chiar şi la o vârstă mai înaintată; şi un stil inimitabil, un zâmbet unic păstrat şi în timpul cascadoriilor sau în momentele când

făcea complimente deocheate. Există episoade de neuitat în filmele lui Roger Moore: spre exemplu, vestita scenă a cafelei din Live and Let Die. Şeful serviciului secret britanic, M, îl vizitează acasă pe subordonatul său 007. (Secvenţă din start imposibilă în cazul precedentului Bond cel încruntat şi sumbru. M nu l-ar fi vizitat niciodată acasă. Se poate presupune că James Bond al lui Connery nici nu avea o casă a lui.) E infernal de devreme, prin urmare Roger Moore îi pregăteşte şefului său un espresso: mai întâi macină cafeaua, apoi o pune într-o maşinărie cu aspect atât de marţial, de parcă ar fi proiectat-o divizia de tehnologie a Mossadului, apoi execută o serie de mişcări de pompare, pentru ca aburul să treacă prin ventílele special prevăzute - întregul proces părând tot atât de complicat ca o acţiune a unui serviciu secret, cu tot cu interogatoriu, tortură şi schimb de agenţi. în cele din urmă rezultă o biată ceşcuţă cu un conţinut negru şi aburind. M face semn spre maşinărie şi se interesează: „Serveşte doar la făcut cafea?"
în filmele lui Roger Moore apar urmăriri geniale - bărci cu motor prin mlaştinile din Louisiana, gondole prin canalele Veneţiei - şi scene violente la fel de geniale: în Moonraker, spre exemplu, James Bond şi ninja cu care se înfruntă sparg cu voluptate comorile fragile din expoziţia unui atelier de sticlărie. O realitate hidoasă, care se arată din ce în ce mai rar. Dar asupra fiecărui film străluceşte, în tonuri de aur stins, amabilitatea sarcastică a eroului principal.
Abia James Bond, aşa cum a fost interpretat de Roger Moore, a demonstrat superioritatea democraţiilor occidentale în Războiul Rece: un sistem social care-şi putea permite să-l treacă nonşalant prin furcile caudine pe cel mai vestit lichidator de zmei trebuia să se plaseze cu mult deasupra propriului său

duşman. (însă în nici un caz Uniunea Sovietică nu şi-ar fi bătut joc în asemenea hal de vreun erou KGB-ist de-al ei.) Ceea ce ştia şi filozoful culturii Walter Benjamin, toate loviturile decisive se aplică cu mâna stângă. Imaginea acestei înţelepciuni este Roger Moore, în rolul 007.

TOTUL SE DUCE DE RÂPĂ

Nu încape îndoială, existenţa noastră - în comparaţie cu viaţa strămoşilor noştri - este mai comodă. Maşinăriile ne ajută să adunăm numere, să ajungem din punctul A în punctul B şi să ridicăm greutăţi. Am reuşit chiar să zburăm prin aer şi până pe Lună. Partea proastă este că, între timp, ne-am rătăcit de noi înşine. Se pot spune nenumărate lucruri rele despre Evul Mediu - duhori, servicii medicale rudimentare, serbie - dar omul medieval mai avea habar pe unde-i stă capul. Nu-i lipseau reperele fundamentale: sub el se căsca hăul iadului, de deasupra îi ademenea paradisul. Prin urmare, trebuia să calce cu băgare de seamă pe pământ, suspendat între cele două sfere, fără să comită ceva care să-i pună în primejdie mântuirea şi veşnicia. Omul modern, în schimb, bântuie prin lume ca o stafie: cu cât înţelege mai bine Cosmosul, cu atât ştie mai puţin unde să se plaseze pe sine. Studiază cele mai intime secrete ale fizicii nucleare, trecând cu vederea, în schimb, petele oarbe din interiorul său, care îi sunt ştiinţei imposibil de explicat. Ar dori să fie o maimuţă cheală, un mamifer cu câteva funcţii superioare ale creierului, fiind dispus să se despartă de suflet - şi astfel bântuie fără odihnă prin lume, incapabil să-şi mai afle căminul. O despărţire ce poate fi cel mai limpede explicată pe exemplul muzicii. In armoniile lui Johann Sebastian Bach se mai aude sufletul, care

se tânguie în oboaie, jubilează în tactul trompetelor, în muzica recentă şi rece, în schimb, sufletul habar nu are că ştie că i-ar mai lipsi ceva (că ar trebui să mai tânjească după ceva, de fapt). Şi totul rămâne valabil şi pentru arhitectură. Când mai înălţăm castele, catedrale, primării şi case ţărăneşti. sufletul avea locul său bine ştiut. De când ne-am mulţumit să facem construcţii funcţionale, spiritul îngheaţă: arheologii care vor scoate la iveală palatele de sticlă şi silozurile de lux ale secolului nostru se vor cutremura.

Numai un orb ar putea afirma că omenirea se îndreaptă spre progres. Desigur, încă din zorii Preistoriei s-au purtat războaie şi s-au comis masacre. Doar proporţiile sunt altele: în timpul genocidului din Rwanda (1994 d.Hr.) au fost asasinaţi, în câteva zile, mai mulţi oameni decât în întregul Război Peloponesiac - care a durat totuşi douăzeci şi şapte de ani (43l-404 Î.Hr.). Just, genocidul din Rwanda s-a desfăşurat, vai, în epoca noastră atât de luminată. Dacă ne îndreptăm privirea, fără teamă, asupra acestor orori, trebuie să recunoaştem decăderea continuă: toate campaniile de exterminare ale Epocii Bronzului, laolaltă, nu reprezintă decât uvertura Războiului de Treizeci de Ani (1618-l648), care a depopulat regiuni întregi ale Germaniei. Grimmelshausen zugrăveşte în Simplicius Simplicissimus un tablou realist al acelor timpuri. Iar Războiul de Treizeci de Ani nu mai pare chiar atât de cumplit, deoarece maşinăria războiului a lăsat între timp în urmă alte şi alte hecatombe - până la catastrofa Primului Război Mondial (1914-l918), în care Europa şi-a măcelărit tinerii fără rost. Dar secolul încă nu se încheiase. S-a dovedit că există rele şi mai mari decât războiul: germanii au lăsat în umbră toate pogromurile trecutului şi i-au supus pe evrei celui

mai mare genocid din istorie. Stalin a deportat populaţii întregi şi a schingiuit până la moarte în lagărele de muncă forţată, până când în Uniunea Sovietică nu a mai existat practic nici o familie fără victime. Mao Zedong s-a dovedit un demn elev al lui Stalin în deciziile sale culturale, dezlănţuind un şir de noi orori. La asemenea fapte se încumetă doar şinele înstrăinat, care nu-şi găseşte sălaş pe lumea asta - şinele care nu trebuie să dea socoteală nici unei instanţe superioare.

în răstimpuri au existat mereu vremuri de pace. După prăbuşirea Uniunii Sovietice am crezut, cu uşurătate, că va urma o asemenea perioadă - dar speranţa s-a spulberat repede. Acum ne vedem confruntaţi cu o răscoală a musulmanilor profund credincioşi, care nu au sentimentul că ar trebui să respecte raţiunea ori omenia şi vor să pună mâna pe arma absolută. Să mai existe vreo îndoială că vor şi face uz de bomba atomică? Şi ce va mai rămâne de pe urma civilizaţiei noastre raţionale, uitate de Dumnezeu, chinuite de plictiseală?

LUCRURILE STAU TOT MAI BINE

în esenţă, există un singur indicator pe baza căruia se poate măsura obiectiv progresul: speranţa de viaţă. Pornind de la acest fundament, rezultatele nu lasă vreo îndoială. Cine ajungea în Epoca de Piatră la treizeci de ani era considerat veteran - în general se murea de vreo boală oarecare ori în colţii vreunui tigru. în Antichitatea clasică, lucrurile stăteau, statistic, ceva mai bine. Insă, chiar şi pe vremea lui Shakespeare, la patruzeci de ani erai considerat bătrân, în pragul morţii. Iar pentru Immanuel Kant, la cincizeci de ani, se folosea apelativul „moş venerabil" - şi în

nici un caz ironic. Să comparăm cu situaţia actuală. Ieşim la pensie la o vârstă la care un cetăţean din Imperium Romanum abia dacă putea visa să ajungă. Octogenari vioi zburdă prin Alpi. în ţările dezvoltate trăiesc tot mai mulţi nonagenari şi chiar centenari. Dar nu este vorba doar de lungimea vieţii: şi modalitatea de a muri s-a schimbat, peste milenii. Moartea în sine şi-a pierdut mult (dacă nu majoritatea) din grozăvia ce o însoţeşte. Goethe şi-a petrecut cea din urmă zi a vieţii urlând de durere - astăzi putem adormi lin, graţie mijloacelor medicinii paliative.
Iată progresul medicinii! Numai un nebun ar putea să-l conteste. Câte prostii nu se debitează astăzi despre „dezumanizarea medicinii high-tech" - dar pe vremuri oamenii mureau din cauza unei fracturi la picior, iar mamele îşi dădeau duhul pentru că celor care asistau naşterea, după ce făceau o disecţie, nu le venea ideea să se spele şi pe mâini. în Evul Mediu, făcea extracţii dentare bărbierul, un necioplit înarmat cu un cleşte din fier: cu puţin noroc, reuşea să scoată dintele fără o bucată prea mare din maxilar. Şi dacă rădăcina rămânea pe loc, trebuia răbdare: să se infecteze şi să cadă de la sine. Până târziu, în secolul al XlX-lea, spitalele au rămas locuri în care şansa de a da colţul din cauza cangrenei era aproape comparabila cu cea de a scăpa vindecat. Şi să nu uităm: cea mai mare parte a istoriei sale, omenirea a trebuit să se descurce fără narcotice. Chiar şi numai din acest unghi este o adevărată binecuvântare să te fi născut în vremurile noastre. Despre bieţii bolnavi mentali aproape nici nu am vrea să discutăm aici: în Antichitate erau adesea veneraţi, în cadrul unor ritualuri, fiind în schimb lăsaţi să

moară, în propria lor mizerie, dacă aşa le plăcea zeilor. Apoi au fost închişi în case de nebuni şi

biciuiţi, iar în zilele de vizită, contra unei taxe, se putea profita de paciente. Abia mult mai târziu alienaţii au început să fie consideraţi bolnavi, în primul şi în primul rând, şi numai în zilele noastre au fost obţinute medicamente care să trateze măcar simptomele, în aşa fel încât schizofrenicii să nu mai audă mereu voci, iar psihoticilor să nu le mai fie mereu teamă.

în ciuda criticilor atât de răspândite, ne hrănim mai sănătos decât strămoşii. Ştim ce sunt vitaminele şi fibrele şi cât anume este necesar, din fiecare categorie; avem acces la fructe şi legume proaspete din toată lumea, indiferent de anotimp. Şi riscul de a pieri într-un război a fost diminuat considerabil. Nu au rămas decât două regiuni cu ciocniri militare frecvente: Orientul Apropiat şi Africa - pe restul planetei e linişte. în afară de asta, metodele de desfăşurare a războiului sunt tot mai umane. Să citim Homer, Biblia evreiască, Tucidide sau Bhagavadgita: cât de normală părea, în Antichitate, măcelărirea unor populaţii întregi! în nici un caz un lucru de care să se ruşineze vreo putere beligerantă. Cele dintâi reglementări cu valoare juridică pentru limitarea masacrelor nici nu au fost adoptate spre interesul civililor, ci spre protejarea combatanţilor. Lucrurile au fost radical schimbate. în momentul de faţă, un general al unei naţiuni occidentale este pasibil de pedeapsă nu numai dacă ordonă un atac asupra populaţiei civile inamice, dar şi dacă nu cruţă viaţa soldaţilor inamici, atât timp cât nu sunt angajaţi în acţiuni de luptă. Faptul că războiul, cu alaiul său de lucruri sângeroase,

spre deosebire de generaţiile trecute, ne umple de oroare reprezintă poate cel mai solid argument în favoarea epocii noastre.

SĂ NE ÎMBRĂCĂM COMOD!

Te simţi cu adevărat la largul tău doar atunci când porţi haine comode. întotdeauna sacoul dichisit te va ţine puţin la umeri, iar cei mai scumpi pantofi Budapester te vor deranja la mers, în schimb în pantaloni de trening şi pulover pungit îţi va fi mereu bine. Şi mai important: numai îmbrăcămintea comodă e cu adevărat personalizată. Aparţine absolut fără îndoială celui al cărui trup îl adăposteşte şleampăt, preluând o parte din aura lui. Ţinuta de gală, dimpotrivă, se conformează unor norme. Arată la fel de ţeapăn pe oricine, iar aura individuală lasă în urmă un gol dureros.

Geniile apar mai mereu îmbrăcate lejer, probabil tocmai din această aplecare spre individualism. Desigur, există şi câteva fotografii cu Albert Einstein în care poartă costum şi cravată - dar cu un aer nefericit. Numai în postura de profesor distrat, nepăsător de cum arată, pare în sfârşit degajat. Când oare i-o fi venit ideea cu liniile geodezice, încheindu-se la nasturii fracului, înaintea decernării Premiului Nobel, sau trăgându-şi cămaşa de bumbac cea de zi cu zi?

Şi nu numai Einstein prefera nonşalanţa. în cel mai frumos portret al său păstrat, cel cu inelul în ureche, Shakespeare are aerul unui pirat englez. Chiar dacă îşi croia cămăşile de mătase la croitor, Brecht purta pe deasupra o haină de piele şi o şapcă proletară pe cap. Marcel Proust îşi întâmpina deseori oaspeţii în halat. Genialul

matematician Paul Erdos ar fi putut fi confundat cu un vagabond, şi de departe, şi de aproape. Peter Altenberg purta sandale. Doar cine nu se împopoţonează are încredere în sine. Cu sacou şi cravată e simplu să arăţi bine. Dar e o artă să fii charismatic în jeanşi şi cămaşă în carouri, de ţapinar. La fel, distincţia feminină nu stă în rochia de seară: adevărata femeie este irezistibilă şi în salopetă Blaumann.

FII IN PAS CU MODA!

în minţile noastre, lucrurile stau cam dezordonat. Acolo se ciocnesc şi se amestecă pasiunea şi spiritul, acolo se maturizează aspectele tulburi în butoaiele pântecoase ale subconştientului, acolo se stivuiesc proiecte şi planuri aidoma cărţilor şi revistelor de pe podeaua dintr-o cămăruţă de student; dar prin încăperile sufletului se poticneşte, cu părul vâlvoi, eul, care - după cum ştim de la dr. Sigmund Freud încoace - nu este stăpân în propria sa casă. Un haos mai mare nici că ar putea exista. Prin urmare, ne rămâne doar să ne îmbrăcăm agreabil. Ceea ce ar servi în acelaşi timp prea mult şi prea puţin binelui, dacă am urmări să reproducem în exterior dezordinea care domneşte în interior. Mai curând, debandada trebuie camuflată după o faţadă cu stil.
Dar nonşalanţa nu este oare forma autentică de exprimare a geniului? Nu, este vorba doar de un simplu clişeu romantic stupid. în realitate, tocmai spiritele înalte s-au bucurat mereu să îmbrace haine alese. Să
Cum să ai
ne gândim la cantorul catedralei Sf. Thomas din Leipzig, Johann Sebastian Bach, cu peruca sa pudrată, să ne gândim la Thomas Mann, căruia nu i-a trecut niciodată prin minte să iasă în lume altfel decât îmbrăcat în costum. Să

ne gândim la Osear Wilde: apariţiile lui aveau adesea un iz strident - fiind dator să procedeze astfel, graţie renumelui său de dandy - dar niciodată nu a avut ideea dezgustătoare să treacă la zdrenţe, pentru simplul motiv că ar fi comode. Carenţele de caracter ar putea fi scuzabile, deoarece adesea sunt înnăscute. Dar pentru carenţele de simţire estetică nu există îngăduinţă. Astfel ajungem la ultimul şi cel mai important punct: cine se îmbracă bine şi în ton cu moda se respectă pe sine: butoni, cravată de mătase şi pantofi sclipitori - preţuire pe sine şi pentru cei din jur. Numai prin permanentă şlefuire se poate juca un rol public suveran. în timp ce nepăsarea deschide larg mediului înconjurător calea spre viaţa interioară, iar lipsa de respect personal atrage doar lipsa de respect colectivă.

GOETHE A FOST CEL MAI BUN

N-am nimic împotriva lui Schiller! Nu încape îndoială, avea vederi cât se poate de nobile şi trebuie să ne minunăm cum a reuşit să se ridice, pornind de la o condiţie umilă. Nici unele fragmente din dramele sale nu sunt rele deloc, altele fiind de un kitsch îngrozitor; la sfârşitul piesei despre Sfânta Ioana din Orleans, bunăoară, cititorul se vede pus în dilemă, dacă poetul o fi urmărit cumva să se autoparodieze, ori poate şi-o fi pierdut minţile. Ca liric, Schiller rămâne o catastrofă. Versurile sale amintesc de acei tineri musculoşi, din medii migratoare, care-şi imaginau că le-ar sta bine cu câte trei inele pe fiecare deget plus un lanţ de aur la mână, înzorzonaţi dincolo de orice limită. Şi dincolo de orice salvare.

Goethe, în schimb, a fost de un cu totul alt calibru. Curiozitatea s-a dovedit marea lui vir-

tute: şi-a dorit cu adevărat să ştie totul, să cutreiere totul, să guste totul, să vadă totul. A rămas mare chiar şi în zonele asupra cărora s-a înşelat. Ştiinţa culorilor poate fi desigur o neghiobie, din unghiul de vedere al ştiinţelor naturale - dar şi în ea se mai simte dorinţa aprinsă de a-şi explica lumea (şi, în acelaşi timp, o aversiune simpatică la adresa lui Galilei şi Newton, pentru care cartea naturii era scrisă în cifre, negru pe alb; dar lui Goethe i-ar fi plăcut să fie puţin mai colorată). Astfel a scris cea mai de succes carte de călătorii din literatura germană, ceea ce spune, de fapt, totul. De regulă, germanilor nu le place acest gen de lucrări, care se construiesc pornind de la faptul că o persoană călătoreşte într-un loc oarecare, rămâne cu simţirile deschise faţă de tot ceea ce e în jur şi apoi îşi consemnează trăirile. Şi tocmai acestui gen îi aparţine Călătoria în Italia şi, paradoxal, publicul german i-a iertat viziunea cu deschidere spre lume (sau lipsa de idealism, s-ar putea spune). Dar ce oare nu l-a interesat pe Goethe? Vezuviul, ca şi reprezentaţiile teatrale, în care tinerii jucau rolul femeilor, ca pe vremea lui Shakespeare. Structura geologică. Arta, ultima modă, versurile lui Dante Alighieri. Oricare miros sau gust odată ieşit în cale, trebuie încercat.
Este poate momentul să spunem câteva cuvinte despre drama naţională dăruită de Goethe germanilor. Cea mai puţin tradiţionalist-plicticoasă piesă de teatru imaginabilă: străvechea poveste a lui dr. Faust, care-şi vinde sufletul diavolului, combinată atât de artistic cu istoria modernă a ucigaşei de copii, încât nu se vede nici o fisură. Ce lovitură de geniu! Pe de-o parte cel mai mare blam la adresa intelectualilor germani.

ăci ce este acest Faust? Un domn profesor, care tânjeşte după ceea ce el consideră adevărata viaţă. Şi când, în sfârşit, evadează din deprimanta lui cămăruţă de studiu, ce face? Lasă imediat însărcinată o tânără pe care o abandonează, fiind doar un laş mărunt şi nefericit.)
Uar, pe de altă parte, tragedia lui dr. Faust este şi povestea incitantă a unei căutări de o viaţă (care, la urmă, îşi dezvăluie esenţa de melodramă).
Căci ceea ce-l distinge pe acest dr. Heinrich Faust este tocmai virtutea cardinală a creatorului său: curiozitatea nesătulă. De aceea şi doar de aceea îşi poate salva bietul său suflet negru, într-un final fericit.
Şi, în treacăt fie spus, Goethe a fost cel mai bun poet erotic care a existat vreodată, chiar mai bun decât Brecht - opusul unui făţarnic, în adevăratul înţeles al cuvântului. Este adevărat, a aşteptat până aproape de patruzeci de ani să cunoască femeia (deşteptarea erotică s-a petrecut la Roma, cel mai frumos loc imaginat în acest scop); şi, suntem îndreptăţiţi să spunem, aşteptarea a meritat, din punctul de vedere al istoriei literaturii. Versurile lui erotice sunt desfrânate şi jucăuşe, spirituale şi excitante, dar mereu cuceritoare, neavând nimic de-a face, în ciuda esenţei lor carnale, cu spiritul german gros şi duhnind a bere. Poetul, care nu trebuie confundat cu monumentul său cu coadă, înălţat de filistini, cunoştea prea bine capacitatea celor „două forţe ale lucrării pământeşti": „Prea mult datoria, cu mult mai mult iubirea."

SCHILLER A FOST MULT MAI BUN

N-am nimic împotriva lui Goethe! Faust, prima parte, e cât se poate de frumoasă, şi există şi câteva poezii reuşite. Faust partea a ll-a, în schimb, e oribilă: piesa are structura unui baton lat de Mars - cu scene înşirate după deviza „şi atunci... şi atunci... şi atunci", una după alta, fără nici o întrepătrundere, fără nici o structură dramatică. Cauţi zadarnic tensiunea, temperatura nu creşte niciodată, Goethe nu a făcut decât să-şi ilustreze ideile. Devine astfel precursor al celor mai aride pustietăţi ale poeziei germane subiectiviste. Cine îl consideră pe Goethe un mare liric, fără rezerve, probabil că nu a deschis niciodată Divanul occidental-oriental: platitudini rimate, oriunde ai căuta (politicos spus, în asemenea cazuri: lirică reflexivă).
Şi romanele? De acord, Afinităţile elective sunt construite ordonat (de fapt, prea ordonat). Din păcate, se remarcă prea des că textul a fost dictat de Goethe - spre exemplu, atunci când încheie grăbit unele capitole, cu câteva truisme oarecare; probabil că în acele momente maestrul tocmai era invitat la masă.
Schiller şi-a dat cu mult mai mult silinţa, fără îndoială, în orice caz, a fost un dramaturg mai înzestrat: a ştiut ce este aceea o intrigă! Piesele lui Schiller rămân exagerat de tensionate, secretele bine ascunse fiind dezvăluite în toată splendoarea lor, ca ouăle de Paşti pictate, auzindu-se parcă ticăitul unei bombe-surpriză. Sunt ţesute cele mai fine uneltiri şi, tocmai când fluturele trebuie să cadă în plasă, păianjenul însuşi se prinde în ochiurile lipicioase. Şi s-a dovedit extrem de tare că nu a dispreţuit colportajul: Conjuraţia lui Fiesco, spre exemplu, este, simultan, o poveste poliţistă feudală şi drama unei revoluţii trădate.

(Dacă revoluţionarii ar fi cunoscut această piesă, de câtă demenţă istorică am fi fost scutiţi!) De la Hoţii cei tineresc-înfierbântaţi şi până la dramele mature ale trilogiei Wallenstein - construcţia este mereu excepţional concepută. Iar poetul a avut auz absolut, în ceea ce priveşte dialogul: să comparăm vibraţia pură a lui Schiller cu sunetul spart al replicilor puse în gura personajelor de autorii de teatru de azi. Deşi are elocvenţa secolului al XVIII-lea, limba lui Schiller transmite modernitatea, în diverse moduri. Nici nu încape îndoială: dacă ne-ar fi contemporan, ar scrie scenarii. Probabil că nu s-ar da în lături nici de la regie. Schiller, autor de filme, la fel de tentant ca Shakespeare la Hollywood!

Şi încă un aspect care îl apropie pe Schiller de Shakespeare: extraordinarul său simţ al istoriei. Nu există operă dramatică despre ceea ce în jargonul modern se numeşte self-fulfilling prophecy mai bună ca Moartea lui Wallenstein; nu există piesă despre ce înseamnă cu adevărat puterea mai bună ca Maria Stuart; iar în Wilhelm Tell se abordează dilema, de o actualitate stringentă, în ce fel forţa roate deveni legitimă. (Când va mai spune cineva, necugetat, că teroristul este luptătorul pentru libertate al celorlalţi să i se dea în cap, simplu, fără nici un comentariu, cu finalul dramei.) însă nu am vorbit până acum despre ceea ce este mai important: Schiller a avut în piept o busolă morală, simpatia sa îndreptându-se mereu spre cei oropsiţi şi trataţi cu nedreptate - fie şi de istoriografie, plasându-se mereu de partea victimelor, în special în cazurile lipsite de orice speranţă, ca Ferdinand şi Luise în Intrigă şi iubire, pentru care, era limpede, de la început, că vor fi fericiţi doar dincolo de moarte, neexistând loc pentru iubirea lor pe acest tărâm abject. Schiller a fost suficient de realist să

vadă că lumea, aşa cum era ea rânduită, nu suporta zborul spre înălţimile ideale, dar inima lui generoasă tot îl împingea să ţină partea celor călcaţi în picioare. Şi asta îl deosebeşte şi îl ridică deasupra lui Goethe, cel uneori prea olimpian, prea echilibrat, prea greu de indignat.

Şi poeziile lui Schiller? Desigur, nu aveam de-a face cu opere lirice, fiind vorba, de fapt, de lucrări cu înalt caracter dramatic. Baladele lui Schiller ar putea fi declamate, la nevoie, pe un stadion cu tribunele pline. Mă rog, ce poet contemporan s-ar mai putea lăuda că versurile sale ar fi capabile de o asemenea performanţă?

SMS: SUPERCOOL

Complicată mai era viaţa pe vremuri: dacă doreai să-ţi dai întâlnire cu cineva, scriai un bilet, îl trimiteai cu poştalionul, pentru a fi prezentat pe o tavă din argint - şi apoi aşteptai răspunsul, după care întâlnirea putea să aibă loc, sau nu. Mai târziu puneai mâna pe receptorul

telefonului, dar şi în acest caz întâlnirea putea să aibă loc, sau nu. Astăzi, sub imperiul unui impuls spontan, îţi deschizi celularul şi scrii: „Merg la cinematograf, vii şi tu?" şi, peste doar o secundă, afli dacă destinatarul are timp şi chef. SMS-ul a declanşat astfel o revoluţie socială tăcută: a scos din uz vechiul şi bunul obicei de a-ţi da întâlnire. Astfel, ne plănuim timpul liber, ca să zicem aşa, în flux continuu, ne lăsăm purtaţi şi ne gândim, în vreme ce suntem pe drum, singuri sau în grup, pe cine am mai putea să invităm - acum, chiar în clipa asta. Ce uşurare!

SMS-ul nu a eliminat doar complicatul ritual al stabilirii unei întâlniri; a simplificat considerabil şi relaţiile erotice. Pe vremuri, oamenii compuneau scrisori de amor, cu mâna, pe hârtie special aleasă, eventual parfumată! Apoi aşteptau cu palpitaţii răspunsul, fiind nevoie de zile întregi de consolare, în caz de dezamăgire. Mai târziu, scrisorile de amor au fost înlocuite de telefoane, de convorbiri pline de bâlbâieli şi de tăceri, şi de multe ori se întâmpla ca tocmai cei cinstiţi, cei îndrăgostiţi cu inima curată, să nu reuşească, din pură timiditate, să formeze numărul persoanei atât de profund dorite.
Astăzi, totul e cât se poate de simplu: scrii pe tastatură „Vrei să ne revedem?" sau „nvl" (prescurtare pentru „ne vedem la...")- Iar fetele mai îndrăzneţe îşi pot trimite şi fotografia, în bikini. Ce progres!
Cea mai cunoscută tragedie din dragoste a omenirii ar fi putut fi, de altfel, împiedicată printr-un simplu SMS. Cumplitul lor sfârşit nu a venit, cum se ştie, dintr-o crudă lovitură a sorţii, ci din cauza unei banale greşeli a poştei - Romeo nu a primit epistola explicativă, din care ar fi aflat că iubita lui Julieta numai s-a prefăcut că înghite otravă şi că lui i-ar fi rămas doar să aştepte alături de ea, până se trezeşte, să o prindă de mână şi să plece împreună peste ţări şi peste mări, şi acolo, departe de certurile anoste dintre familiile Montague şi Capulet, să toarne o ceată de copii veseli. Astăzi, pur şi simplu telefonul său ar scoate un bip şi pe ecran ar apărea mesajul: „Iubire, tocmai am murit. Dar nu-ţi face nici o grijă. Voi fi curând alături de tine." Şi atunci Romeo ar putea să arunce liniştit sticluţa cu otravă pură, cu care se pregătea să-şi pună

capăt zilelor - Happy End.
Stilată mai era viaţa pe vremuri: dacă doreai să-ţi dai întâlnire cu cineva, scriai un bilet, îl trimiteai cu poştalionul, pentru a fi prezentat pe o tavă din argint - şi apoi aşteptai răspunsul, după care întâlnirea putea să aibă loc, sau nu. Mai târziu puneai mâna pe receptorul telefonului, dar şi în acest caz întâlnirea putea să aibă loc, sau nu. Astăzi, sub imperiul unui impuls spontan, îţi deschizi celularul şi scrii: „Merg la cinematograf, vii şi tu?" şi, peste doar o secundă, afli dacă destinatarul are timp şi chef. SMS-ul a declanşat astfel o revoluţie catastrofală: a scos din uz vechiul şi bunul obicei de a-ţi da întâlnire. Astfel, ne plănuim timpul liber, ca să zicem aşa, în flux continuu, ne lăsăm purtaţi şi ne gândim, în vreme ce suntem pe drum, singuri sau în grup, pe cine am mai putea să invităm - acum, chiar în clipa asta. Câtă decădere culturală!
SMS-ul nu a eliminat doar complicatul ritual al stabilirii unei întâlniri; a simplificat considerabil şi relaţiile erotice. Pe vremuri, oamenii compuneau scrisori de amor, cu mâna, pe hârtie special aleasă, eventual parfumată! Apoi aşteptau cu palpitaţii răspunsul şi se bucurau ca nişte crai ai zăpezilor când desfăceau, tremurând, plicul. Uneori, schimbul de scrisori se prelungea luni de zile şi, în vreme ce piritele se încălzeau la focul erotic, îndrăgostiţii veau din plin ocazia să-şi deschidă sufletul şi să cunoască mai bine. Mai târziu, scrisorile de mor au fost înlocuite de telefoane, de convorbiri line de bâlbâieli şi de preţioase clipe de tăcere sulimă, şi ce triumf pentru cei cinstiţi, cei îndrăgostiţi u inima curată, când reuşeau să-şi învingă timidiatea şi formau, în sfârşit, numărul persoanei atât e profund dorite. Astăzi, totul e cât se poate de implu: scrii pe tastatură „Vrei să ne revedem?"

au „nvl" (prescurtare pentru „ne vedem la..."),
xistă chiar şi putori care îşi trimit fotograf ia, în bikini.
Ce banalizare!
Nici cea mai cunoscută tragedie din dragoste a omenirii nu ar fi putut fi, în nici un fel, împiedicată printr-un SMS. De acord, cumplitul lor sfârşit nu poate fi pus pe seama nici a unei lovituri a sorţii, nici a unui viciu de caracter al eroilor, ci a unei banale greşeli a poştei - Romeo nu a primit epistola explicativă, din care ar fi aflat că otrava înghiţită de iubita lui fusese pregătită de un călugăr dibace, aruncând-o doar într-un somn ca de moarte. Astăzi, lucrurile s-ar petrece altfel; astăzi bateria celularului său s-ar goli, exact la momentul hotărâtor.

BUN E VINUL.

Probabil berea trebuie să existe, dintr-un motiv anume. Categoric are un sens ca oameni care nu ştiu să facă nimic inteligent cu timpul lor să producă în butoaie, din hamei şi din malţ, o băutură cu gust amar, de pe urma căreia se face burtă rapid. Care e sensul acestui exerciţiu nu e tocmai limpede, dar nimic nu e întâmplător. Prin urmare, fără întârziere, să ne îndreptăm atenţia spre subiecte ceva mai plăcute! In ceea ce priveşte vinul, nu trebuie să medităm prea mult. Vinul este o necesitate - fie şi numai din motive religioase. Nici evreii, nici creştinii nu s-ar descurca măcar o săptămână fără licoarea nobilă a rabinilor, deoarece binecuvântarea vinului face neapărat parte din fiecare masă festivă de sabat („Kidush"), iar împărtăşania fără vin roşu ar fi pur şi simplu de neconceput. Mai mult, catolicii sunt chiar ferm convinşi că, în clipa în care sună clopoţelul, vinul se transforma la propriu - şi nu numai simbolic -

în sângele Domnului. Dacă se întâmplă cu adevărat aşa nu îndrăznim să ne pronunţăm nici după cel de-al doilea Conciliu de Ia Vatican, e sigur, însă, cu bere nici vorbă să funcţioneze. Singurul lucru în care s-ar putea transforma berea, după scuturatul intens al clopoţelului, ar fi în ceea ce producea fiul dulgherului din Galileea, după ce se îndulcise cu prea mult vin.

Dacă am putea trage concluzia greşită că numai necesităţile religioase ar susţine cauza sucului fermentat de struguri? Nici vorbă! Cele mai importante argumente în favoarea vinului sunt în continuare oferite de nas şi cerul gurii şi, ţineţi seama, oricare sortiment de vin - roşu, alb sau rose, turnat în paharul pântecos, din Lumea Veche ori din cea Nouă, fie chiar şi de pe înălţimile Golan, sec, cu gustul arşiţei amiezii scânteind pe pietre, ca Rioja spaniol, ori păstrând dulceaţa strugurilor, ca licoarea preţioasă, de culoarea chihlimbarului, din insula Samos - în oricare clipă poate înmuia, parşiv, genunchii. Aminteşte, de departe, ba de mure, ba de lemn-dulce, în trecere, dar la ce ajută toate aceste comparaţii? Care nu îi surprind esenţa, căci vinul rămâne vin. Străbătut veşnic de o undă erotică. (Spre deosebire de bere, care are de-a face cu erotismul tot atât de mult ca un meci între echipe naţionale de fotbal.) Vinul ne însoţeşte gândurile la buze surâzătoare şi bucle rebele şi, cel târziu la a doua sticlă, vine şi îndrăzneala să atingi uşor mâna iubită.

TRĂIASCĂ BEREA ÎN CARE NE-AM NĂSCUT!

Până la proba contrară, pornim de la premisa că băutorii nu beau vin pentru unicul motiv că se consi-

deră superiori; ci pentru că le place, cât ar putea fi de incredibil. Există motive solide de îndoială, în acest sens. în orice rubrică dedicată subiectului, din publicaţiile cu pretenţii, vinul este comparat cu vrute şi nevrute: ciocolată, lemn de santal, caramel. Dar niciodată cu vinul. Or exista motive bine întemeiate! Ca să nu fie imediat scuipată, zeama cea acră trebuie acoperită de laude, cu ajutorul comparaţiilor forţate. Berea e altfel. Berea e cinstită. Nu i-ar trece nimănui vreodată prin minte să ia o înghiţitură de Tuborg sau Guiness, să-şi încreţească fruntea, să gargarisească încet lichidul, după care să remarce: „Uşoare note de cafea, cu o urmă de bomboană de tuse, la urmă caligrafie chinezească." Berea nu ridică pretenţii. Nu o bei pentru că doreşti să faci parte din haute volee, ci pentru că-ţi place gustul. Şi ce mai gust: berea nu este o băutură, ci un întreg univers. De la berea de grâu sau albă, care nu conţine decât o boare de alcool evocând, de la prima înghiţitură, vară, soare şi lipsă de griji, trecând prin Pilsenul rece, însoţit de friptură de porc şi de bravul soldat Schwejk, până la cea mai neagră bere învechită, ale cărei desfătări ne îndeamnă la guturale cântări celtice. Nu sunt de dispreţuit nici amestecurile pe bază de bere - fie Alsterwasser, bere blondă cu limonada, care miroase a excursie, fie Altbierbowle, cu o mulţime de fructe plutitoare, ca în vremea studenţiei. Vinul rămâne, fără îndoială, un produs pentru cunoscători, dar noi nu suntem cunoscători, ci doar băutori ocazionali. Vrem să ne bucurăm de viaţă, să ne petrecem timpul fără griji, iar seara să adormim împăcaţi. Iar atunci când Friedrich Engels a făcut observaţia că revoluţiile au izbucnit întotdeauna în ţări în care se bea vin, nu în cele în care se bea bere, strigăm vesel: V-am zis! Nu ne facem vreo iluzie în ceea ce priveşte natura omenească şi nu dorim să curgă în

valuri şi alt lichid de culoare roşie, în afară de vin.

MUZICA LUI WAGNER E MĂREAŢĂ

Prin ce se recunosc marile opere de artă? Prin aceea că suferi o transformare, după ce iei cunoştinţă de ele: există un „înainte" limpede, înainte să le fi întâlnit, şi un „după" - rămâi cutremurat până în străfundul existenţei tale. Valabil, spre exemplu, pentru deschiderea monumentală la Matthăuspassion a lui Bach („Fiice ale Sionului, ajutaţi-mă să plâng"), ori Recviemul lui Mozart. Şi pentru Aurul Rinului de Rjchard Wagner: să luăm pasajul unde Wotan şi Loge se îndreaptă spre Nebelheim, pe note care imită onomatopeic ciocanele cu care piticii lovesc în nicovale. Şi, dintr-odată, te luminezi: muzica exprimă exact începutul industrializării - aşa cum Inelul Nibelungilor, în întregime, nu este decât o grandioasă parabolă a modernităţii. Dezvolt imediat. Dar, înainte, aş dori să risipesc una dintre cele mai primitive păreri preconcepute despre Wagner: şi anume că s-ar fi priceput numai la muzica de mare intensitate sonoră, chiar bombastică. Asta o pot susţine doar cei care nu cunosc din lucrările lui nimic dincolo de fragmentul Cavalcada de Walfurgie. (Cu adevărat îngrozitor, dar considerat încă de mare efect ca muzică de film.) însă cel căruia i s-a deschis lumea operelor lui Wagner ştie că el putea să compună o muzică de o gingăşie plină de fiori de gheaţă, urmaţi imediat de fiori fierbinţi. Să ne amintim actul al doilea din Tristan şi holda, în care eroina aşteaptă, dimineaţa, sfârşitul vânătorii - iar Wagner sugerează ivirea zorilor. Cea mai delicată şi seducătoare muzică, de când există armonia. Wagner poate evoca nu numai furtuna şi urletele, ci şi boarea trandafirie a dimineţii, ştiind totul despre

iubire, dar şi despre cât de variat şi de interesant poate fi eşecul.
Inelul Nibelungilor este o operă care, în esenţă, a rămas neînţeleasă, mulţi considerând că Wagner a dat verdictul definitiv asupra modernităţii. Dar apoi a fost ascultată ca şi cum Wagner ar regreta sfârşitul acelei lumi mitico-magice sau ar chema la crearea cât mai multor eroi după chipul şi asemănarea lui Siegfried cel blond şi voinic. De fapt, Wagner a lăsat chestiunea în suspensie. Nu a fost de partea modernităţii, dar nici împotriva ei. Un singur lucru e sigur, însă: Siegfried nu poate, în nici un caz, să fie privit ca figură ideală (chiar dacă naziştilor le-ar fi făcut mare plăcere). In definitiv, rămâne doar un măscărici naiv, nimic mai mult. Forţa de atracţie uriaşă a acestei opere uriaşe se adresează nu numai sentimentelor, ci şi raţiunii reci a ascultătorului. Ceea ce la Bach era încă un univers închis - cosmosul teologiei - Wagner desparte în sferele politicii, sociologiei, economiei, lăsând chiar mai mult decât urme de psihanaliză. Pentru a vorbi în jargonul nazist, nu a existat un „bolşevic cultural" şi „scrib de asfalt" mai mare ca el. Prin urmare, este o glumă proastă că Wagner a fost totuşi adoptat postum tocmai de granzii celui de-al Treilea Reich.

MUZICA LUI WAGNER E ATROCE

Ar fi un gest de-a dreptul lipsit de fineţe să menţionăm că Wagner a fost un antisemit împuţit, un parvenit, un pseudorevoluţionar ratat, un profitor cronic - pe scurt, un nazist în formă incipientă sau arhetipală, aproape în fiecare detaliu al său. Să o lăsăm baltă. Au existat atâţia antisemiţi care au creat

mari lucrări muzicale şi atâţia tipi mizerabili - poeţi uriaşi, încât nu poate fi un argument serios. Nu, împotriva lui Richard Wagner depun mărturie doar operele lui pe de-a-ntregul hidoase! Mark Twain a afirmat odată că muzica lui Wagner este mai bună decât gândeşti când o asculţi, dar, din păcate, totul este fals. O experienţă atroce, notă după notă, măsură după măsură, o nesfârşită plictiseală. Se poate presupune că Wagner, mai degrabă neînzestrat cu talent muzical, a renunţat la un moment dat să-şi mai dea şi cea mai mică silinţă. Prin urmare, nu a mai încercat să creeze plăsmuiri frumoase din sunete şi să încânte urechile cu armonii, concentrându-se, în schimb, să-şi copleşească publicul cu brutalitate. Astfel a pus la bătaie un întreg arsenal artistic, pe care de altfel nici nu îl avea, fără să se dea în lături de la nimic, făcând să pară că muzica sa ar sugera nesfârşite înţelesuri, dezvăluind mereu noi şi noi abisuri de sens - în realitate, doar o construcţie găunoasă. Bombastică pură, din care nu iese nimic la iveală: nici idee, nici atitudine, nici substanţă. Muzica lui Wagner aminteşte de versurile îngâmfate ale unui Stefan George, în care, la fel, ai zice că se ascunde • cine ştie ce Dumnezeu sensuri profunde, dar dacă te uiţi mai atent, trufia este unicul conţinut poetic.
Să nu se poată afirma despre Wagner chiar nimic pozitiv? Ba da, se pricepea să-şi instrumenteze lucrările elegant şi abil. Este singura sa realizare artistică, şi basta. Şi va trebui - chiar dacă nu se cuvine - să discutăm încă o dată despre antisemitismul lui Wagner. în josnicul său pamflet Despre evrei în muzică, unde se arată că dragostea lui Hitler faţă de Wagner nu pornea de la o interpretare greşită, compozitorul le contestă evreilor capacitatea de a avea sentimente adevărate. Numai artistul ancorat cu totul în valorile germane ar fi în măsură să exprime pasiuni

adevărate, profunde, în vreme ce evreul nu poate pune pe note decât mărunţişuri superficiale. Descoperirea este interesantă dintr-un singur motiv, şi anume că demonstrează încă o dată, cu limpezime, cât de puternic este fenomenul numit de psihanalişti „scindare şi proiecţie". Pentru că, în realitate, Wagner însuşi era cel incapabil să dea formă sentimentelor. El era cel care, în propriile sale opere, alerga cu limba scoasă după pasiuni autentice, ca un maniac. De aceea şi avea nevoie de atâta tam-tam şi bum-bum, iar aptitudinile i s-au irosit în mare parte în găsirea instrumentelor adecvate în mimarea sentimentelor.

VIVE LA FRANCE!

Generalul de Gaulle se plângea că o ţară în care există mai multe sortimente de brânză decât zilele unui an ar fi neguvernabilă. Nu urmărea să linguşească politic, în realitate nici nu se poate concepe un compliment mai mare: o ţară în care se produce atât de multă brânză (în sensul propriu), categoric trebuie să fie foarte bună. De altfel, discutăm despre cam o mie de sortimente de brânză. Nimeni nu poate preciza câte, deoarece în diferitele provincii franceze - din Languedoc până în Normandia, din Gascogne până în Alsacia - nenumăraţi fermieri se preocupă să descopere noi utilizări delicioase pentru laptele de oaie, vacă şi capră. Deocamdată, ar trebui să fie suficiente următoarele repere: Crottin de Chavignol. Bleu d'Auvergne. Jurassic Fromi. Neufchâtel. Spre dovada măreţiei lor naţionale, francezii au mai născocit şi baguette, pâinea ideală cu care se mănâncă produsele lor lactate. Tăiată pe lungime şi unsă delicat cu unt, însoţit de brânza potrivită, poate duce la ceva

foarte asemănător cu un orgasm.
Apoi ar veni vinul. Mai ales cel de Burgundia. Adevăraţii cunoscători de vinuri născocesc mereu metafore interesante, în acest context - vorbesc despre lemn-dulce, aromă de zmeură, piele şi taninul lăsat în urmă. Nouă, celor mai puţin iniţiaţi, nu ne rămâne decât să constatăm că licoarea de Burgundia are exact gustul pe care ni l-am dorit şi pe care trebuie să-l aibă un vin: este, dacă putem spune aşa, ideea platonică a vinului roşu, care, graţie bunăvoinţei divine, s-a materializat în pahare pântecoase, cu picior înalt. Dacă mai punem şi că în sudul Franţei se întind câmpurile de lavandă - să mai existe aşa ceva pe acest pământ? - până şi englezii vor fi nevoiţi să recunoască, fără invidie: Franţa este fără pereche, este o şansă.
Şi încă nu am spus nici un cuvânt despre femei. Despre adorabila Jeanne Moreau, spre exemplu; fie şi numai de dragul ei, şi merită să vezi toate filmele lui Louis Malle; de neuitat rămâne măiestria ei în pelicula Jules et Jim, povestea tragică a unui triunghi amoros. Şi, mai presus de toate, este şi spirituală! Cuvintele ei de duh despre dezordinile sexualităţii se ridică la rangul unor aforisme: „Toţi bărbaţii au în cap doar două lucruri: banul este celălalt." Sau: „în jocul amoros se întâmplă ca la volan: femeile preferă ocolurile, bărbaţii scurtăturile." Dincolo de comic, în vorbele ei descoperim gustul intens al adevărului. Pe lângă Jeanne Moreau, să nu o uităm nici pe mai puţin intelectuala Brigitte Bardot - care a fost totuşi prima femeie a visurilor pentru generaţii întregi de puberi. Suficient ca Mme Bardot să-şi fluture genele de sub rebelele bucle blonde şi delirul e uşor de imaginat. Dar veşnica imagine medievală pentru la femme rămâne tot acea fiică de

ţărani, mai patriotă ca toată nobilimea din jur, care a ieşit victorioasă şi de pe rugul în flăcări, inspirându-l pe Schiller într-una din dramele sale. Cine ar putea să nu o iubească?
Brânză, vin, Jeanne d'Arc, parcă mai lipseşte ceva... corect: la chanson. Cine a ascultat vocea caldă a lui Georges Brassens nici nu trebuie să vorbească franceza ca să cadă în patimă. Textele sunt, desigur, poezie de mare fineţe: Brassens cântă, ca să nu urle alături de filistini, ca să-şi poată imagina lucruri mai suave decât moartea pentru patrie, ca să le poată adora pe femei - chiar şi pe cele uşoare - şi să le dispreţuiască admiratorii. Au village, sans prétention, / 'ai mauvaise réputation. / Que'je me démène ou ue'je reste coi/Je pass' pour un je-ne-sais-quoil... sculţi şi nu te mai saturi de anarhismul blând, de melodiile elegiace şi acordurile de chitară; nu e mai saturi de amabilitatea câtuşi de puţin mo-'estă. Iar când Yves Montând a preluat cântecul partizanilor francezi din cel de-al Doilea ăzboi Mondial, din raţiuni culturale, nu poţi ecât să uiţi că au mai existat şi colaboraţionişti.
Acum, la urmă, nu trebuie să trecem sub cere, pudic, o mare faptă istorică a Republicii: n definitiv, francezii au întreprins, cu eroism, emersul de civilizare a Algeriei. Că au dat greş u răpeşte nimic din măreţia faptei. Toţi cei care u vizitat Algeria când era colonie franceză sunt de acord că au văzut raiul pe pământ; însă după războiul de independenţă au urmat o serie de episoade sângeroase: mai întâi un stat socialist unipartidic corupt, apoi creşterea fundamentalismului islamic, apoi puciul generalilor, şi în sfârşit un război civil cu o sută optzeci de mii de victime. Urmarea logică, atunci când respingi sa-

voir vivre francez.
Â BAS LA FRANCE!
Cel mai important argument împotrivă este poate acela că în ţara asta înfricoşătoare se vorbeşte franceza. Mai exact o varietate degenerată de latină, fornăită pe nas, spre aparentă distincţie, astfel încât sună ca dialectul suab. Franţuzeasca are o gramatică absolut de nepătruns, care pare să fi trişat minunata logică a unui joc de construcţii a latinei, ca un copil obraznic care-şi azvârle jucăriile în toate părţile; desigur, francezii sunt nemaipomenit de mândri de gramatica limbii lor, dovedind pe ce căi zdruncinate poate duce mândria naţională.
Un alt argument împotriva Franţei este faptul că locuitorii ei se află, de la sfârşitul Războiului de o Sută de Ani (1453) într-o răscoală continuă împotriva stăpânilor lor fireşti, englezii. Că francezii nu sunt de fapt capabili de autoguvernare se vede, odată ce eliberarea de „jugul englez" a condus, în ultimă instanţă, la Revoluţia Franceză (1789). Francezii sunt la fel de mândri de această revoluţie ca de gramatica lor şi o supranumesc „cea mare". Nu este cazul să ridicăm aici nici o obiecţie de fond împotriva dreptului unui popor de a-şi decapita uneori regele (în definitiv, englezii au descoperit re-icidul cu o sută patruzeci de ani de ani înaintea cenicilor lor francezi). Dar Revoluţia de la Paris a epăşit orice imaginaţie şi a degenerat în masacru, espotism, instituind guvernarea terorii. Şi, fără xagerare, mişcările de mase cu substrat totalitar esfăşurate în secolul trecut îşi moştenesc atât entalitatea, cât şi metodele de la acest păcat ori-inar al istoriei europene.
Pentru a aduce în discuţie următorul argument mpotriva Franţei, este nevoie de curaj - dar faptul este adevărat: francezii nu ştiu să gătească. Singura

excepţie rămâne mâncarea naţională franţuzească, cunoscută sub denumirea de le biftek, adică beefsteak, pe buna limbă germană. Ceea ce constituie o adevărată delectare, mai ales când este însoţită de pommes frites belgieni. Le biftek rămâne o relicvă a acelei epoci fericite, când francezii mai erau guvernaţi de oameni care se pricepeau la mâncare. După aceea, a urmat un declin continuu: copane de broască, melci etc. - şi mult usturoi, ca să acopere gustul.

Apoi, franţuzoaicele: un capitol greu. Să ne gândim la isterica de Jeanne d'Arc, o fanatică religioasă, pentru care, în bătălie, vieţile celor din jur nu valorau mai mult decât o batistă (un portret realist al ei găsim în drama istorică Henric al Vl-lea de Shakespeare). Sau la Simone de Beauvoir, care compunea tot soiul de terfeloage verboase şi îşi datora faima mai ales faptului că trăia cu scârbosul de Jean-Paul Sartre. în fine, să ne oprim asupra Emmanuellei Beart, actriţă care a dat un sens cu totul nou expresiei „a face bot": ai fi zis că face tot timpul bot, reuşind să lase impresia - „în definitiv, ce-ţi imaginezi tu despre mine!" - că ar fi teribil de jignită exact în punctul culminant al plăcerii. Dar rămâne pentru Franţa un sexsimbol, de la sine înţeles.

în continuare să atingem tangenţial şi filozofia franceză. Probabil este suficient să-l citām pe Derrida: „Pentru că, a recunoaşte că limba este ceea ce obiectivitatea ideală absolută constituie tot atât pe cât exprimă, nu înseamnă oare, într-un alt sens, a arăta şi a repeta că intersubiectivitatea transcendentală este o condiţie a subiectivităţii? în sens strict, problema originii geometriei conduce la constituirea intersubiectivităţii şi la originile fenomenologice ale limbajului." Prin comparaţie, Hegel pare un monument de inteligibilitate. în esenţă, filozofia franceză - indiferent că

avem de-a face cu Lacan, Beaudrillard ori Deleuze - abordează unul şi acelaşi aspect, şi anume legătura organică dintre păsăreasca heideggeriană şi păsăreasca marxistă. Dar la ce soi de gândire te poţi aştepta într-o limbă în care „Ce-i asta?" se spune Qu'est-ce que c'est? - textual, adică: „Ce este aceea ce este?" Clarté, după cum ar spune tot francezii. După toate astea, nu mai e cazul să ne agităm pentru fleacuri. Să trecem sub tăcere că societăţii franţuzeşti i-a fost amputată forţa creatoare în patul lui Procust al etatismului; că Republica franceză este administrată de o castă oligarhică înfumurată şi lipsită de fantezie; că politica externă franceză se călăuzeşte după următorul motto: Ne alegem pe cel mai netrebnic măcelar, fie el împăratul Bokassa ori Saddam Hussein, şi apoi îl susţinem indiferent ce se întâmplă. Mă rog, la ce ne putem aştepta din partea unei ţări ca Franţa?

SISTEMUL CU PATRU FUNDAŞI -

Real Madrid contra Internazionale Milano. Clipe de magie, care dau fiori oricărui cunoscător al fotbalului modern. Atmosferă incendiară: două echipe de cel mai ridicat nivel tactic, presărate cu individualităţi de cea mai înaltă clasă, care, însă, se integrează perfect în angrenaj. Fiecare îşi cunoaşte limpede sarcinile de joc şi locul pe teren, grad înalt de coeziune, disponibilitate ridicată la efort şi disciplină! Adevărata vedetă este întreaga echipă. Real, pe stadionul propriu, joacă un 4-4-2, Inter, în deplasare, este ceva mai defensivă, porneşte jocul cu un singur vârf, în spatele lui, ca un şirag de perle, cinci mijlocaşi - şi apoi urmează, ca la Real, nucleul oricărei echipe de top: linia celor patru fundaşi.

Linia de patru fundaşi este, în acelaşi timp, o încununare a acoperirii terenului, în funcţie de mişcarea balonului. Fiecare jucător îşi cunoaşte sarcinile, până şi traiectoriile posibile sunt studiate, pentru a apăra careul propriu. Când adversarul are posesia, întreaga linie se retrage în paralel cu jucătorul cu mingea, pentru a îngusta cât mai mult spaţiul şi pentru a realiza cât mai repede o situaţie supranumerică. Când balonul este câştigat din nou, echipele bine organizate pot trece instantaneu din apărare în atac. Traiectoriile balonului şi mişcările jucătorilor sunt atent studiate. Linia de patru fundaşi înaintează şi mută ostilităţile în jumătatea de teren a adversarului, unde mijlocaşii şi atacanţii caută breşele în sistemul defensiv al celeilalte echipe. Şi aşa mai departe, într-un du-te-vino. O adevărată desfătare să urmăreşti jocul. Căci liniile de apărare de patru fundaşi ale lui Real şi Inter stăpânesc această apărare activă, presingul, la perfecţie. Fotbalul se transformă astfel într-un sport al minţii şi al efortului fizic intens, un joc al răbdării. Mai mult decât un joc: ştiinţă strategică, artă, şah pe gazon. Splendoarea Geometriei.
încărcătura culturală pe care se fundamentează o asemenea întâmplare extraordinară poate fi pe deplin preţuită doar asistând direct, pe stadion. Spre deosebire de televizor, din tribune se poate urmări întregul teren de joc. De aici se poate înţelege acţiunea celor unsprezece jucători ai unei formaţii de vârf ca acţiunea unui organism, a unui mecanism în care fiecare piesă a ansamblului a fost reglată cu fineţe, în funcţie de celelalte: un tot eficient, dinamic, dornic să obţină victoria. Admirabil!

Adevărat, când se întâlnesc două asemenea mecanisme perfecte, ca Real şi Inter, se vor neutraliza reciproc, în mare măsură. Fazele de poartă şi golurile, cu atât mai mult, riscă să devină rarităţi. Să fim cinstiţi, însă, fotbalul în stilul hei-rup şi golurile cu nemiluita par mai degrabă potrivite pentru spiritele modeste: fotbal pentru amatori, nu un Olimp al Fotbalului.

SISTEMUL CU TREI FUNDAŞI

Real Madrid contra Internazionale Milano. Oricare iubitor al fotbalului va fi străbătut de fiori spontani. Vai, ce meciuri au fost în anii nouăzeci! Vibra atmosfera. Două echipe pregătite la cel mai ridicat nivel tactic, cu individualităţi de cea mai înaltă clasă, din care unii puteau să decidă singuri soarta unui meci. Un schimb deschis de lovituri. Se juca mai ales în sistem 3-4-3, cu linie de trei fundaşi în apărare, cu patru mijlocaşi, cu sarcini atât defensive, cât şi ofensive, iar în faţă cei trei atacanţi. Ce vremuri!

Linia de apărare cu trei fundaşi impunea jucători de mare viteză. Căci e clar, spre deosebire de linia de patru, este nevoie de mobilitate mai mare în spaţiul de joc şi rezolvarea mai multor culoare. Mai mult spaţiu înseamnă, însă, şi mai multă creativitate, mai multă flexibilitate şi, da, mai mult risc, atât timp cât mijlocaşii de pe extreme - aşa cum se întâmplă adesea în echipele italiene, mai preocupate de defensivă - nu jucau de la bun început retraşi, transformând astfel linia de trei fundaşi într-una de cinci.

Italienilor şi germanilor trebuie să le mulţumim, probabil, pentru că abia dacă se mai aude de linia din trei fundaşi. Echipele italieneşti şi germane au reuşit, după ani şi ani de săpături, să pervertească total sensul sportului. Astăzi scopul nu mai este să

dai goluri, ci să nu primeşti goluri, aşteptând o greşeală a adversarului. Gata cu distracţia! Şi, cum demersul german şi italian s-a dovedit plin de succes, în fotbalul internaţional s-a impus linia de patru fundaşi, motiv pentru care nouăzeci la sută dintr-un meci se desfăşoară doar la douăzeci de metri la stânga şi la dreapta liniei de centru. Poţi să pleci după bere liniştit, în timpul oricărei transmisiuni live, nu pierzi nimic.
Legendarul cap în gură a! lui Zinedine Zidane administrat acelui cum-îl-chema-macaronar în finala Campionatului Mondial de fotbal din 2006 a fost, în realitate, o revoltă împotriva sistemului cu patru fundaşi: protestul unui jucător genial împotriva eliminării sistematice a farmecului şi bucuriei de a juca din fotbalul de top. Zidane ar fi putut să ne facă nouă, iubitorilor fotbalului, un cadou şi mai mare la Cum sâ ai despărţire, dacă nu i-ar fi aplicat lovitura doar italianului, ci ar fi tras un şut sub centură şi Ligii de Fotbal din Germania. Funcţionarii aceştia au interzis, între timp, linia de trei fundaşi. Nu-i glumă! Colectivele de antrenori ale ligii se străduiesc cu toate forţele şi cele mai moderne metode de antrenament să „unifice" cât mai multe din culoarele de joc. Câtă laşitate!

CEL MAI FRUMOS DINTRE TOATE CORPURILE CEREŞTI: MARTE CEL RĂZBOINIC

Marte! Planeta furtunilor de praf, a canioanelor abrupte şi a piscurilor semeţe - cât de respingătoare se arată, la prima vedere prin lunetă. Dar pentru cine se ocupă mai de-aproape, corpul ceresc închinat zeului războiului îşi dezvăluie farmecul său aparte. Ca să-i preţuim şarmul sălbatic, este nevoie de o diferenţiere cât se poate de pământească: trebuie să învăţăm, mai

întâi, să deosebim spiritul războinic de militarism. Cel dintâi este nobil şi viteaz - militarismul nefiind decât o varietate degenerată. Dacă ne gândim la războinic, apare un bărbat puternic, inteligent, cu principii ferme; în cazul militarismului, vedem burta, uniforma de operetă şi decoraţiile de tinichea. Războinicul este capabil de autoironie, cu o seriozitate soră cu moartea; militarismul, dimpotrivă, poate fi ridicol până şi în baia de sânge pe care o provoacă.
Avem la îndemână exemplele cele mai concludente ale militarismului - Japonia imperială înaintea celor două bombe atomice şi Germania, din 1871 până în 1945 (în zona răsăriteană: până în 1989). Simbolul istoric al militarismului rămâne Langemarck1. Problema constă în aceea că militarismul nu are habar de chestiunile militare - trimite val după val de tineri în calea focului inamic, fără scop, sens, fără raţiune şi fără nici un plan de bătaie. în adâncurile sale, militarismul se dovedeşte găunos. Patria, pe care o ridică în slăvi, îi este de fapt perfect indiferentă, neinteresându-l decât satisfacerea orgoliului personal. Militarismul pune lumea pe foc, apoi recunoaşte cu jumătate de gură: „N-am vrut să se întâmple aşa." Oricât de mult şi-ar dori liberalii stângişti cu totul altceva, căderea militarismului nu a fost provocată de demonstranţii pentru

Note:
' Oraş din Belgia, în vestul Flandrei, scena primului atac cu iperită al armatei germane, în Primul Război Mondial (n. tr.).

pace, ci de naţiunile de războinici. Naţiunile tipice de războinici au fost (sau sunt) Prusia, Marea Britanic, America şi Israel. Şi există câteva personalităţi, în care spiritul acestor naţiuni îşi găseşte cea mai strălucită expresie: Bătrânul Fritz1, Lawrence al Arabiei, generalul Patton şi Moshe Dayan, cu peticul său negru de pe ochi.
Dacă trecem în revistă acest şir de medalioane istorice, ne vor frapa câteva trăsături comune de caracter: dorinţa de aventură, înclinaţia artistică, gândirea neconvenţională până la marginea insubordonării şi dispreţul faţă de moarte, care nu trebuie însă confundat cu nostalgia romantică a morţii. Şi dacă între toate aceste însuşiri pare să existe vreo contradicţie, ea trimite la o dialectică proprie tuturor naţiunilor războinice. Aparenţele exterioare şi cotidianul ar putea fi marcate de ceremonialul militar - dar, la o cercetare atentă, oricare naţiune de războinici a apărat un ideal civil. In cazul Prusiei, a fost vorba de stat, în care fiecare să poată fi fericit în felul său; în cazul Marii Britanii, liberalismul, cu parlamentul şi libertatea presei; în cazul Americii, este vorba despre societatea multietnică a imigranţilor; în cazul special al Israelului: un refugiu pentru un popor ostracizat - şi singura democraţie din Orientul Apropiat.
Naţiunile războinice au propus, în acest fel, o specie unică şi foarte atrăgătoare, cetăţeanul-soldat, educat, curios şi ferit de idei preconcepute.

Note:
1 Frederic al II-lea cel Mare, rege al Prusiei, 1740-l786 (n. tr.).

Poetul argentinian Jorge Luis Borges a închinat acestui cetăţean-soldat versuri de neuitat. Iată ce scria pentru Marea Britanie, în 1940, faţă de ameninţarea invaziei: „Să nu pângărească pământul tău sfânt, o, Anglie, / mistreţul german şi hiena italiană. / Insulă a lui Shakespeare, fie-le dat fiilor tăi să te salveze / pe tine şi umbrele tale glorioase..." Iar statului israelian i-a închinat, în 1969, stihurile: „Mă temeam că în Israel s-ar tăinui / cu dulceaţa-i amăgitoare / aleanul strâns de diaspora multiseculară / ca pe o comoară nobilă... / Nu-i aşa. Cea mai bătrână dintre naţii / e şi cea mai tânără... / Vei fi un israelian, un soldat. / Iţi vei construi patria din mlaştini, o vei înălţa din pustiuri. / Cot la cot cu tine va munci fratele tău, faţa căruia nu ai văzut-o vreodată. / Un singur lucru îţi promitem: / locul tău în vârtejul bătăliei." Apoi, Jorge Luis Borges scrie că poporul Israelului s-a „întors în lumina intensă a victoriei, / frumos ca un leu la amiază."
Marte - cât de neospitalier li se arată tuturor celor care nu-l cunosc. Dar, pentru cel care-i iubeşte asprimile, nu mai există altă lume.

CEL MAI FRUMOS DINTRE TOATE CORPURILE CEREŞTI: VENUS CEA PACIFISTĂ

I

Venus - ce stea vrednică de iubire! Seara, la fel şi dimineaţa, urcă pe cer ca un simbol al speranţei şi aminteşte vestirea comună celor mai multe religii: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!" se spune, după cum

se ştie, în Noul Testament. Prinţul indian Gautama, pe care adepţii săi îl numeau „Cel Luminat", Buddha, a mers chiar cu un pas mai departe: potrivit învăţăturii sale, purtarea noastră trebuie să fie paşnică nu numai faţă de semeni, ci şi în raportul cu toate celelalte vieţuitoare. Călugării budişti nu sorb din ceai înainte să fi îndepărtat toate insectele rătăcite în băutura lor cu ajutorul unei plase, iar în mers iau seama să nu strivească nici un gândac. „Pacea nu este ţelul, pacea este calea", a spus Mahatma Gandhi. în cântecul său, Imagine, poate cel mai revelator popsong al tuturor timpurilor, John Lennon a exprimat desăvârşit sentimentul venusian al vieţii: Imagine there's no countries I It isn't hard to do I Nothing to kill or die for I And no religion too I Imagine all the people I Living life in peace... Imaginează-ţi: o viaţă fără state naţionale, fără religie, în care toţi să trăiască în pace. Iar celor incorigibili, care chiar şi în acest secol mai vor să predice splendoarea războiului pentru patrie, fie-le amintit un aforism al lui Oscar Wilde, pentru cartea lor de căpătâi: „Patriotismul este virtutea celor desfrânaţi."

Venus nu este însă doar planeta spiritului paşnic, înainte de toate, este şi planeta femeilor - şi a erosului. Nu degeaba cluburile amatorilor de sex liber şi târgurile specializate în pornografie îşi însuşesc numele acestui minunat corp ceresc. Când spui Venus, vezi imediat jungle fierbinţi, cu liane mlădioase şi mlaştini călduţe, unde pitonii se împerechează delicat, iar urangutanii nu au de făcut, cât e ziua de lungă, nimic altceva decât să se purice tandru. „La malurile aurorei dimineţii / maimuţele ţeseau un fir nesfârşit / de erotic, / stârnind valuri de polen" spune Pablo Neruda în cunoscutul său ciclu de versuri, Canto General. Să ne amintim o clipă de Grădina plăcerilor, pictura lui Hieronymus Bosch, cu acele

trupuri timid-lascive, prinse între ele: asta este Venus. Imagine aii the peop/e / Living for today, cânta John Lennon. Oamenii ar trebui să trăiască de parcă mâine nu ar mai exista. Legile logicii bărbăteşti ar fi atunci suspendate. înainte ca o orgie să fie oficial declarată închisă, s-ar porni următoarea. Doar că, din când în când, cineva ar trebui să-şi ungă felia de pâine cu Nutella.
Spre deosebire de Marte, Venus este şi un tărâm al artelor. Inter arma silent Musae, spuneau romanii, care se pricepeau prea bine să poarte un război: atunci când vorbesc armele, muzele tac. Dar pe cea mai paşnică dintre toate planetele, în schimb, mai există şi reprezentaţii neîncetate, comedii şi tragedii pline de cruzime, ceea ce nu trebuie să alunge pe nimeni, doar şi cele mai înfiorătoare lucruri pot deveni obiect al desfătării, odată lăsate în urmă. Asta se cheamă catharsis. în sălile de operă strălucitoare, cunoscătorul se bucură de Verdi, Wagner şi Puccini - şi, demn de toată lauda, se întâmplă pe banii statului! Deoarece pe Venus nu există nici un motiv să se arunce bani pe înarmare, totul se investeşte în adevăr, bunătate şi frumos.
Să existe oare pe Pământ o enclavă unde să se fi ajuns, fie şi în parte, la asemenea reuşite demne de paradis? Chiar şi într-un stadiu de început. Pământul fiind totuşi o vale a plângerii, cum bine se ştie. Da, un asemenea tărâm venusian există, cu adevărat: se numeşte Uniunea Europeană. Acolo-aşa cum cerea cântecul lui John Lennon - patriile au fost desfiinţate, în esenţă. Nimeni întreg la minte nu ar mai ucide sau nu ar mai fi dispus să moară pentru Germania, Franţa sau Italia. Şi doar o minoritate fanatică se mai chinuieşte cu preceptele dumnezeieşti - după secole de războaie religioase, europenii s-au secularizat radical. Toţi cei care poartă în buzunar acte de identitate eu-

ropeană se bucură de o pace perfectă, artele subvenţionate înfloresc, iar în fiecare weekend, uneori chiar şi în cursul săptămânii, se poate ţopăi de fericire. Cum ar mai putea cineva să-şi dorească cu tot dinadinsul să se mute pe Marte?

FUMATUL MENŢINE SILUETA

Nu-i treaba statului să-şi educe cetăţenii - cel puţin atunci când vine vorba de adulţi. Din această cauză, anunţurile tipărite pe pachetele de ţigări de câţiva ani încoace, potrivit legii, constituie o obrăznicie nemaivăzută. Pot exista metode mai sănătoase de petrecere a timpului liber decât inhalarea fumului de la tot soiul de buruieni - dar de ce e nevoie de acest gest acuzator, prin care suntem informaţi că „fumatul provoacă apariţia cancerului", ba chiar „ucide"? Ne întrebăm ce urmează după asta: probabil fotografii cu cadavre de copii galbeni de nicotină ori radiografii cu varice de fumător. Cum de şoferii nu sunt admonestaţi pe acelaşi ton că „mersul cu maşina ucide" şi „poluează" (ca să trecem cu vederea faptul că banii plătiţi de ei pe benzină ajung, gata spălaţi, prin băncile din Arabia Saudită, pe căi lăturalnice, în conturile Al Qaeda)? Comparativ vorbind, fumatul rămâne doar o glumă nevinovată.

Apoi, există un adevăr pe care îl recunosc doar puţini oameni, dar noi între noi putem discuta deschis: fumatul e sexy. Pe Internet există un website, pe care se pot vedea fotografii de fumătoare (nu-i nevoie de cod de acces, nici de plată prin card!). Să recunoaştem cinstit că priveliştea ne excită puternic şi să sperăm că la fel li se întâmplă şi femeilor care-şi mai amintesc de

ţigara lui Jean-Paul Belmondo, atârnându-i strâmb în colţul gurii. Suptul lasciv al nicotinei; privirea uşor sticloasă, în vreme ce, cu respiraţia oprită, fumul scaldă alveolele pulmonare; şi, în fine, suflarea lui cu gura pe jumătate deschisă - suficient ca mintea să se sucească tot mai repede în jurul axei, scoţând scântei roşii. Iar acum, statul, care ridică pretenţii să se ocupe de educaţia noastră, a interzis şi fumatul în cafenele! Şi era motivul cel mai important pentru care mergeam acolo, ca să asistăm cum frumuseţile se lasă pradă viciului.

SE POATE SI FĂRĂ FUMAT

Desigur, oricine e liber să se sinucidă; desigur, o poate face pe o cale ocolită; şi, desigur, poate opta, în cunoştinţă de cauză, pentru un gen de moarte deosebit de îndelungată şi de chinuitoare. (Cancerul pulmonar este îngrozitor de dureros şi duce la moarte sigură, dar nu întotdeauna şi rapidă. Şi, ca la orice cancer, există şi şansa reală ca şi alte organe să fie atacate de celulele care se înmulţesc necontrolat.)
Avem simpatie deplină faţă de reglementarea caselor de sănătate americane, care le impun fumătorilor contribuţii mai scăzute decât asiguraţilor care sunt în deplinătatea facultăţilor mintale. în definitiv, fumătorii au o speranţă de viaţă semnificativ mai redusă, prin urmare şi costă mai puţin. Am putea să depăşim reglementarea cu o ofertă şi mai bună, acordându-i fiecărui fumător mai multe cartuşe de ţigări, gratis, pe întreaga durată a vieţii - pe termen lung, povara cheltuielilor sociale pentru sănătate ar scădea semnificativ.
Un singur lucru am vrea să-l pretindem din partea fumătorilor: să-şi practice viciul lor dement cu

ferestrele închise, între cei patru pereţi ai lor. Şi asta din cel puţin două motive. Mai întâi, fumatul este incredibil de inestetic. (Fumătorii emană nicotină prin fiecare por al pielii lor îmbâcsite, au dinţii îngălbeniţi şi sunt chinuiţi de tuse cronică.) Apoi, avem şi noi dreptul să pretindem ca aceia care, avizi de moarte, îşi croiesc pufăind drumul spre mormântul deschis prea repede să nu ne ducă şi pe noi la pieire. Vrem să ne ţinem departe de otrava lor. La fel de bine am putea să ne aşezăm lângă un atentator sinucigaş, doldora de explozive, în Fâşia Gaza, şi să-l rugăm respectuos să apese pe buton. Prin urmare, ascundeţi-vă în găurile voastre neaerisite şi nu vă mai goliţi niciodată scrumierele. Aprindeţi prima otravă înainte de micul dejun şi stingeţi-o pe ultima chiar când cădeţi, horcăind, în somn adânc. Dar vă rugăm să uitaţi de cafenelele noastre frumoase şi curate.

CULTURA!

Una dintre cele mai dezastruoase tradiţii din istoria spirituală germană este devalorizarea culturii, răspândită tocmai în patria romanticilor. Din 1945 încoace, oricine ştie să-i preţuiască pe Eichendorff, Novalis ori E.T.A. Hoffmann va fi bănuit de fascism. Zvonul potrivit căruia naziştii şi-ar fi extras ideologia din puţul adânc al romantismului - fiind mai degrabă raţionalişti sălbăticiţi, complet razna - a rezistat cu încăpăţânare.
Cine acordă întâietate culturii faţă de civilizaţie este, în primul şi în primul rând, apolitic. Urmăreşte să-şi cultive universul interior şi să rămână neatins de forţele brutale ale economiei şi de stridenta industrie a divertismentului. Ar

dori să-şi viziteze hortus conclusas, grădina ascunsă a propriului său suflet, în mijlocul căreia se deschide floarea albastră. Exclamă împreună cu Eduard Morike: „Lasă-mă, o lume, lasă-măîn pace!" - şi abdică scurt de la contemporaneitate. Iar cine constată aici un fapt condamnabil nu poate fi decât foarte rău intenţionat. în definitiv, nimeni nu e dator să devină părtaş la formele generale de imbecilizare, desigur cu excepţia sistemelor totalitare. Doar orbul nu vede că îndobitocirea cuprinde tot mai mult cu tentaculele ei, iar cine gândeşte, în schimb, doreşte să-şi croiască un luminiş în jungla uitării de sine, unde să se poată îndeletnici netulburat cu lucrurile ultime.

Nu se poate tăgădui că în tradiţia culturală germană există în acest sens mijloace cât se poate de potrivite. Pe de o parte, în Germania întâlnim o bogată tradiţie mistică, cel puţin de la Meister Eckhart încoace; pe de altă parte, poeţi ca Hölderlin ori Stefan George au adoptat un ton solemn-preoţesc, aşa cum practic nu descoperim în lirica altor naţiuni. Constatarea nu este defel un act de îngâmfare şovină şi nici nu ne împiedică să-i admirăm pe englezi pentru parlamentarismul lor şi pe italieni pentru arta lor culinară. Există însă o calitate specifică a spiritului german - indiferent că o numim Wesens schau1, exaltare, aplecare spre meditaţie. Şi ea nu trebuie să fie nimicită, într-o lume a cărei guvernare se apropie tot mai mult de perfecţiune.

Note:

1 Intuire a esenţelor, concept care ţine de fenomenolo-

gia lui Husserl (n. tr.).
CIVILIZAŢIE!
Despărţirea dintre civilizaţie şi cultură se numără printre cele mai dezastruoase tradiţii din istoria spirituală. Cea dintâi, ni se explică, ar fi superficială, rece, mecanică, orientată exclusiv spre latura materială şi, mai presus de orice, oarecum importată. (Pe vremuri, francezii reprezentau chintesenţa răului, mai târziu le-au luat locul britanicii, iar astăzi a venit rândul americanilor.) Cultura, în schimb, ar fi pătrunsă de semnificaţii adânci şi întunecate. Am avea de-a face cu elemente autohtone, prin urmare profund înrădăcinate în istorie. Şi ni se induce, în acelaşi timp, că ar fi teribil de ameninţată, urmând să fie nivelată sub acţiunea forţelor civilizaţiei. Astfel, se vorbeşte mai mult decât orice despre McDonald's, care elimină rafinata artă culinară indigenă.
în realitate, lucrurile sunt total pe dos: civilizaţia se află în primejdie, iar cultura deţine poziţia predominantă (cel puţin potenţial). Pentru a face convieţuirea între oameni cât mai suportabilă, sunt necesare câteva norme civilizatoare. într-o formă extrem de comprimată, civilizaţia nu înseamnă nimic mai mult decât preceptul de aur al rabinului Hillel: „Ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face." De unde decurg toate regulile fundamentale ale politeţii: că nu trebuie să-i faci pe ceilalţi de ocară, că nu se cuvine să-i faci una cu pământul, doar pentru că ei ar fi mai slabi, că trebuie să le deschizi uşa femeilor.
Spre deosebire de acest minim bagaj civilizator, cultura reprezintă adesea doar pretextul sângeros pentru dezlănţuirea războaielor de exterminare. Să ne aducem aminte de fosta Iugoslavie! Atunci, în numele „purităţii sârbe", poetul ratat.Radovan Karadzic a pus tunurile pe oraşul multicultural Sarajevo, unde versurile lui mizerabile erau mereu rupte în

bucăţi. Aşa arată supremaţia culturii în realitate. Şi, în încheiere, încă un cuvânt despre McDonald's: fast-food aveau şi romanii din Antichitate. Iar pizza, pasta şi alte produse ale bucătăriei italiene sunt mult mai răspândite în lume decât un cheeseburger.
Cea mai bună este cafeaua pregătită aşa cum fac arabii: prin urmare, se pun cafea măcinată cu cardamom măcinat şi cu puţin zahăr într-un ibric de alamă, se toarnă apă deasupra, se dă în fiert de trei ori, divina licoare obţinută se bea fierbinte din ceşcuţe infime, care după aceea se întorc, pentru citirea viitorului în zaţul negru.
Partea interesantă este că, pe întreaga durată a preparării, mirosul caracteristic al cafelei nu umple niciodată spaţiul bucătăriei (ori al cortului de beduin): aroma rămâne în lichid, reţinută de amestecul de cardamom şi cafea, care, la fiert, se ridică greoi. Pregătind cafeaua potrivit acestei străvechi şi fantastic de simple metode, veţi avea surpriza plăcută să îi descoperiţi adevăratul gust.
Reţeta are totuşi două dezavantaje. Mai întâi, dacă sorbi prea multă cafea arăbească, ţi se porneşte în piept un ciocan pneumatic, de care nu te scapă decât doctorul. Apoi, nu poţi să-ţi bei cafeaua cu lapte. Şi e mare păcat, pentru că această combinaţie - mai ales cu laptele transformat în spumă - deschide nenumărate variante, care de care mai gustoase. Cu siguranţă şi fără exagerare, cappuccino este una dintre cele mai semnificative contribuţii ale Italiei la patrimoniul cultural universal, alături de operele lui Verdi şi înainte de pastele Carbonara. Dar ce vorbesc eu aici de cappuccino!

Note: 11n HANNES Sl'lUN

Există doar atâtea metode de a adăuga lapte la cafea – sau, invers, cafea la lapte. Să ne gândim la latte macchiato, care în America a dat numele unei întregi mişcări politice, latte liberals, în semn de dispreţ pentru intelectualii din marile oraşe, liberali de stânga, prea slabi pentru a lua cu adevărat taurul de coarne. Dar politica nu trebuie nici să ne tulbure, nici să ne stea în calea plăcerii. Dacă la macchiato se adaugă, de exemplu, sirop de caramel din belşug, se obţine o băutură caldă care înlocuieşte orice desert şi poate aduce aminte de o copilărie fericită până şi celor care au fost bătuţi cu bastonul de trestie.

Toate astea pot părea o simplă denigrare a cafelei filtru atât de familiare, ăsta nefiind deloc scopul nostru - adevăratul iubitor de cafea nu permite nimănui să-i reproşeze lipsa de patriotism. O ceaşcă aburindă, cu frişca, este o adevărată binefacere. Mai ales când îndoim cafeaua cu rom. Restul ar fi doar vorbe irosite.

M MM MM MM, CEAI!

Aici nu este vorba despre pliculeţele cu ceai. Şi nici despre sortimentele de ceai slab, chinezesc, care, ca să-şi mai salveze cât de cât o urmă de gust, sunt aromatizate ori puse în contact nesănătos cu batoane de vanilie. Ne vom ocupa exclusiv de ceaiul propriu-zis şi adevărat, de Darjeeling, sau, mai bine, de Assam. Toate celelalte nu intră în discuţie, nici măcar sortimentele nefermentate. Rezultatul este de culoarea chihlimbarului sau a iasomiei şi are mereu acelaşi efect: cine savurează o ceaşcă de ceai se simte mai înţelept, mai îndrăzneţ şi mai bun. Uneori chiar şi mai frumos. în orice caz, la preparare trebuie să ţinem seama de câteva reguli. începem cu cea mai importantă: ceainicul trebuie încălzit înainte! Cine

pregăteşte ceaiul într-un ceainic rece nu merită să fie considerat fiu al civilizaţiei occidentale. Apoi, ceainicul trebuie adus la apa fierbinte, şi nu invers - ca apa să mai fiarbă la contactul cu frunzele de ceai. Iar frunzele de ceai nu trebuie să stea captive într-unui din acele ouă scârboase din metal ori în alte asemenea obiecte neigienice, ci să plutească liber în cană, asta este de la sine înţeles.

Cantitatea de ceai rămâne conformă cu indicaţia care a servit odinioară britanicilor să-şi guverneze imperiul: one for each cup, one for the pot- adică, o linguriţă pentru fiecare ceaşcă din ceainic, şi apoi încă o linguriţă în plus. Ceainicul trebuie, de altfel, să fie din porţelan ori din lut smălţuit; pregătit în vas de tablă, ceaiul îi va împrumuta gustul. Şi întotdeauna trebuie pregătit în cantităţi mici, doar nu ne îngrijim de o trupă de gardieni ori de vreo companie de soldaţi, însă numai doamnele mai în vârstă au dreptul să bea ceaiul din ceşcuţe de porţelan translucid. Adevăratul împătimit îl bea fierbinte, cu înghiţituri zdravene, din căni cilindrice. în mod straniu, laptele capătă gust în ceai doar pe teritoriul Insulelor Britanice.

Puristul George Orwell insista că trebuie băut exclusiv fără zahăr. în acest punct ar trebui să introducem o excepţie, din motive pur patriotice: ceaiul cu caramele Kluntje din Frizia de Răsărit rămâne o delicatesă, iar sunetul produs de spargerea bucăţelelor pătrate dulci în lichidul fierbinte - amestecatul cu linguriţa fiind considerat în Frizia de Răsărit un gest needucat - bucură sufletul. Şi trebuie băut neapărat cu frişca. Priveliştea vălătucilor de frişca albă în lichidul întunecat îi îndeamnă la meditaţie chiar şi pe cei care consideră yoga un exerciţiu prea solicitant. Cafea? Ce-o mai fi şi aia?

Gonsideraíii

economice

SĂ NE SUSTRAGEM DE LA OBLIGAŢIILE FISCALE

Uniunea Sovietică se purta cinstit, cel puţin: îşi închidea supuşii în lagăre de muncă forţată, când se dovedeau nesupuşi. Statul burghez, în schimb, îşi asumă în cel mai firesc mod dreptul de a ne confisca o parte din venit - iar cine refuză trebuie să se aştepte la amenzi consistente (adică să cedeze şi mai mult din proprietatea sa), sau la închisoare. Cu alte cuvinte, ameninţarea cu utilizarea forţei menţine sistemul de taxe şi impozite. Contribuabilul cuinte, obişnuit, ar trebui să socotească odată câte luni pe an trudeşte pentru circa financiară şi când începe să muncească şi spre folosul său personal. Doar ce poate fi munca prestată cu istolul la tâmplă, ca să spunem aşa, dacă nu uncă forţată? Măcar dacă banii din taxe şi impozite ar fi cheltuiţi pentru ceva folositor! Dar, nici gând! în esenţă, statul utilizează veniturile din taxe şi impozite în următoarele trei scopuri. Primul: îşi susţine aparatul birocratic, plătind unui număr prea mare de angajaţi salarii neruşinat de mari, iar pentru fiecare situaţie de criză înfiinţează o nouă instituţie inutilă. Afirmaţia este cu atât mai adevărată în cazul Germaniei, a cărei castă de birocraţi a aflat, cel târziu din vremea Imperiului, cum să profite de fondurile respective. Al doilea: statul risipeşte banii din impozite pe subvenţii care menţin artificial în viaţă te miri ce ramură economică ineptă. Astfel, ţăranii europeni obţin în fiecare an miliarde ca să continue să polueze mediul, iar aceeaşi instituţie publică susţine industria cărbunelui brun, deşi nimeni nu mai ştie exact la ce foloseşte cărbunele brun. Al treilea: banii se scurg direct în ţări străine,

pentru a susţine ori floarea teroriştilor, ori autocraţii locali. Ori regizorii de operă săraci, care altfel nu ar găsi răgazul creator să distrugă repertoriul clasic.

Din păcate, nu ne putem aştepta ca toţi cetăţenii să intre simultan în grevă fiscală absolută, provocând astfel prăbuşirea sistemului. Dar fiecare gest de evaziune fiscală înseamnă un început: fiecare cetăţean care ia această decizie se îngrijeşte ca statul să dispună de tot mai puţini bani, exact ca un drogat aflat în cură de dezintoxicare. Şi atunci poate se va vedea silit să practice o mai strictă disciplină a cheltuielilor - ba chiar să renunţe la câteva proiecte absurde. Astfel, fiecare evazionist contribuie la binele general - adesea cu mult mai mult decât îşi poate imagina.

DĂRILE TREBUIE PLĂTITE g

Este de înţeles când lefegiul de rând reacţionează > cu neplăcere atunci când constată că, după toate deducerile, din salariul brut îi mai rămâne doar jumate; este de înţeles când independenţii văd, cu mânie abia stăpânită, că părintele-stat abia dacă le mai lasă cincizeci de cenţi din fiecare euro câştigat cu sudoarea frunţii. Dar oricât ar fi de înţeles asemenea reacţii emoţionale, ele nu sunt justificate. Pentru că, în realitate, venitul brut rămâne o ficţiune, iar venitul fără taxe şi impozite, o himeră.

lată motivul: după cum a remarcat şi Heinrich Heine, pavăza sfântă a statului moral este proprietatea. Fără proprietate, nimic nu funcţionează. Fără proprietate nu ar exista bani, nu ar exista dobândă, nu ar exista dinamică economică. Dar proprietatea este un titlu de drept. Pentru ca într-o ţară să existe

proprietate, trebuie mai întâi să existe infrastructura legală - tribunale independente, cărţi funciare în care să fie trecut cu exactitate cui anume îi aparţine ce teren, executori judecătoreşti, care să sechestreze vilele şi conturile bancare ale faliţilor, fără să ţină seama de cine este vorba (prim-ministru ori şef de poliţie). Pe scurt, pentru ca proprietatea să existe pe lume, trebuie mai întâi să fie prezent statul de drept, într-o formă oarecare. Spre exemplu Congo, în esenţă un simplu petic pe hartă, dominat de tot felul de bande şi clici, nu cunoaşte proprietatea, aici totul se măsoară în săculeţele cu diamante neşlefuite cărate de traficanţi. Cum grano salis, acelaşi lucru e valabil pentru o ţară ca Arabia Saudită, care în esenţă nu reprezintă nimic mai mult decât un pământ stăpânit de o familie. Despre proprietate nici nu se poate vorbi, dar există rente ce provin din vânzarea resurselor naturale (ţiţei), repartizate supuşilor după bunul plac al clanului conducător, în schimbul unei bune purtări. Iar despre o dinamică economică nici nu poate fi vorba. Prin taxele şi impozitele pe care statul le adună de la noi veghem la aşezarea fundamentului legal fără de care nu am putea să obţinem venituri. Privit din acest unghi, plătim taxe şi impozite dintr-o formă elevată de egoism: ca participanţi la circuitul economic, ' avem cu toţii interes vital să existe un stat de drept. Altfel nu am putea participa la competiţia paşnică de a acumula cât mai mulţi bani cu putinţă. Ar trebui fie să ne înarmăm cu pistoale-mitralieră, ca să ne furăm unii altora lingourile de aur, fie să pupăm tălpile unei caste conducătoare, ca să ne putem înfrupta din binefacerile acestei lumi.

BANII CASH SUNT SIC

Nu există ceva mai abstract ca aşa-numitele valori materiale, a spus odată Theodor W. Adorno, într-un anume sens, afirmaţia este desigur mereu adevărată, dar justeţea ei reiese cât se poate de limpede în card: toate economiile, toată averea adunată cu greu, toate strădaniile şi grijile unei vieţi pline de privaţiuni se reduc, la urmă, într-o banală bucată de plastic. Asta să fie totul? Pentru asta ne-am luat de la gură şi am renunţat la atâtea plăceri ale trupului? Mult mai plăcut e să retragi de la bancomat câteva bancnote, să simţi dovada palpabilă a propriei tale munci, sau să auzi monedele zornăindu-ţi vesel în buzunar.

Apoi, plata cu bani cash prezintă şi un avantaj pragmatic: din punct de vedere antropologic, creierul nostru nu este conceput pentru solicitările cârdului. Pur şi simplu nu realizăm că, atunci când întindem cârdul şi mâzgălim numele pe o bucăţică de hârtie, cheltuim tot atât cât am plăti cu bani gheaţă, şi ne lăfăim asemenea lui Cresus, ignorând deznodământul amar. Care soseşte, însă, cel mai târziu la sfârşitul lunii, prin poştă, dovada unui alt salariu tocat mărunt. Doar dacă am distruge cârdul şi ne-am întoarce la banii cash am mai avea o şansă.

Dar argumentul hotărâtor împotriva cârdului în sine este de natură strict estetică: este absolut urât şi arată sărăcăcios. Şi cel mai prost arată cele din categoria scumpă, care imită aurul şi platina - plasticul rămâne plastic, orice i-ai face. în timp ce banii, dimpotrivă, pot fi foarte frumoşi: să ne gândim la monedele minunate elveţiene, ori la bancnotele englezeşti de o liră,

mărturia unei regine drăgălaşe în tinereţea ei; să ne gândim la dolari şi la deviza lor minunată, In God We Trust, legată organic de simbolistica masonică (ateistă). Iar cine umblă cu bani rămâne în contact şi cu operele de artă, înnobilându-şi discret existenţa cotidiană.

CÂRDUL E TARE

La ce vă gândiţi când vedeţi un tip care scoate un teanc de bancnote din buzunar - eventual prinse cu elastic - şi le pune pe masă una câte una, arogant? La interlopi, mafioţi, proxeneţi. Şi, probabil, aveţi perfectă dreptate. Dar ce vă trece prin cap când vedeţi un tip pe stradă, cu servietă din piele prinsă cu lanţ de încheietură, desigur plină-ochi cu bani gheaţă? Categoric: şpagă, cocaină. Parlamentul European, respectiv serviciile secrete ruse. Cu mari şanse să fie adevărul gol-goluţ.

Pecunia nori olet, dar banii gheaţă put. Cine umblă cu sume impresionante nu are cum fi onorabil: ori face fraudă fiscală, ori trafic de minore, ori comerţ cu arme atomice în Uzbekistan, urmat de un schimb de lovituri nucleare între Rusia şi Georgia. Iar cine umblă cu doi bani în buzunar este pur şi simplu idiot. Invită direct să i se tragă una în cap şi să i se fure portmoneul. La urma urmei, trăim în secolul XXI şi avem de mult la dispoziţie o alternativă civilizată: un card mic, dreptunghiular, din plastic, cu care eşti tratat regeşte, de aici până la Dar es Salaam.

Cârdul prezintă avantaje nepreţuite. Este cinstit, în primul rând: fiecare plată poate fi urmărită în toate detaliile, până la originea ei. Cu documentul care însoţeşte plata prin card poţi sta cu fruntea sus atât în faţa autorităţilor de stat, cât şi în faţa cetelor cereşti, la judecata de apoi. Apoi, cârdul este practic.

Nu mai e nevoie să te scotoceşti prin buzunare, după bani mărunţi, nu te mai temi că te jumulesc hoţii ca pe gâscă. Şi plata cu card, categoric, conferă stil: semnezi chitanţa şi, indiferent cât plăteşti, te simţi ca Greta Garbo şi Cary Grant.

CARNETUL DE ECONOMII SĂ TRĂIASCĂ

După cum ştie oricine, e uşor să faci bani: totul e să ai mereu grijă să cheltuieşti cu ceva mai puţin decât ce câştigi. Atât şi nimic mai mult. Doar să cheltuieşti ceva mai puţin: peste ani, se adună bănuţii şi cenţii, pe care îi pui deoparte potrivit acestei metode, şi se transformă de la sine într-o movilă, într-un munte, într-o avere mai mică sau mai mare. Şi, pe urmă, ce faci cu ea? Firile mai jucăuşe se duc cu bogăţia la cazinou, o schimbă pe fise urâte, din plastic, şi apoi le risipesc într-o veselie, la ruletă. Destrăbălaţii se opresc la bordel, le vâră bancnote în slip dansatoarelor din buric cu ţâţe goale şi apoi se miră când trebuie să-şi ia tălpăşiţa şi nesatisfăcuţi, şi cu banii luaţi. Proştii aruncă banii cei frumoşi pe fereastră, cu boltă. Dar cine a mai păstrat o rămăşiţă de raţiune în cap în mod sigur îşi face carnet de economii. Şi nu mai sunt greu de ocolit cazinouri, bordeluri şi ferestre deschise. Se merge ţintă în prima bancă, se numără la ghişeu bancnotele necheltuite, care vor intra în cont. Şi înapoi, acasă, cu conştiinţa curată, fluierând ultimul şlagăr.
Carnetul nu arată cine ştie ce. Ba, mai degrabă, e fioros de auster. Dar, dacă te gândeşti bine, înţelegi că numai carnetul de economii îţi permite să ai o percepţie limpede asupra propriei tale averi, amintind de casa de bani a Un-

chiului Dagobert cel bogat (răţoiului capitalist
din lumea desenelor animate a lui Walt Disney
îi făcea mare bucurie, firesc, să arunce monedele
de aur în aer şi să le prindă zornăind, pe chelie). In carnetul de economii urmărim coloanele de cifre negre, care se adună în total uri
din ce în ce mai mari - întrerupte de mici
scăderi, la eventuale retrageri, acceptate cu
calm. Când ai un sfert de oră liniştit, te poţi
aşeza şi frunzări paginile broşurii, ca pe romanul vieţii, pentru încă o confirmare, plină de
emoţie: totul îţi aparţine doar ţie! Tu ai agonisit totul! Cu propriile tale mâini, muncă etc!
Nemaivorbind de dobândă! Şi te simţi învăluit
de o căldură binefăcătoare.

Ei, bine, există oameni care urmăresc să te
convingă să arunci carnetul de economii şi, în
schimb, să cumperi pachete de acţiuni. Asta ar
mai fi una! Cu un carnet de economii ştii în orice
moment pe ce stai. Dobânda nu e prea grozavă,
adevărat, în schimb pe poţi bizui pe ea indiferent de situaţia meteorologică a economiei: poa'
să ningă, poa' să plouă, un uragan să măture
bursa de pe faţa pământului - poţi conta pe
plata dobânzilor, aşa cum contezi că după furtună iese soarele.

PACHETUL DE ACŢIUNI SĂ TRĂIASCĂ

Banii care rămân la sfârşitul lunii pot fi trecuţi în
contul de economii, desigur. Poţi să-i bagi şi la ciorap, cum făceau pe vremuri bunicile. Metoda este,
în esenţă, chiar mai raţională, ciorapul dolofan rezistând în orice situaţie, în vreme ce carnetul de
economii nu oferă decât o iluzie de siguranţă:
banca poate să dea faliment. în postura de acţionar

mărunt, te poţi trezi cu mâinile goale, ca după un crah de bursă. Şi, în definitiv, ce ne tot agăţăm atât de siguranţă! Dacă omenirea s-ar fi lansat doar în acţiuni cu deznodământ pozitiv garantat, am mai sta şi acum cu blana de urs în spate, la gura peşterii, pândind mamuţi.

Când aud cuvântul „acţiune", majoritatea semenilor noştri fac o falsă asociere: se gândesc ia o bucată de hârtie, bătută de vânt, încolo şi încoace, care-şi găseşte în cele din urmă liniştea la groapa de gunoi. în realitate, există acţiuni care-şi menţin uimitor de stabil cursul - iar în afară de acţiuni mai există, bineînţeles, şi bonurile şi obligaţiunile comunale! Şi nimeni nu zice, orice investitor mărunt poate să joace la bursă. Şi chiar să achiziţioneze un pachet de acţiuni. Risc minim şi dobânzi la care fraierul cu carnet de economii nici nu poate să viseze, nici dacă-i strecori cocaină în cafeaua lui ca apa de ploaie. Şi, desigur, nici nu mai poţi să frunzăreşti carneţelul ca să vezi cu ochii tăi cum se înmulţesc banii încet-încet. Pentru că banii nu se mai înmulţesc încet. Ci spectaculos - pe Internet, se poate asista live la întregul proces. Deodată, constaţi că îţi face plăcere să urmăreşti ştirile de bursă, în ziar. Ce sentiment nemaipomenit să stai comod în fotoliu şi să vezi cum muncesc banii pentru tine. în definitiv, i-ai adunat cu sudoarea frunţii, acum e rândul lor să-şi dea silinţa.

Proasta reputaţie a speculanţilor a determinat în mare măsură aversiunea faţă de acţiuni. Te duci imediat cu gândul la tineri agitaţi, dar şi la tipi lunecoşi, care, fără scrupule, fac praf milioane şi milioane în câteva minute. Şi, de înţeles, nimeni nu doreşte să intre în afaceri tenebroase. De fapt, în realitate, speculanţii sunt un fel de porci ai capitalismului, scormonind permanent după trufe. Ei trebuie să existe,

altfel nu ar detecta nimeni unde se ascund şansele şi riscurile economiei monetare. Iar cine cumpără pachete de acţiuni poate participa la această aventură, chiar şi de la distanţă.

PENTRU ALTRUISM

într-un film polonez se desfăşoară următoarea scenă: o profesoară progresistă ajunge la ţară, într-o familie de ţărani, şi îi vede mâncând cu toţii dintr-o singură strachină. Pentru a-i scoate din mizerie, le aduce farfurii de supă. „Păi, ce să mâncăm din astea?!" se răţoieşte ţăranul cel bătrân. „Ce suntem noi, animale?" Mult adevăr se ascunde în observaţia lui, aparent absurdă. Animalelor le vine greu cu adevărat să mănânce dintr-un troc comun. Se înghesuie pentru cel mai bun loc, nu-şi fac nici o concesie reciprocă; nu sunt în stare să cedeze, politicos. Oamenii, pe de altă parte, se dovedesc capabili de altruism. De fapt, avem aceeaşi programare biologică şi noi, şi celelalte mamifere, fiind oricând capabili să ne repezim primii cu lingura în supă şi să-i îndepărtăm mormăind pe cei mai slabi - dar, fiind totuşi şi fiinţe culturale, reuşim să ne înfrânăm apetitul, lăsând interesul nostru la urmă, ca să se sature şi aproapele.

Prin urmare, am putea afirma că altruismul este acea trăsătură specială care ne deosebeşte de animale. Dacă am fi pur şi simplu egoişti, am asculta doar de natura noastră animală, şi nu am mai fi realizat nici una din marile opere de cultură ale umanităţii, pentru care este nevoie de echipă. Altruismul ne ajută să ne depăşim limitele: construim şcoli, ştranduri publice şi biblioteci de cartier. Da, construim şi realizăm lucruri

şi pentru posteritate (la care animalele nu au nici cum să viseze, măcar). Părinţii trudesc din răsputeri, pentru ca să le meargă mai bine copiilor. Poeţii îşi lasă moştenire manuscrisele şi cărţile universităţilor. Filantropii întemeiază săli de operă şi de teatru, pentru ca generaţiile viitoare să aibă bucurii estetice. Există mereu mecena care oferă bani institutelor, pentru progresul cercetărilor medicale.

Fără altruism, am trăi într-o lume rece şi înfricoşătoare, am recădea într-un stadiu primitiv al existenţei. Nici un medic nu ar mai rămâne după program, ca să vindece bolnavii. Nici un pompier nu şi-ar mai risca viaţa ca să salveze bebeluşul rămas în mijlocul flăcărilor. Am vegeta mereu, fără să ne pese decât de avantajul personal. Astfel privit, fiecare pas înainte din istoria omenirii a reprezentat, în esenţă, un triumf al altruismului: îndepărtarea de firea animalică şi apropierea de adevărata menire a umanităţii.

PENTRU EGOISM

Orice regim criminal cunoscut a făcut apel la altruism: „binele comun înaintea binelui personal" a fost o lozincă favorită a naţional-socialismului. în RDG se ridica neîncetat în slăvi „solidaritatea celor ce muncesc", iarfundamentaliştii islamici cântă şi ei imnuri de glorie altruismului în serviciul unei cauze nobile. Şi nu întâmplător. Altruismul şi totalitarismul sunt firesc legate şi dacă luăm totul în serios, ar trebui să ne anihilăm propria personalitate, pentru a le face pe plac celor din jur. („Tu eşti nimic, poporul tău este totul", afirmau naziştii.) Dar potrivit cărei logici pot fi ceilalţi mai preţioşi decât noi? Să existe vreo justificare filozofică în acest

sens? Oare nu este fiecare fiinţă înzestrată cu raţiune răspunzătoare faţă de ea însăşi, în primul rând?
Gluma dialectică este că societatea funcţionează considerabil mai bine atunci când răsplăteşte egoismul, decât când celebrează altruismul. Poetul englez Mandeville a tratat subiectul în renumita şi geniala lui fabulă cu albinele: zumzăie harnic din floare în floare, ca să adune nectarul - fiecare fiind preocupată doar de propriul său avantaj. Dar la stup, nectarul, strâns din egoism, se transformă în miere pentru toate, la fel cum din viciile personale creşte folosul public (private vices, public benefits). Adam Smith a dezvoltat ideea într-o întreagă teorie economică, în cartea sa Bunăstarea naţiunilor: brutarul coace pâine şi măcelarul face cârnaţi nu spre plăcerea societăţii, scria el, ci pentru că se aşteaptă la un profit. Dar din faptul că fiecare îşi urmăreşte, în mod egoist, interesele, în cele din urmă se realizează - ca prin acţiunea unei „mâini nevăzute" - folosul tuturor.
Aztecii au avut o religie mohorâtă şi sângeroasă: credeau că soarele nu avea să mai răsară dimineaţa, dacă zeii cosmici nu primeau cu regularitate sacrificii omeneşti. Altruismul este, în principiu, o convingere la fel de sinistră, adepţii săi pretinzând ca individul să se jertfească pe altarul binelui comun. Partizanul egoismului, în schimb, se desparte de această gândire magică şi însetată de sânge. Deviza egoismului este atât umană, cât şi practicabilă: „Nu mă voi jertfi pentru nimeni altul, nici nu-i voi pretinde nimănui să se jertfească pentru mine."

NU SE COMPARĂ NIMIC CU 0 LOCUINŢĂ PROPRIETATE PERSONALĂ

Cine vrea să facă un bine animalelor de pradă să plătească în continuare chirie. O treime din

ceea ce câştigă prin sudoarea frunţii - poate chiar jumătate - îi iese din cont, lună de lună (lună de lună!), spre a nu se mai întoarce niciodată. Iar proprietarul se înfruptă din ea cu un rânjet onctuos, ca orice rechin. Apoi va simţi mirosul de sânge, iar lăcomia lui va creşte. De aceea şi sunt aşa de creativi proprietarii când e vorba de născocit costuri adiacente pe care doresc să le recupereze, iar halcile de bani pe care dinţii lor ascuţiţi le sfârtecă din pradă cresc tot mai mult, la fiecare 1 ianuarie. Dar dacă se întâmplă să se strice robinetul, desigur nu răspund rechinii. Atunci intră în vigoare textul din contractul de închiriere tipărit cu litere mărunte.

Când îţi cumperi o locuinţă, scapi de proprietar dintr-o singură lovitură. Ce sentiment sublim de eliberare! Desigur: cine nu s-a născut bogat ori n-a câştigat un miliard la loto trebuie mai întâi să se ducă la bancă şi să se îndatoreze până peste urechi - dar merită. De acum înainte nu-ţi mai arunci banii în gâtlejul nici unui rechin. Plăteşti în schimb o ipotecă, ceea ce reprezintă o diferenţă considerabilă, adică nu, o diferenţă hotărâtoare. Cu fiecare nouă rată creşte credinţa că, până la urmă, locuinţa îţi va aparţine cu totul. îţi întinzi picioarele pe canapeaua din living, te uiţi în jur, îţi încrucişezi degetele la ceafă şi ştii: totul este al tău. Şi dacă ai copii, îi poţi mângâia delicat pe creştet, gândind că ei vor moşteni cândva o valoare certă. Iar dacă nu ai, poţi privi aproape fără teamă viitorul în ochii lui injectaţi: te vei alege cu o pensie ridicolă, bătrân şi şubred (aşa îţi faci socoteala), însă cel puţin nu va putea nimeni să te dea afară dintre cei patru pereţi cu floare de apar-

tament, numai ai tăi. Se pare însă că există şi oameni care nu plănuiesc atât de departe în viitor, fie din obişnuinţă, fie din înclinaţie. Dar şi ei, miopi cum sunt, tot ar avea parte doar de avantaje de pe urma unei locuinţe proprietate personală, pe care o pot vinde oricând, pe o nouă grămadă de bani.
Există o singură perioadă a vieţii în care este cu adevărat de înţeles să stai cu chirie, mai exact studenţia, când trebuie să zburzi ca fluturele, dintr-un hogeac dezordonat în unul şi mai dezordonat. Dar cine prelungeşte această formă uşuratică de existenţă până la vârsta maturităţii dovedeşte tendinţe asociale, iar asocialii tot pe stradă ajung, mai devreme sau mai târziu.

NU SE COMPARĂ NIMIC CU O LOCUINŢĂ CU CHIRIE
De multe ori, valorile materiale sunt ca păpădia, o adiere de vânt şi totul se poate risipi. Şi cel mai dureros e cu locuinţele proprietate personală. Cine îşi cumpără o casă crede că are ceva ce nu îi mai poate lua nimeni, şi-a asigurat viitorul şi lui, şi veselilor lui urmaşi. Dar fără să se gândească la oscilaţiile pieţei imobiliare. O casă de vis, cu grădină pe acoperiş, pentru care a pus jos un milion, se va afla, poate, peste treizeci de ani, în vecinătatea unui drum de acces spre autostradă. Majoritatea celor care au ţinut morţiş să se facă proprietari n-au avut de altfel disponibili toţi banii, prin urmare s-au chinuit o viaţă întreagă de lefegii, pentru ca, ajunşi la vârsta pensiei, ipoteca şi toate dobânzile şi dobânzile ei la dobânzi să fie plătite cel puţin pe jumătate. Iar acum îi înjură copiii, pentru că s-au trezit cu un bolovan de gât, fără nici o valoare. Imo-

biliarele sunt singurii colaci de salvare care se pot transforma pe negândite în grele poveri, mai ales la vreme de furtună, lată substanţa coşmarurilor de familie, nu puţine la număr.
Dar şi în împrejurări mai puţin dramatice, locuinţele proprietate personală se pot dovedi o adevărată cursă de şoareci pentru micul slujbaş. Fie îngăduit aici un cuvânt bun şi în numele bietului proprietar care închiriază: de regulă, nu avem de-a face cu animale de pradă rapace, ci cu oameni dornici şi ei să se descurce cu banii, în comparaţie cu care, la tribunal, chiriaşul are o poziţie surprinzător de uşoară. Şi mai ales dacă s-au produs mari stricăciuni, din caz de forţă majoră. Nimeni nu sare să-l ajute pe proprietar, trebuie să se descurce singur în urma inundaţiei. Societăţile de asigurări au, din păcate, obiceiul neplăcut să ridice din umeri şi să dispară discret, în asemenea situaţii.
Dar cel mai important argument în favoarea opţiunii pentru locuinţa închiriată este de natură filozofică. Viaţa este trecătoare, nestatornică, iar cine e de acord cu asta va prefera căminul trecător şi nestatornic. Să ne amintim de singurul loc din literatura universală unde se tratează pe larg cumpărarea unei proprietăţi imobiliare: în Biblia ebraică citim despre tratativele purtate de Avraam cu hitiţii pentru cumpărarea peşterii Macpela - plătind până la urmă enorm, patru sute de sicii de argint. Şi ce este peştera Macpela? O bagatelă, un mormânt de familie.

COMUNISMUL, CE IDEE NEMAIPOMENITĂ

De acord, comunismul nu a funcţionat cine ştie ce, în prima rundă. Nici într-a doua, nici într-a treia. In loc să realizeze paradisul fără

clase pe Pământ, fiecare victorie a comunismului de până acum a dus doar la înfiinţarea lagărelor de muncă forţată şi la uciderea în masă a milioane de oameni, fie că discutăm despre Rusia, China, Cuba ori Vietnam. Celor care tratează cu dispreţ ideea comunistă le vine prin urmare uşor să ridice un deget acuzator. Dar oare aveţi dreptate? Să demonstreze oare, în practică, eşecul comunismului că şi teoria a fost greşită, de la început? Potrivit acestei logici, ar trebui să ducem rapid şi creştinismul la lada de gunoi a istoriei. în definitiv, au ars suficient de multe ruguri şi s-au purtat suficient de multe bătălii sângeroase în numele dragostei creştine faţă de aproape. Dar nu se poate trage concluzia, nici din prigonirea ereticilor, nici din cruciade, că idealul creştin n-ar valora nimic, dezolantele evenimente demonstrând doar că, asemenea oricărei mari idei, şi idealul creştin poate fi exploatat din sete de putere.

Dar, de fapt, ce este ideea comunistă? Pe scurt, o societate fără exploatare şi fără dominaţie. O lume fără şefi şi fără bani, în care nimeni nu trebuie să se teamă că nu va avea hrană ori adăpost, o lume a tihnei şi a luxului pentru toţi, în care oamenii sa-şi poată desfăşura în voie creativitatea. De la sine înţeles, comuniştii nu sunt deloc nişte visători naivi. Nu cred într-o utopie care ne-ar aştepta undeva, în viitor, la cheie. Potrivit lui Karl Marx, societatea împărţită pe clase, cu nedreptatea şi lipsa ei de omenie, este tocmai premisa victoriei comunismului la scară mondială. Capitalismul, mai întâi de orice, este conditio sine qua non, potrivit teoriei marxiste, pentru ca - după o scurtă etapă de tranziţie, în care proletariatul vine la putere - ex-

ploatarea să poată fi eliminată o dată pentru totdeauna. Capitalismul, cu enorma sa dinamică economică, da, creează tocmai mijloacele tehnice pentru ca munca să nu mai reprezinte o constrângere şi un blestem. Ceea ce Marx nu-şi dorea câtuşi de puţin era victoria comunismului în ţări înapoiate, feudale, pentru a se izola apoi imediat de lumea exterioară - în aceste condiţii, scria el în obişnuitul său stil intens, s-ar putea obţine doar „o replică a vechiului căcat". Puciul bolşevicilor din Rusia s-ar fi bucurat astfel cu greu de aprobarea sa. Dar nu cumva dezvoltarea la scară mondială a capitalismului corespunde destul de exact cu prognozele marxiste? Nu a pus cu adevărat capitalismul la dispoziţie, prin microcip şi tehnologie informaţională, mijloacele pentru ca, după o revoluţie purificatoare mondială (care altfel ar putea să se desfăşoare cât se poate de paşnic), comunismul să-şi înfăptuiască toate promisiunile?

COMUNISMUL N-A FOST CHIAR 0 IDEE NEMAIPOMENITĂ

Comunismul se înscrie în tradiţia gândirii europene utopice. Respectiva gândire se întemeiază pe o premisă filozofică neexprimată, considerată de la sine înţeleasă într-un asemenea grad, încât apare rar la lumină: potrivit ei, la fiecare întrebare există un răspuns, răspunsul fiind la îndemână şi valabil pentru toţi - cel puţin în principiu. în lipsa acestei premise nu ar putea exista o societate în care să domnească armonia perfectă - armonie nu numai în sensul în care toţi membrii ei ar trăi ca fraţii, dar şi toate idealurile lor ar concorda, din punct de vedere

logic. Şi dacă această ipoteză e falsă? Dacă la anumite întrebări ar exista mai mult de un singur răspuns corect? Atunci idealurile care ar urma să fie realizate de comunism nu ar mai corespunde, deodată, între ele. Fiecare ar fi, luat în sine, bun, dar din păcate este imposibil să încapă toate lucrurile bune sub o singură pălărie. Cel mai renumit exemplu de asemenea incompatibilitate i-l datorăm lui Goethe, care scria: „Legiuitorii ori revoluţionarii care promit în egală măsură egalitate şi libertate sunt fantezişti sau şarlatani." Libertatea e bună, la fel şi egalitatea. Dar cu cât se pune mai mult accent pe libertate, cu atât există mai puţină egalitate, şi reciproc. Echilibrul trebuie reglat din nou, de la caz la caz, la asta servind procesul democratic dintr-o societate liberală. într-un gest fanfaron, comuniştii declară că asemenea contradicţii pur şi simplu nu există, şi că, printr-un singur act eliberator, se pot rezolva toate contradicţiile tragice. Tocmai de aceea nu este nici un accident şi nici o întâmplare că toate tentativele de punere în practică a comunismului s-au soldat cu regimuri ale terorii. Cine urmăreşte să instaureze o armonie, logic imposibilă, nu se va da în lături de la nici o crimă - quod erat demonstrandum.
Ca o circumstanţă agravantă, ca să spunem aşa, teoria economică a marxiştilor nu este valabilă. Potrivit lui Karl Marx, pătrundem pe drumul către paradis prin eliminarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi, odată îndeplinit acest act, productivitatea societăţii va atinge cote înalte. în realitate. Tisă, tocmai proprietatea reprezintă motorul dinamicii economice - odată demontat, maşina nu mai naintează nici măcar un metru; dar mai există o singură metodă să se mişte: cobori şi dai ordin să fie împinsă, prin muncă forţată. Din câte se pare, Marx a bănuit acest fenomen. în Manifestul partidului comunist se găsesc următoarele puncte de program

revoluţionar pentru „cele mai înaintate ţări": „Constrângere egală la muncă, pentru toţi, edificarea de armate industriale, mai ales pentru cultura câmpului [...] îmbinarea educaţiei cu producţia etc. etc." Şi se cheamă Utopia Arhipelagului Gulag.

TRĂIASCĂ DEMOCRAŢIA BURGHEZA!

Cel mai bine e să ne imaginăm democraţia ca e o discuţie nemărginită, adică neterminată şi in principiu de neterminat, în care oricine are dreptul să intre în vorbă: taximetrişti, profesoare de fizică, dentişti, fani de computere, studente în istoria artelor, bancheri, şomeri, proprietari de cafenele etc., cărora li se adaugă funcţionari de partid, lobby-işti, jurnalişti, sindicalişti, rerezentanţi ai cultelor religioase etc. Stadiul discuţiilor se măsoară, la intervale regulate, prin alegeri libere. De ce fiecare voce are aceeaşi greutate (one man, one vote), de ce părerile celor cu carte, bunăoară, nu sunt considerate mai valoroase? Deoarece nu există metodă obiectivă de măsurare a înţelepciunii (tocmai oamenii înţelepţi pot fi deosebit de proşti în chestiunile practice ale vieţii), iar majoritatea oamenilor se pricep în treburile lor mai bine decât orice specialist. Strigătul de luptă al Revoluţiei americane a sunat astfel: No taxation without representation! Plătitorii de impozite doreau să hotărască singuri în ce scopuri le sunt utilizaţi banii. în spatele revendicării se ascundea nu numai năzuinţa abstractă de dreptate, ci şi experienţa concretă că toţi cei care finanţează statul, în calitate de cetăţeni, au o imagine clară despre ce este mai util să se întâmple cu taxele lor. (Neavând nici

cel mai mic interes să finanţeze corupţia şi ineficienta.) Democraţia se aplică în vecinătatea imediată: în sat, în comunitate, în cartier - în America se întâmplă adesea ca alegătorii să-şi cunoască din vedere aleşii - şi tot aşa, în cercuri concentrice, până la politica naţională şi internaţională. Cât mai mult cu putinţă cei direct afectaţi trebuie să judece şi să hotărască. O autoritate centrală de planificare, chiar populată de genii, ştie mult mai puţin ca oamenii de la faţa locului ce măsuri politice sunt necesare la un moment dat.

Discuţia nemărginită, care constituie esenţa democraţiei, nu este o şuetă duminicală, ci mai degrabă o controversă aprigă: toţi strigă în dezordine, gesticulează de zor şi încearcă să-şi taie partea leului - când cu mijloace lipsite de eleganţă, când cu argumente obiective. Vehemenţa dezbaterii arată că se ciocnesc interese de prim rang: sindicaliştii îşi doresc (şi chiar trebuie să-şi dorească) altceva decât şomerii, bancherii reprezintă un lobby diferit de cel al înalţilor prelaţi... Că nu se ajunge la vărsare de sânge între diferitele grupuri de interese depinde doar de făgăduinţa esenţială a democraţiei: orice guvernare se poate îndepărta fără utilizarea forţei, foarte simplu, prin buletinul de vot. Astfel rămâne deschisă şansa negocierii, a acceptării de compromisuri, găsirea soluţiilor de moment, care nu mulţumesc pe nimeni, dar pot aduce o ameliorare în statu-quo. Formulat în stil dramatic, democraţia este războiul civil perpetuu, niciodată purtat de facto, dar şi sistemul cibernetic de reglare cu conexiune inversă încorporată, programul de computer care învaţă din propriile greşeli, pe scurt, autocritica per-

manentă, instituţionalizată.
Astfel, democraţia se armonizează cu firea umană: copleşită de cusururi, bâjbâie nesigur dintr-o greşeală spre următoarea şi, tocmai în acest fel, se apropie, poate, puţin câte puţin, de adevăr. în limbaj creştin, democraţia este expresia conditio humana după păcatul originar, prin care toate dreptele măsuri au intrat în confuzie şi nu se mai poate da un răspuns la străvechea întrebare: „Cum să ne căpătuim cu o bună guvernare?" Mai bine zis, cum să ne alegem cu o guvernare cât mai puţin proastă. Combinaţia „democraţie-economie de piaţă" s-a dovedit, în acest sens, un tandem invincibil. Şi nu întâmplător, căci economia de piaţă se bazează tot pe principiul trial and error şi învaţă din propriile erori.

PENTRU 0 DOMINAŢIE A MANDARINILOR

Noi, în Occident, trăim în democraţii liberale. Ceea ce ne conduce, simultan, la două raţionamente false: pe de o parte s-ar zice că democraţia este esenţa, faptul cel însemnat. Evident, o eroare. Elementul liberal este cel care ni se pare fundamental, adică protecţia drepturilor individului, de a cărui viaţă, dar şi proprietate, statul nu are dreptul să dispună (sau, în orice caz, nu fără a urma procedurile cuvenite) şi a cărui sferă privată trebuie considerată sacrosanctă. Democraţia rămânând într-un plan secund, în această privinţă, lată, spre ilustrare, un exemplu din istorie: Marea Britanie a fost un stat liberal cu mult înainte de a deveni o democraţie - până târziu, în secolul al XlX-lea, dreptul electoral a rămas la un nivel grotesc de inechitabil. Dar Marea Britanie a fost consi-

derată în toată această perioadă un liman al libertăţii, pe bună dreptate. Căci autorităţile au fost mereu împiedicate să se amestece abuziv în viaţa cetăţenilor. Pe de altă parte, democraţiile din care lipseşte elementul liberal pot fi sisteme sociale extrem de neplăcute, prezentând chiar şi trăsături totalitare - să ne gândim la Franţa, la scurt timp după Revoluţie. Majoritatea a guvernat în mod absolutist, ceea ce a dus la instaurarea regimului terorii.
Al doilea raţionament fals: noi ne imaginăm că doar combinaţia cu care suntem familiarizaţi - ordine socială liberală şi democraţie - ar reprezenta o structură logică, desigur cât se poate de naturală. în realitate, nu a fost nici determinată filozofic, nici necesară din punct de vedere istoric. Democraţia se poate alătura în diferite variante (cu naţionalismul, cu socialismul etc). Fără îndoială, la fel stau lucrurile şi cu liberalismul. Un sistem social neîncercat până în momentul de faţă, dar care poate conţine un enorm potenţial pentru viitor, ar fi combinaţia dintre liberalism şi o dominaţie a mandarinilor, aşa cum a existat în Imperiul Chinez: nu este vorba de „reprezentanţi aleşi ai poporului", adică de oameni care nu au învăţat nimic, în afară de intrigi şi discursuri frumoase. Mandarinii sunt oameni cu studii. înainte de a pătrunde în cursus honorum al politicii, trebuie să fi absolvit un studiu temeinic - ne gândim, spre exemplu, la limbi străine (cel puţin patru), istorie şi ştiinţe economice, la care nu ar fi de prisos unele cunoştinţe de bază în astrofizica şi geografie. Principiul ar trebui să fie cel strict meritocratic; adică, oricine ar avea posibilitatea să acceadă în casta mandarinilor, dar ar trebui să fie dispus să dedice învăţăturii zeci de ani din viaţă, aproape ca un călugăr. Doar cei mai buni dintre cei buni vor fi triaţi, pentru treburile guvernării - şi nu mai mult de o mie,

care discută şi hotărăsc legi pentru întreaga societate, respectând întocmai Constituţia liberală, ceea ce înseamnă că mandarinii nu ar putea să suspende drepturi fundamentale.
Pentru a preveni corupţia pe care o aduce puterea etc., există o metodă foarte simplă: din corpul de mandarini, doar două sute preiau treburile guvernării şi exclusiv vreme de o singură legislatură. Apoi urmează schimbarea. Alegerea se face pe principiul loteriei - un generator aleatoriu oferă numele mandarinilor care vor prelua funcţia legislativă pe următorii patru ani. Pe lângă asta, funcţionează, în continuare, o curte constituţională şi un executiv (ales tot de generatorul aleatoriu). Ziarele şi posturile de televiziune se vor bucura desigur de libertatea să critice după pofta inimii activitatea mandarinilor şi să facă dezvăluiri scandaloase. Pe scurt, totul poate fi ca în democraţie - doar populiştii nu ar mai putea induce poporul în eroare. Sondajele de opinie nu ar mai juca nici un rol, iar afacerile guvernamentale s-ar afla pe mâna unor oameni competenţi. N-ar fi nemaipomenit?

AMERICA - 0 SUPRAPUTERE DE TOATĂ LAUDA

Statele Unite sunt un caz fericit în istoria omenirii. Este vorba de cel dintâi stat naţional care nu se bazează pe un mit fondator, ci pe o idee. Care anume idee, găsim scris în Declaraţia de Independenţă a Statelor Unite, din 1776: „Considerăm următoarele adevăruri de la sine înţelese - toţi oamenii au fost creaţi egali, fiind înzestraţi de Creator cu anumite drepturi inalienabile; printre aceste drepturi se găsesc viaţa, libertatea şi căutarea fericirii." Astfel Statele Unite

reprezintă un experiment colosal (şi încă neîncheiat), similar unei noi întemeieri a omenirii. Experimentul constă într-o naţiune, care nu se fundamentează pe nimic altceva decât pe gândul libertăţii. în principiu, din această naţiune poate face parte orice pământean, indiferent de culoarea pielii sale şi de zeii cărora li se închină. „Trimiteţi-mi pe osteniţii voştri, pe sărmanii voştri, / Mulţimile învălmăşite, tânjind să respire liber" stă scris pe o plachetă la picioarele Statuii Libertăţii din New York. Ăsta nu e kitsch liric. Green card-ul ar putea fi cu adevărat cel mai dorit document din lume, care permite deţinătorului să trăiască şi să muncească în America.

Constituţia Statelor Unite asigură posibilitatea succesului acestui experiment unic. Constituţia rezolvă o problemă care preocupă omenirea de multă vreme: cum să împărţim puterea în aşa fel, încât nimeni să nu o acapareze cu totul - asigurând, totuşi, o guvernare centrală? Soluţia americană a fost crearea unui executiv puternic (funcţia preşedintelui, un fel de monarh ales pe perioadă limitată), înconjurându-l însă cu instituţii capabile să-l ţină sub control: mai întâi de toate Curtea Supremă de Justiţie, care veghează la respectarea principiilor constituţionale fundamentale prin optsprezece ochi ageri, dar şi Congresul cu cele două camere ale sale - Camera Reprezentanţilor, mai apropiată de popor, şi mai elitistul Senat. Diverse ţări ale lumii au imitat acest sistem de checks and balances, în diferite variaţiuni, de fiecare dată cu succes.

Cel mai târziu în locul de faţă, asupra susţinătorului Americii se vor abătea un şir de repro-

şuri, ascuţite ca ghilotina: Dar indienii! Dar sclavagismul! Dar cartierele sărace! Dar Nixon! Dar Ku-Klux-Klan! Toate obiecţiile demonstrează, de la bun început, unul şi acelaşi lucru: Statele Unite sunt locuite de oameni, adică de fiinţe muritoare, cu raţiune limitată. Stabilirea faptului că istoria americană este plină de defecte pare de-a dreptul banală. Mai interesantă se arată întrebarea dacă au existat încercări de înlăturare a defectelor flagrante şi cu ce rezultat. Să ne ocupăm de reproşul poate cel mai solid împotriva Americii: de netăgăduit, părinţii fondatori ai Statelor Unite au fost cu toţii proprietari de sclavi. In orice caz, aveau şi o conştiinţă încărcată, ştiind că existenţa sclavilor intra de fapt în conflict cu principiile fundamentale stabilite în Declaraţia de Independenţă şi în Constituţie. în 1861, contradicţia respectivă a explodat sub forma unui sângeros război civil, pe care preşedintele de atunci, marele Abraham Lincoln, l-a considerat o pedeapsă divină pentru păcatul sclaviei. Războiul civil s-a încheiat prin victoria zdrobitoare a statelor nordice şi abolirea sclaviei - dar negrii din statele sudice nu s-au bucurat nici după aceea de drepturile lor civile, în anul 1963, însă, patriotul american Martin Luther King a putut declara următoarele, în timpul unei demonstraţii de la Washington, referindu-se la principiile fundamentale ale Statelor Unite: „într-un anume sens, am venit în capitala naţiunii noastre pentru a încasa un cec. Atunci când arhitecţii republicii noastre au scris cuvintele măreţe ale Constituţiei şi Declaraţiei de Independenţă, au semnat o obligaţiune pe care urma să o moştenească fiecare american... Astăzi este limpede pentru oricine că America

nu şi-a onorat promisiunea faţă de cetăţenii ei cu pielea mai întunecată. In loc să-şi împlinească datoria ei sfântă, America le-a dat negrilor un cec fals, un cec returnat cu menţiunea că nu are acoperire. Dar noi refuzăm să credem că banca dreptăţii a dat faliment. Refuzăm să credem că în tezaurul marilor şanse oferite de această naţiune nu ar exista aur suficient. De aceea am venit să ne încasăm cecul..." Patruzeci de ani mai târziu, în fiecare oraş american mai mare există o stradă şi o şcoală, cel puţin, purtând numele lui Martin Luther King. Da, cecul a fost încasat.
Statele Unite ale Americii sunt considerate naţiunea conducătoare a lumii occidentale nu numai datorită forţei ei militare şi economice, deşi aceşti doi factori joacă, bineînţeles, un rol important. Dar funcţionarea lor exemplară este cea care contează şi mai mult: Statele Unite demonstrează din nou, în fiecare zi, că o democraţie liberală, civică şi capitalistă, la care pot participa toţi cetăţenii, rămâne în continuare cea mai civilizată dintre toate formele de convieţuire. Şi prin disponibilitatea lor de autocritică sunt un exemplu rar. Nu trece o zi în care ziarele şi televiziunile să nu-şi critice guvernul pe motiv de incompetenţă; când soldaţii americani schingiuiesc sau comit un masacru, armata deschide un proces împotriva lor şi îi condamnă ca pe răufăcătorii de rând. Nu mai există probabil decât o singură altă naţiune pe acest pământ atât de intransigentă cu sine, când e vorba de judecată: micul Israel, cel supus asediului.
La nivelul politicii externe, Statele Unite au fost cele care au înfrânt naţional-socialismul şi pe aliaţii săi japonezi, după care au îngenuncheat totalitarismul comunist. Statele Unite au

fost cele care, după al Doilea Război Mondial, au ajutat Europa să se refacă economic şi au transformat Japonia într-o democraţie. Din nou se ridică obiecţia banală că au existat multe, multe zone umbroase (crime de război, naivităţi, înclinaţia de pactizare cu dictatori din America de Sud şi Asia). Şi mai interesantă este uimitoarea disponibilitate a americanilor de a-şi corija greşelile din mers. în momentul de faţă, lumea se vede confruntată cu un al treilea val de totalitarism: după nazişti şi comunişti, musulmanii fanatici sunt cei care calcă pe cadavre, în fanatismul lor de a renaşte acel califat al secolului al Vll-lea, declarându-şi deschis intenţia de a ucide orice evreu, creştin, hindus ori ateu, fără a-i cruţa nici pe musulmanii eretici. Americanii joacă şi faţă de acest al treilea val al terorii totalitare rolul cavaleriei, ieşite în întâmpinare, pentru salvarea civilizaţiei.

Cine crede că steaua care se ridică la orizontul istoriei mondiale ar fi China nu ştie, evident, să citească statisticile demografice. China va îmbătrâni înainte să reuşească din punct de vedere economic. Are o rată a natalităţii scăzută şi, pe deasupra, se aplică politica avortului în cazul în care ar urma să se nască o fată. Statele Unite, în schimb, numără trei sute de milioane de locuitori şi sunt în creştere - economia păstrând şi ea acelaşi ritm vioi. Let's face it, baby: secolul nostru va fi şi mai pregnant american decât cel trecut.

CHINA AR FI O SUPRAPUTERE MULT MAI BUNĂ

Să nu ne amăgim: „momentul american" din istoria lumii este iremediabil apus. Eşecul americanilor

din Irak nu reprezintă decât începutul sfârşitului. Ca toate imperiile dinaintea sa, Imperium Americanum decade din cauza aroganţei şi a expansiunii exagerate: forţele armate americane nu mai sunt capabile nici măcar de o acţiune poliţienească simplă, colonială şi, mai devreme sau mai târziu, vor fi nevoite să se retragă din Irak la fel de ruşinos ca din Vietnam, pe vremuri, iar Afghanistanul le va scăpa şi el curând printre degete. Americanii asistă neputincioşi cum Iranul se ridică la statutul de putere atomică, sub ochii lor. Nu se pot împotrivi în nici un fel ca foştii aliaţi europeni să li se împotrivească deschis. în acelaşi timp, au de luptat cu dificile probleme interne: se estimează că douăsprezece milioane de imigranţi se află pe teritoriul propriu - cât populaţia unei naţiuni europene de dimensiuni medii! - la care se adaugă, anual, încă o jumătate de milion. Bogăţia Americii se clădeşte pe nisipuri mişcătoare capitaliste, clasa mijlocie restrângându-se tot mai mult, în vreme ce armata formată din working poor se extinde. în ghetourile negrilor şi latinilor vegetează copii care nu ştiu să scrie şi să citească. Orice Tom, Dick sau Harry poate să pună mâna pe un revolver sau carabină fără probleme - nici nu-i de mirare creşterea criminalităţii. Numai orbit de strălucirea dolarilor mai poate cineva să îşi imagineze că o ţară atât de măcinată va mai fi şi în secolul XXI o forţă conducătoare.

Din fericire, asta nu înseamnă scufundarea globului pământesc în haos. Se constată cu uşurinţă avansarea Chinei la rangul de nouă supraputere, fiind bine că se întâmplă aşa, din cel puţin trei motive. în primul rând. Imperiul de Mijloc nu este o naţiune tânără, ci o cultură străveche, fără înclinaţii spre experiment. China nu a fost întemeiată în secolul al XVIII-lea, pe terenul alunecos al ideilor de modă nouă ale intelectualilor iluminaţi, ci pe tărâmul ferm al unei tradiţii

vechi de mii de ani. Tradiţie care i-a învăţat pe chinezi, mai presus de orice, să păstreze măsura. Nu au fire de misionari. Niciodată nu şi-ar trimite soldaţii cât e globul de mare, pentru a-şi răspândi peste tot crezul lor politic; cine are rădăcini adânci într-o cultură va şti să respecte şi alte culturi. O naţiune care mai degrabă îşi scufundă flota decât să o trimită în explorare - aşa cum s-a întâmplat din ordinul unui deosebit de înţelept împărat chinez - nu poate fi aventurieră nici în politica externă.

Contraargumentul poartă numele de Mao Zedong. înainte de a-l condamna, maoismul trebuie în orice caz bine demitologizat: a fost, în esenţă, tentativa (reuşită) a întemeierii unui imperiu - ideologia comunistă nu a oferit decât coloana sonoră. Indiferent ce i-am reproşa lui Mao, a reuşit să unifice sub steagul său o ţară uriaşă şi să o elibereze de influenţe străine. Asta nu scuză ororile teribile, şi ne referim în primul rând la cele din timpul frământatei revoluţii culturale, asemănătoare unui război civil. Dar acum, când Imperiul de Mijloc s-a ridicat iarăşi, pare inutil să mai discutăm despre înfricoşătoarele circumstanţe care au însoţit-o şi în care s-a petrecut renaşterea sa. Adevărul este că, în China, comunismul a fost de mult îngropat, fără prea mult caz şi zgomot. Partidul Comunist Chinez se interesează de bilanţuri de afaceri, şi nu de scrierile de tinereţe şi neghiobiile de bătrâneţe ale lui Marx. Tocmai excesele trecutului sunt o garanţie că nu se vor repeta; pe planeta noastră, abia dacă mai există o conducere politică mai puţin interesată de ideologie decât cea chineză.

Ajungem astfel la cel de-al doilea punct pentru care o supraputere chineză s-ar dovedi o binecuvântare în secolul XXI: uneori, din motive pragmatice, fără alternativă, va trebui să lovim cu toată forţa noastră militară - şi, în asemenea cazuri, chinezii vor

fi fără scrupule. Vor respecta regulile stabilite de Niccolo Machiavelli în Principele, despre ororile necesare: trebuie comise de la început; trebuie comise public; ducerea lor la îndeplinire trebuie delegată, pe cât posibil, altcuiva, care apoi poate fi pedepsit pentru asta. (în acest scop, regimurile-satelit sunt mult mai practic de susţinut.) Spre deosebire de puterile occidentale, chinezii nu se vor împiedica în principii morale autoimpuse, cum ar fi nobilul ideal de a-i cruţa pe civili cât mai mult cu putinţă. Nu vor accepta prezenţa camerelor de luat vederi în zonele de conflict. Nu vor permite nici unui ziar din spatele frontului să le critice metodele de desfăşurare a războiului. Şi totul e deja demonstrat, gândindu-ne la luptele împotriva uigurilor, un popor turcie din nord-vestul Chinei: tinerii care au încercat să se revolte au fost ucişi în masă, cu aruncătoare de flăcări. Astăzi domneşte o linişte de cimitir, învăţarea Coranului se desfăşoară strict sub supravegherea statului, iar imamii trebuie să practice periodic „autocritica".
De îndată ce armata populară de eliberare chineză va începe să se ocupe de problemele Orientului Apropiat, nu vom mai auzi multe despre fundamentalismul islamic.
Cel de-al treilea motiv pentru care pare de dorit I ascensiunea Chinei la rangul de putere dominantă este acela că, în realitate, procesul a şi început demult. Oricine cunoaşte păpuşile ruseşti, din lemn, care se ascund una într-alta, ca secretele, exact ca politica mondială actuală. Şi ultima păpuşă - secretul cel mai ascuns - este de fiecare dată un chinez mic. De exemplu, în 2006, la atacul israelienilor din Liban, au constatat, spre uimirea lor, că Hezbolah avea la dispoziţie arme antitanc redutabile, puse de Iran la dispoziţia grupului terorist preferat. Dar, oare, de unde avea Iranul asemenea arme? Aţi ghi-

cit. Un alt exemplu: regimul din Sudan. Primeşte tot ceea ce are nevoie pentru trai din Imperiul de Mijloc şi, în schimb, îi aprovizionează pe chinezi cu ţiţei. Rachetele cu rază lungă de acţiune iraniene, de care se tem şi Europa şi Israelul, provin din Coreea de Nord, iar Coreea de Nord nu ar fi ceea ce este, dacă în spatele ei nu ar sta China. Iar ideea de bază a angajamentului de politică externă este mereu aceeaşi: China se preocupă, din culise, de stabilitate. Se împotriveşte forţelor haosului, aventurismului şi democraţiei.

Şi atunci, de ce să nu recunoaştem imediat începutul unei noi faze a istoriei? Avem toate argumentele să ne supunem domnilor gri-souri de la Beijing, atâta vreme cât, oricum, noua supraputere este interesată numai de bani. Şi nimeni nu va fi silit să repete cine ştie ce formule de credinţă, în chip de rugăciune, ci numai să nu se împotrivească ordinii. Iar pentru cei care se conformează: haine ieftine, jocuri de computer ieftine, maşini ieftine, videorecordere ieftine. Să ne gândim doar la Shanghai, spre exemplu, unde nu se trăieşte rău deloc. Viaţa de zi cu zi, într-o dictatură, poate fi chiar comodă, mai ales dacă dictatura are o bază economică solidă. Nu ar fi exclusă nici deschiderea în marile oraşe occidentale a unor restaurante chinezeşti în care să nu se servească doar mâncarea obişnuită, din glutamat, ci hrană adevărată, minunată, din toate provinciile chinezeşti. Cine vrea să se pregătească pentru viitor ar face bine să înveţe să mănânce cu beţişoare.

ENERGIE ATOMICĂ? MULŢUMESC, NU!

Straniu, cât de repede uită oamenii. Nu a trecut bine nici măcar un sfert de secol de la catastrofa de

la Cernobîl, şi incorijibilii partizani ai progresului se angajează din nou în susţinerea aşa-numitei utilizări paşnice a energiei atomice, ca şi cum nimic nu s-ar fi ntâmplat. Să ne împrospătăm memoria puţin: în 1986, în Ucraina s-a petrecut un grav accident la un eactor, şi reacţia nucleară nu a mai putut fi controlată. Sute de oameni şi-au pierdut viaţa în acţiunea de stingere a incendiului, iar regiunea din jur este şi astăzi contaminată cu radiaţii. în zilele următoare, un nor ameninţător a fost purtat spre vest, ploaia a adus mici cantităţi de elemente radioactive în ciupercile din pădure şi în iarbă, mâncată reverenţios de vaci. Astfel, laptele s-a transformat într-un risc pentru ănătate, iar copiii nu au mai avut voie să se joace afară, săptămâni de zile: teama s-a lăsat ca o ceaţă invizibilă asupra Europei.
Să nu spună nimeni că Cernobîlul a fost un caz trist, dar izolat! Au existat nenumărate catastrofe atomice în centrale, evitate în ultima clipă, să ne gândim doar la Harrisburg, în America. Şi acolo, unde nu s-a ajuns la topirea uraniului, radiaţiile dăunătoare au recut prin beton şi au provocat apariţia diferitelor tipuri de cancer şi moartea în chinuri a mii de oameni din împrejurimi. Dar energia atomică se dovedeşte extrem de periculoasă şi când nu se petrec accidente, în primul rând, graniţa dintre „utilizarea paşnică" şi cea militară rămâne strict artificială, aşa cum arată disputa din jurul programului energetic iranian: aceleaşi centrifuge necesare la confecţionarea barelor de combustibil pentru reactoare servesc şi la producerea de uraniu îmbogăţit pentru bombele atomice. Dar mai există şi tipuri de reactoare din funcţionarea cărora rezultă plutoniu - o substanţă din cauza căreia nu trebuie să ne facem nici o grijă în privinţa radioactivităţii: doar câteva grame ar fi suficiente pentru otrăvirea unui întreg oraş! Nici nu

îndrăznim să ne imaginăm ce s-ar putea întâmpla dacă un asemenea lucru drăcesc ar încăpea pe mâinile unor terorişti oarecare.
Astfel ajungem la cea de-a doua problemă: deşeurile radioactive. Se pot produce mai multe rânduri de combustibil atomic sub formă de bară, dar în cele din urmă tot rămân resturi radioactive pe termen îndelungat. Pentru moment, metalul radioactiv este concentrat în calupuri şi îngropat în mine părăsite, cu speranţa că şi problema respectivă a fost îngropată pe vecie. Dar ce s-ar întâmpla în cazul unui cutremur care ar împinge din nou totul la suprafaţă? Ce s-ar petrece dacă va fi dezgropat, iresponsabil, peste o mie de ani? De fapt, chestiunea „depozitării permanente" este nerezolvată şi irezolvabilă.

ENERGIE ATOMICĂ? DA, VĂ ROG!

Cernobîl nu demonstrează nimic. Din dezastrul reactorului din Ucraina trebuie trasă o singură concluzie: comuniştii nu trebuie să construiască centrale atomoelectrice. Tehnologia reactorului sovietic era de-a dreptul medievală în comparaţie cu standardele occidentale; iar catastrofa s-a produs exclusiv din cauza tehnicienilor - probabil îmbibaţi în vodcă - după ce au întreprins cine ştie ce experiment periculos. Numărul victimelor accidentului de la reactor a fost grotesc exagerat de activiştii antiatomici, din motive propagandistice, în esenţă, au murit cei care se aflau în incinta centralei la momentul catastrofei şi cei care au stins incendiul de la reactor. Nu se poate demonstra nici măcar o creştere spectaculoasă a incidenţei cancerului în Ucraina. Nu poţi să faci tehnologia atomică răspunzătoare de isteria colectivă care a cuprins Europa Occidentală.

Dintre toate metodele de producere a energiei electrice cunoscute astăzi, aceasta este cea mai puţin poluantă. Peisajul nu trebuie desfigurat prin baraje de acumulare ori gigantice mori de vânt. Şi nici nu e nevoie de hectare întregi de oribile instalaţii solare. Şi nici de centrale electrice pe cărbune, care mai întâi trebuie scos din pământ, pentru ca apoi să fie risipit în aer, sub formă de fum. Ci pur şi simplu se încălzeşte apă prin intermediul barelor de uraniu, apă care nu vine niciodată în contact direct cu sursa radioactivă: cine vrea se poate scălda fără să-şi pună în vreun fel trupul sau viaţa în pericol. Aşa se obţine aburul care pune în mişcare turbinele, asta-i tot. Concentraţia radiaţiilor în imediata vecinătate a unei centrale atomice este mai scăzută decât nivelul radioactivităţii naturale dintr-o drumeţie în munţii Alpi. Mulţumită tehnologiei sofisticate, riscul de producere a unor accidente în centralele atomice moderne este redus aproape la zero. Problema deşeurilor radioactive este rezolvată, pe durată previzibilă. In viitor, vor fi expediate în spaţiul cosmic cu rachete sau poate se va născoci ceva şi mai eficient. De-a dreptul comic, sloganul „Energie atomică? Mulţumesc, nu!" este adoptat tocmai de :ei care cred în încălzirea globală provocată de)m. Centralele atomice sunt singurele unităţi de icest fel, cu funcţionare continuă, care garantat iu produc efect de seră. Oricine se simte preocupat de starea globală a climei ar trebui, logic vorbind, să susţină energia atomică.

DEZBATERILE DEMOGRAFICE SUNT NECESARE
Cu demografia nu-i de glumit. Cu demografia liei nu încap discuţii. Datele statistice referitoare la populaţie sunt pe cât de crude, pe atât de categorice. Nici vorbă de previziuni, nici vorbă de fuirologi sau de speculaţii alimentate de observaţii şi de cifre. Demografia nu este speculativă. Des-:rie ceea ce se petrece de multă vreme, iar prog-îozele ei se adeveresc cu precizie matematică.
Un fapt nu poate fi tăgăduit, zone întinse din lumea occidentală se află în declin demografic (cele două excepţii sunt America şi Israel). La fel şi zone însemnate din Asia: rata scăzută a îatalităţii şi media de vârstă înaintată duc la o îmbătrânire accentuată a populaţiei. Dar observaţia nu rămâne valabilă la nivel global. în Orientul Apropiat, spre exemplu, ar fi absurd să vorbim despre o îmbătrânire, media de vârstă situându-se undeva la cincisprezece sau şaisprezece ani, şi peste tot, pe străzi, în pieţe, vezi tineri şomeri, pentru care viitorul nu reprezintă decât o enormă gaură neagră. Cum grano salis, acelaşi lucru se poate spune şi despre Africa. Numai că tinerii din Africa se trag din diverse triburi, prin urmare, frustraţi, preferă să se omoare între ei, în loc să pornească împreună împotriva unui duşman extern. în Orientul Apropiat, în schimb, există un proiect politic care-i uneşte pe tinerii în exces, şi se cheamă islam. în numele lui, revoluţionarii pornesc la luptă împotriva regimurilor lor corupte şi incapabile, a decadenţei occidentale şi a evreilor care, consideră ei, ar fi vinovaţi de răul respectiv.
De o vreme, în Europa trăieşte o minoritate musulmană semnificativă. într-unele oraşe eu-

ropene, minoritatea este de mult pe cale să se transforme într-o majoritate. Şi aici intervine legea implacabilă la care făceam aluzie, când o societate a început să moară, tendinţa este greu de oprit, şi cu atât mai greu de întors. Fiecare copil nenăscut astăzi înseamnă că generaţiei viitoare îi va lipsi încă un potenţial părinte, curentul multiplicându-se astfel nemilos. Şi când în sânul unei societăţi muribunde se adăpostesc musulmani, aflaţi într-o voioasă expansiune demografică, putem proroci cu ajutorul unui simplu calculator de buzunar la ce dată se va introduce în anumite regiuni ale Europei sharia, sistemul de drept islamic. Cam prin 2030.

Să fim bine înţeleşi, nu este vorba de culoarea pielii, ci de cultură. Dacă în Europa ar imigra doar sud-americani sau hinduşi, nu ar fi nici o problemă. Dar vin, mai întâi, musulmanii, iar islamul a fost de la bun început o religie imperială. Iar adepţii lui chiar ar fi fraieri, ca să nu mai spunem că şi-ar neglija şi datoria, dacă nu ar profita de avansul lor demografic. Desigur, asta nu înseamnă nici pe departe sfârşitul lumii, doar din Europa nu va mai rămâne, până la sfârşitul secolului, nimic demn de menţionat.

DEZBATERILE DEMOGRAFICE SUNT RASISTE

Până nu de mult, oamenii de ştiinţă ne avertizau, încruntaţi, de primejdia suprapopulării, care avea să sugrume frumoasa noastră planetă albastră. Astăzi, oamenii de ştiinţă ne previn pe acelaşi ton apocaliptic de primejdia opusă. Să avem de-a face cu o temere la fel de exagerată? Dacă în ţările dezvoltate se nasc copii mai puţini şi oamenii trăiesc mai mult, este

în primul rând un semn de progres.
Rata scăzută a natalităţii înseamnă că femeile nu mai sunt doar maşini de făcut copii, înseamnă că au început să aibă un cuvânt greu de spus în planificarea familiei. Iar o speranţă de viaţă ridicată este, în primul rând, dovada excelentelor progrese în domeniul medical. Numai motive de bucurie, nici gând de întristare.
în realitate, pe demografii amatori îi mână o singură grijă: se tem că, per total, numărul oamenilor cu pielea albă este în continuă scădere. Dar asta nu i se poate părea tragic decât unui rasist. Ce e rău că în viitor se vor naşte tot mai mulţi copii cu tenul întunecat? Cine ar dori să protesteze că fiecare al treilea nou cetăţean al planetei va fi indian ori african? Ce e rău că spaniola va deveni curând limbă oficială în Statele Unite ale Americii? Cândva, pe preşedintele american o să-l cheme Sanchez ori Davila. So what?
Primejdia islamică, menţionată adesea cu plăcere în contextul demografiei, este o glumă pornind de la simplul fapt că islamul nu există la singular. Islamul se împarte într-o mulţime de grupări şi grupări secundare-sunniţi, şiiţi, ismailiţi, alawiţi etc. - care nu se pot suferi între ele. Şi diferenţele regionale şi naţionale sunt considerabile: turcii nu vor să aibă nimic de-a face cu arabii, nici unii din ei nu au sentimente bune faţă de kurzi şi aşa mai departe. Trebuie însă să fii isteric ca să pretinzi că Europa se islamizează şi, desigur, să nu ai nici cea mai mică încredere în instituţiile liberale. Dar să nu ne bazăm pe puterea de atracţie a libertăţii şi democraţiei. Se prea poate întâmpla ca într-o zi majoritatea locuitorilor Europei să provină din părinţi musulmani - deşi experţii consideră asemenea aprecieri drept iraţionale - dar unde stă scris că aceşti europeni viitori vor

prefera statul teocratic islamic laissez fa/re-ului democratic? Desigur, în momentul de faţă mulţi tineri musulmani europeni trec printr-o fază de radicalizare, dar nimeni nu poate să prevadă cât va dura această tendinţă şi dacă nu se va răsturna peste noapte. Demografia oferă doar cifre goale, fără să dezvăluie ce se petrece dincolo de ele. Foarte posibil ca pe un judecător al Curţii Constituţionale germane să îl cheme, într-o bună zi, Muhamad ben Jihad. Ei, şi? Tocmai omul acela se poate dovedi un stâlp al orânduirii liberale.

FEMINISTELE SUNT NISTE GASTE

Feminismul ar fi avut toate elementele să devină cea mai brutală, cea mai consecvent totalitară ideologie a secolului XX. Să ne gândim la legenda în care cred, de fapt, toate feministele, potrivit căreia, în zorii civilizaţiei ar fi existat o epocă paşnică, poate chiar idilică, în care mamele aveau puterea, acaparată apoi de bărbaţi. De atunci istoria ar fi o continuă oroare sângeroasă - războaie, violuri, masacre. Prin tăişul săbiei, monoteismul ar fi încercat să şteargă orice amintire a străvechilor blânde religii feminine. în vremea arderii vrăjitoarelor pe rug, ar fi pierit milioane de femei considerate înţelepte. Biserica Catolică ar fi o mafie patriarhală. Unele feministe au bănuit chiar şi că medicina nu ar urmări decât să se înstăpânească asupra corpului lor. Arta şi comerţul, se spunea, înjosesc consecvent femeia, transformând-o în obiect sexual. Pe scurt, fermecătoarea feminitate colectivă a fost răstălmăcită într-un fel de jidov rătăcitor al istoriei mondiale. Iar în această piesă de teatru fatală, bărbaţilor li s-a rezervat rolul de ofiţeri SS, şuierând din cravaşa întru supunere totală ori chiar preferând exterminarea. Şi totul în tandem cu devalorizarea ra-

dicală a raţiunii, care, se afirmă, ar fi fost doar o expresie ideală a sistemului de dominare patriarhală, „logica falocentrică" fiind abandonată în favoarea misticii, cu ritualuri secrete, sub clar de lună, în fumul beţişoarelor aromate.

Care ar fi consecinţa acestui delir istoric? Anume că bărbaţii, ca sex opresiv, au ucis în masă, cu adevărat, de-a lungul mileniilor, partea feminină a populaţiei? Foarte simplu: feministele ar fi trebuit să le declare război tuturor celor care au ceva între picioare. Şi ar fi fost mereu, şi de la bun început, partea cea bună, pentru simplul motiv că erau femei. Nu ar fi trebuit să-şi justifice nici un gest. Şi, cum ar fi hotărât să renege raţiunea, războiul ar fi fost total: să-ţi faci socoteala ce pierderi vei avea, încă înainte de bătălie, este o pornire atât de îngrozitor de bărbătească! Din fericire, această concluzie logică a fost trasă doar de americanca Valerie Soianas. Ea a fondat Society for Cutting Up Men (Societatea de tăiat bărbaţii în bucăţi), cu sigla SCUM („scursură"), al cărei unic membru a şi rămas, şi a comis un atentat împotriva cui altuia decât efeminatul artist pop Andy Warhol.

Cu excepţia doamnei Soianas, mişcarea feministă a fost marcat inconsecventă. Este poate lucrul cel mai bun care se poate afirma despre ea. S-a repezit ca un tigru totalitar şi s-a prăbuşit ca o gospodină cuminte. în practică, feminismul s-a consumat prin faptul că susţinătoarele sale - dar a avut şi susţinători! - au încercat să impună societăţii reguli idioate de vorbire. Existând confuzia dintre genul natural şi cel gramatical, cuvântul „om", spre exemplu, trebuia atent dezambiguizat prin „bărbat/femeie" şi alte asemenea copilării. Mai rea era aversiunea extremă a feministelor în faţa plăcerii, demonstrată, spre exemplu, în marea campanie antipornografică, prin care urmăreau să le acrească partenerilor tocmai acea delectare

trăită de ei încă de pe vremea când pictau organe sexuale pe pereţii peşterilor. Te miri ce filmuleţe total nevinovate, cu ceva sex, au fost deconspirate drept „ostile la adresa femeilor"; grupuri de acţiune au intrat în forţă în cinematografele rău-famate şi au pictat ecranele cu sprayuri colorate, spre groaza derbedeilor din sală. La turnarea unor asemenea producţii artistice, susţin respectivele grupuri, femeile sunt exploatate. (în realitate, femeile sunt cu mult mai bine plătite decât partenerii lor, pentru talente actoriceşti, în filme de genul Haide să ţi-o pun în vie.) Şi, desigur, nu ne-am gândit exclusiv la filmele porno. Ci la străvechiul sex în sine, care poate rămâne permis, până la urmă, într-o singură variantă, cea lesbiană - restul, în cea mai mare parte, fiind considerat „penetrant", prin urmare înjositor şi interzis. Cel mai bine ne imaginăm feminismul întrupat într-o „mami" cu fustă de gospodină dintotdeauna, imprimată cu flori şi carouri, dându-i fetiţei ei ascultătoare două sfaturi de aur, care să o însoţească pe cărările vieţii: „bărbaţii sunt nişte porci" şi „toţi băieţii vor doar un singur lucru".
A adus feminismul ceva bun? Pe de o parte, femeile şi-au câştigat prin luptă dreptul de a se comporta la fel de stupid şi de grosolan ca bărbaţii. Pe de altă parte - în chip de compensaţie - bărbaţii s-au dezvăţat să mai fie manieraţi: astăzi abia dacă mai are unul curaj să-i deschidă uşa unei femei ori să-i facă vreun compliment. Cui îi place, poate să considere asta un progres.

FEMINISMUL, DE TREI ORI URA!

Este convenabil să-i reproşezi feminismului miturile sale istorice: în definitiv, nici o mişcare socială importantă nu a ieşit la capăt în lipsa

unor asemenea mituri, indiferent că a urmărit emanciparea muncitorilor, a burgheziei ori a vreunei minorităţi oprimate. Pentru a oferi o imagine completă, desigur, trebuie să recunoaştem că matriarhatul nu poate fi susţinut cu dovezi istorice, zeiţele Epocii de Bronz, de la sine înţeles, nu erau reprezentante ale unor culte blânde, ci sorbeau sângele jertfelor umane şi, fără îndoială, dimensiunile vânătorii de vrăjitoare au fost grotesc exagerate de feministe. Istoria lumii nu a fost un unic genocid nesfârşit în rândurile lor şi, fără îndoială, femeile nu sunt făpturi mai bune datorită unor motive biologice. Să trecem peste asta! Cine se opreşte prea mult asupra unor chestiuni atât de evidente urmăreşte doar să se îndepărteze de esenţial - feminismul s-a ridicat împotriva unor abuzuri autentice. Femeilor le-au fost interzise drepturi fundamentale ale omului, vreme de secole. Semnătura lor pe contracte nu avea nici o valoare, iar adesea nu se bucurau decât cel mult de un drept limitat de moştenire, în democraţiile occidentale, abia târziu, în secolul XX, femeile au primit dreptul să intre în cabinele de vot şi să bifeze candidatul preferat - fără lupta vitează a sufragetelor, am fi rămas etern sub dominaţia bărbaţilor. Şi astăzi femeile rămân vizibil subreprezentate în parlamente şi în rândul conducerii marilor concerne.
Există două modalităţi pentru înţelegerea feminismului: poate fi o mişcare critic-civilizatoare, de genul celor care aruncă la gunoi tot ceea ce există şi urmăreşte să ridice în loc cu totul altceva. în acest caz, ar fi vorba de o utopie apocaliptică dementă. Dar feminismul poate fi şi o mişcare de un alt tip, care - analog cu Civil Rights Movement din America - să militeze

sobru pentru ca femeile să aibă aceleaşi drepturi şi îndatoriri ca bărbaţii. Atunci ar fi vorba de un lucru pe care ar trebui să-l susţină orice om la locul lui (indiferent de sex). Era pur şi simplu inevitabil ca feminismul să comită, iniţial, exagerări ideologice. Astăzi însă culegem roadele perioadei juvenile de renunţări şi de dezbateri aprinse. Nu a fost mereu un fapt de la sine înţeles că femeile pot decide singure unde muncesc, cum se îmbracă şi cu cine doresc să se culce. Jane Austen (1775-l817) a trebuit să plătească autonomia ei de scriitoare cu o singurătate sexuală glaciară, de-a lungul întregii vieţi.
Cine-şi imaginează că feminismul ar fi o mişcare care-şi atinge scopul şi apoi se stinge chiar nu se uită dincolo de limitele societăţii occidentale. In imediata noastră vecinătate se află ţările islamice. Acolo este nevoie, stringent şi fără amânare, de o revoluţie feministă. Ţintele sunt elementare: dreptul de a ieşi din casă fără escortă masculină şi fără văl; protejarea surorii faţă de fratele cel mare, când el o bănuieşte că nu ar mai fi fecioară; accesul la un permis de conducere, în Arabia Saudită; dreptul de a purta fustă mini; abolirea lapidării pentru femeia presupus sau real adulterină, în Iran. Drepturile femeii sunt condiţia esenţială de democratizare a Orientului Apropiat, fără de care acea zonă nu va cunoaşte vreodată normele statului de drept, nu se va elibera de sărăcie şi de fanatism. Oprimarea femeilor nu este însă o mare problemă numai în ţările islamice. în Republica Populară Chineză se avortează cu precădere fetuşii de sex feminin, în subcontinentul India se raportează în fiecare an dispariţia, pur şi simplu, a unui număr înfricoşător de mare de sugari de sex fe-

minin. Obiceiul de a mutila organele genitale femeieşti - se vorbeşte, eufemistic, de „extirparea clitorisului" - se practică în continuare fără oprelişte în Africa (şi nu numai acolo). In esenţă, jumătate din rezoluţiile Naţiunilor Unite ar trebui să se ocupe de această temă şi nu ar fi nepotrivit să se bucure şi de sprijinul armatei, din când în când.

S-ar putea ca marea epocă a feminismului să fi sosit abia acum. Şi-a lepădat coaja de ou ideologic şi nu mai este un pui de pasăre radical-stângist. Nu mai poate fi de mult vorba despre simple chestiuni de morală ori stil de viaţă. In joc sunt cele mai importante provocări ale secolului XXI. Nu se poate, în nici un caz, renunţa la femeile care pilotează avioane, creează programe de computer, comandă armate şi proiectează telefoane celulare. Macho trecuţi, care-şi imaginează că, într-o epocă a networkingului global, ne putem lipsi de potenţialul creator al unei jumătăţi a omenirii - cea feminină - pot să-i dea mai departe cu discursul lor de politică reală, în fapt nefiind decât nişte bieţi reacţionari nostalgici.

TORTURA ESTE UNEORI NECESARA, DIN PĂCATE

în orice film de la Hollywood ni se pare absolut în regulă când poliţistul, pe urmele căpeteniei ticăloşilor, îl snopeşte în bătaie pe oricare din bandă, până când scuipă şi adevărul, şi câţiva dinţi. In viaţa reală, însă, respingem cu dezgust asemenea metode. în definitiv, de ce? Nu trebuie să facem recurs la bine cunoscutul scenariu cu bomba al cărei ceas ticăie implacabil,

sugerând că problema torturii este mai complexă, din punct de vedere moral, decât pare la prima vedere. In definitiv, nu ne pândesc doar terorişti care vor să arunce în aer oraşe întregi, care pot fi convinşi să-şi dea pe goarnă planurile doar după ce le-am tras-o puţin. Suficient să amintim de cazul bine ştiut al celui care răpise un copil şi refuza să spună unde l-a ascuns. Atunci a fost ameninţat că se va folosi forţa, dar ofiţerul nu avea de unde să ştie atunci că micuţul era mort de mult. Apoi a urmat un autodenunţ. Oare nu a fost mai degrabă un erou decât un ticălos? Sau să ne imaginăm că am afla, din surse confidenţiale, că s-a pus la cale un atentat în scopul înlăturării preşedintelui statului. Mai lipsesc doar câteva elemente: identitatea criminalului, ora şi locul la care urmează să se desfăşoare lovitura. De ce n-am avea dreptul să facem presiuni asupra complotiştilor ca să aflăm detaliile? Şi cât de stranie poate fi morala în care răufăcătorii se bucură de toată protecţia, iar victima nu?

Fie-mi permisă încă o întrebare: ce este, de fapt, tortura? Exclus să maltratăm un om, smulgându-i unghiile. Dar avem voie să-i tragem o glugă pe cap, iar din camera alăturată să se audă urlete de durere cât se poate de autentice, înregistrate pe bandă? Avem voie să-l chinuim noaptea, cu hiturile formaţiei ABBA? încă o poveste adevărată: un lucrător al serviciului secret israelian intern trebuie să-l interogheze pe un terorist palestinian. Şi, fără să-i atingă nici un fir de păr, îi spune doar: „Tu singur decizi - cooperezi cu noi sau nu. Dacă răspunsul e negativ, te pun imediat în libertate. Şi voi răspândi peste tot zvonul că ai colaborat splendid cu noi." Ceea

ce reprezintă, desigur, o condamnare la moarte. Şi palestinianul a cântat tot ce ştia. Putem discuta despre tortură? Şi cum rămâne cu tacticile de genul good cop/bad cop, în care un interogator joacă rolul tipului înţelegător ca un părinte, iar celălalt năvăleşte în celulă scrâşnind din dinţi şi urlând „ţineţi-mă bine, că-l omor cu mâna mea"?

Bineînţeles, e preferabilă alternativa blândă. Şi prin interogatorii tenace, de ore întregi, se poate ajunge la adevăr, cu atât mai mult cu cât majoritatea răufăcătorilor sunt în secret cât se poate de dispuşi să-şi dezvăluie toată mizeria. Există însă şi momente de criză, când oameni nevinovaţi se află în situaţii disperate. Iar atunci totul este permis.

TORTURA NU ESTE NICIODATĂ O SOLUŢIE

Pentru a arăta limpede de ce tortura rămâne mereu, adică în toate circumstanţele imaginabile, o nelegiuire, să analizăm mai întâi scenariul bombei al cărei ceas ticăie implacabil şi plecăm de la premisa că integritatea corporală a unui singur individ - a teroristului, să spunem, care a ascuns o bombă cu hidrogen sub clădirea Reichstagului - ar fi mai puţin importantă decât supravieţuirea mulţimii ameninţate de el. Prin urmare, am avea dreptul moral să-l torturăm. Şi unde stabilim graniţa? Să presupunem că teroristul refuză să spună codul de dezamorsare a bombei, chiar şi dacă îi băgăm electrozi în chiloţi. Avem voie să-i violăm soţia în faţa lui, ca să-l facem să vorbească? Avem dreptul să-i torturăm copiii? Am pornit de la o premisă aparent limpede („Integritatea unui singur individ este mai puţin importantă decât supravieţuirea mulţimii ameninţate de el") şi

am nimerit într-un abis moral.
Apoi ar mai fi de lămurit un aspect, cine anume să ducă la îndeplinire tortura. Să-i chinuieşti pe alţii nu este chiar o îndeletnicire la îndemână, de regulă „lichidările" sunt lăsate în seama specialiştilor. Astfel ia naştere în mod obligatoriu o castă haină de sadici de meserie, care schimbă între ei micile secrete de fineţe ale meşteşugului. Fenomenul ia o turnură cât se poate de perversă când o societate democratică alunecă pe panta strâmbă a torturii (Franţa în războiul din Algeria, Statele Unite în războiul împotriva terorii). Agenţii torturii poartă însemnele unui stat constituţional, liberal: schingiuiescîn numele drepturilor omului şi al democraţiei. Oare victimele lor pot avea, prin urmare, sentimentul unei stări de graţie?
Cel mai bun argument împotriva torturii este faptul că nu contribuie neapărat la aflarea adevărului. Dacă pe planeta asta a existat vreodată o instituţie care s-a priceput la tortură, aceea a fost Inchiziţia spaniolă; iar Inchiziţia era cu adevărat interesată să afle lucruri concrete. Nu suntem îndreptăţiţi să amestecăm Inchiziţia în procesele vrăjitoarelor (peste tot unde Inchiziţia a fost puternică nu au avut loc asemenea procese, care, altfel spus, nu sunt o invenţie a Evului Mediu, ci o specialitate a epocii moderne). Cardinalii Bisericii Catolice nu urmăreau născocirea unor cauze fără baze reale - pe ei îi interesau ereziile autentice. Iar Inchiziţia a renunţat cu totul la tortură, într-un stadiu istoric târziu. De ce? S-a stabilit că oamenii erau dispuşi să recunoască orice, de teama durerii. Declaraţiile obţinute în acest fel s-au dovedit fără valoare: ereticii interogaţi nu urlau mai tare decât bunii catolici. Supliciul fizic s-a dovedit un instrument lipsit de fineţe, în urma căruia nu se poate deosebi adevărul de minciună. Şi cine găseşte aceste consideraţii o filozofie de vreme frumoasă, lipsită de vala-

bilitate la vremuri de criză, trebuie să ştie că, totuşi, Curtea Supremă de Justiţie din Israel a interzis utilizarea fără excepţie a torturii. A dispus această interdicţie la scurt timp după reizbucnirea unor confruntări cu palestinienii. Asemenea măsuri legislative ar trebui să fie un exemplu pentru alte state.

EFECTUL DE SERĂ PROVOCAT DE OM:
UN FAPT DEMONSTRAT ŞTIINŢIFIC

Incontestabil şi de necontestat este faptul că se produce un efect de seră natural, în primul rând din cauza vaporilor de apă (nori), responsabil că pe planeta albastră există temperaturi medii nu de -l8°C, ci de +15°C, ceea ce este relativ confortabil. In mod fatal, omul poate acum să dezechilibreze efectul natural de seră şi să-l amplifice, eliberând cantităţi de dioxid de carbon în marele sistem global. Majoritatea climatologilor sunt, din păcate, de acord că procesul se află în plină desfăşurare de multă vreme - din pricina centralelor pe cărbune şi a celorlalte instalaţii industriale, a gazelor de eşapament tot mai abundente şi, nu în ultimul rând, a defrişării pădurilor tropicale prin incendiere (odată cu care pier şi tot mai multe specii din faună). Trebuie să ne imaginăm întreg procesul ca pe o conexiune inversă pozitivă, în care un impuls relativ de mică amploare este răspunzător de un enorm efect. La început, dioxidul de carbon încălzeşte puţin mediul. De îndată ce Pământul se încălzeşte, sporeşte şi cantitatea de apă evaporată. Astfel temperatura urcă la cote mai mari - totul într-o spirală dramatică. Dacă nu se întreprinde nimic împotriva acestui dezastru!

Potrivit estimării majorităţii oamenilor de

ştiinţă, în cazul în care nu limităm drastic emisiile de dioxid de carbon, suprafaţa Pământului se va încălzi în anii următori în medie cu 1,4 până la 6,6°C. Cifrele pot să nu pară foarte mari, în schimb efectele pot fi catastrofale. Şi discutăm doar despre valori medii, însă la nivel local graficul de temperaturi suferă schimbări importante. Efectul de seră nu se face simţit la Ecuator, unde oricum este fierbinte şi umed, în schimb în zonele reci şi uscate - Siberia şi Canada, de exemplu - clima se transformă vizibil. în Groenlanda se topesc anual între cincizeci şi o sută de gigatone de gheaţă. Am văzut cu toţii fotografiile din satelit ale Arcticii, aparent într-un proces de dizolvare de neoprit. Fenomenele atmosferice extreme se petrec tot mai des, iar pe viitor se aşteaptă lucruri şi mai rele. Mai multe uragane, mai multe inundaţii, mai multe furtuni - şi societăţile de asigurări înregistrează deja pagube tot mai ridicate. Unde până acum ploua abundent va domni uscăciunea - şi va ploua unde a fost uscăciune. Iar nivelul mării creşte: experţii consideră că, într-o sută de ani, va fi cu douăzeci până la şaizeci de centimetri peste cel actual. Pentru ţările sărace, aşa ca Bangladesh, aflate pe ţărmul oceanului, va fi o adevărată catastrofă. O altă urmare a efectului de seră indus va fi dispariţia multor specii de animale. Prin urmare, Pământul nu va fi doar mai cald, ci şi mai sărac.
Incredibil, dar mulţi refuză să fie de acord că efectul de seră este urmarea activităţilor cotidiene ale societăţii moderne. Unii sunt doar ţicniţi inofensivi, care nu merită luaţi în seamă, în schimb alţii sunt plătiţi de marea industrie, ca să facă propagandă - şi lucrurile se schimbă!

Cei care contestă catastrofa climaterică şi cei care tăgăduiesc Holocaustul... oare nu sunt Ia fel de vinovaţi?

EFECTUL DE SERA PROVOCAT DE OM: 0 IDIOŢENIE FĂRĂ MARGINI

Să stabilim mai întâi de orice starea de fapt: în ultimii treizeci de ani, clima globală s-a încălzit, în medie, cu 0,2°C pe deceniu. încălzirea rămâne constantă, nu se accelerează câtuşi de puţin. Dacă se menţine acelaşi tempo, planeta va fi, prin urmare, peste o sută de ani cu 2°C mai caldă. Să mai stabilim că influenţa dioxidului de carbon (dacă acceptăm, pentru moment, teza că acest gaz ar fi răspunzător de încălzirea globală) se manifestă logaritmic. Adică, dacă urmărim să încălzim clima globală cu 1°C, trebuie să dublăm cantitatea de dioxid de carbon, pentru 2°C ar trebui să o împătrim şi aşa mai departe, kltfel spus, efectul dioxidului de carbon tinde spre o saturaţie naturală. Cine vrea să dramatizeze toată situaţia e liber să o facă. în orice caz, sateliţii orbitali îi NASA nu oferă nici un motiv de isterie - continuă să măsoare, cu stăruinţă, o încălzire globală inexistentă sau extrem de scăzută.
Să mai stabilim limpede un lucru. Ipoteza potrivit căreia omul ar fi răspunzător de încălzirea globală (extrem de mică) din ultimele decenii nu poate fi demonstrată pe cale directă. Ca într-un roman poliţist, diverse indicii ar putea duce spre Homo sapiens sapiens, iar el nu poate prezenta un alibi, dar asta nu înseamnă nici pe departe că este făptaşul căutat.
Există fapte concrete care contrazic total ipoteza că efectul de seră ar fi o urmare a acţiunii umane (şi oricum rămâne o simplă ipoteză, şi nu o teorie solidă). De ce oare este tot mai frig la Polul Sud, în vreme ce

Polul Nord se încălzeşte? O ipoteză a omului de ştiinţă israelian Nir Shaviv oferă poate explicaţia: el pleacă de la ideea că formarea norilor pe Pământ ar putea fi influenţată de radiaţia cosmică, produsă în urma exploziei unor stele, în galaxii îndepărtate. în ultimele decenii, radiaţia respectivă a fost considerabil mai slabă, fiind deviată pe cale magnetică; din această cauză s-au format mai puţini nori la mică altitudine, ceea ce a condus la o încălzire globală nesemnificativă. (Mai trebuie să adăugăm că formarea norilor nu este foarte bine înţeleasă de cercetători.)
Cel mai puternic argument împotriva tezei că omul - şi numai el - ar fi vinovat de schimbările din ultimele decenii este dat chiar de istoria climei. Clima globală nu s-a aflat niciodată într-un echilibru, fiind mereu supusă unor oscilaţii dramatice. Cu zece mii de ani în rmă, hipopotamii se scăldau în Rin. în Evul Mediu a existat pe întreg Pământul - şi nu numai în Europa, Cum se afirma până acum (fapt demonstrat de ultimele cercetări, fără echivoc) un aşa-numit optim diptic. Era atât de cald, încât se putea face vin în coţia. în vremea romanilor, Alpii erau probabil verzi, iar când i-a traversat Hannibal, cu elefanţii săi, nici nu existau gheţari.
în sfârşit, teza efectului de seră provocat de om este o expresie a hybrisului. Cu alte cuvinte că noi, muritorii, cu mâinile noastre neajutorate, am putea regla termostatul global, că am avea o influenţă asupra unui fenomen vast, gigantic, aşa cum este clima. Ce ridicolă supraestimare!

STATUL ISRAEL AR TREBUI MUTAT ÎN GERMANIA

Nu încape îndoială: germanii, nimeni altcineva, poartă răspunderea pentru genocidul asu-

pra poporului evreu. Este adevărat că arabi palestinieni de rang înalt au colaborat cu naziştii (marele muftiu al Ierusalimului a locuit chiar în Marele Reich German, după 1941, a vizitat Auschwitz, a format divizii SS musulmane în Bosnia şi a făcut, prin intervenţia personală, ca o sută de mii de evrei să intre la camerele de gazare, peste planul iniţial). Dar germanii, nu arabii, l-au aclamat în masă pe iubitul lor Fiihrer. Profesori de latină şi frizeri germani, nu arabi, au îmbrăcat uniforme negre, au împuşcat copii evrei şi i-au împins în gropi. Şi tot germanii au fost cei care, după război, au susţinut că nu au avut habar de nimic.

Din acest punct de vedere, faptul că arabii, şi nu germanii, au fost nevoiţi să facă loc statului israelian în 1948 este o nedreptate istorică. Circa sapte sute de mii de locuitori arabi ai Palestinei s-au refugiat atunci din zona evreiască a regiunii ocupate, potrivit Mandatului, de britanici. Unii au fost alungaţi din satele lor de soldaţii israelieni, alţii s-au refugiat înnebuniţi din calea ravagiilor, când mai multe armate arabe au năvălit în Palestina - altfel spus, cu intenţia declarată de a-i ucide, până la ultimul, pe cei şase sute şaizeci de mii de evrei care trăiau acolo. Dacă istoria s-ar desfăşura după regulile cinstei şi ale corectitudinii, nu s-ar fi ajuns la război, de la bun început. Nu în Orientul Apropiat, ci în inima Europei ar fi trebuit să fie creat statul naţional al evreilor. Şi, potrivit principiului vinovăţiei, ar fi fost desigur răspunderea urmaşului de drept al imperiului nazist să elibereze în acest scop un teritoriu - fie în Bavaria, în Schleswig-Holstein sau undeva între. (Statul Israel are o suprafaţă comparabilă cu aceea a landului federal Hessa.)

Din fericire, nu este prea târziu ca greşeala istoriei să fie îndreptată. In definitiv, Germania suferă de o „problemă demografică", adică se nasc prea puţini copii, iar bătrânii se feresc uneori, din păcate, să dea în primire. Teritorii uriaşe, în special în fostul RDG, se află într-o situaţie dramatică din punct de vedere demografic, care se va înrăutăţi şi mai mult în viitor. Nu cumva terenul astfel eliberat ar fi locul ideal pentru reîntemeierea statului evreu?
Germanii ar trebui, în orice caz, să accepte vecinătatea unei ţări ai cărei locuitori se potrivesc greu cu imaginea despre evrei care le-a fost creată după al Doilea Război Mondial. Prin urmare, germanii nu ar avea de-a face cu fiii înţelepciunii şi ai suferinţei, ci cu persoane zgomotoase, agresive, care îşi apără permanent interesele, chiar cu neruşinare. Germania diminuată s-ar pomeni deodată vecina unui stat înarmat până în dinţi, ai cărui politicieni cunosc din propria lor experienţă că nu trebuie să ai încredere în nimeni, când e vorba de ţara ta - şi cu atât mai puţin în europenii cei nestatornici şi instabili - ci numai şi numai în forţele tale. O dată pe an, în memoria masacrului, sirenele se vor auzi chiar la graniţa cu Germania. Posturile de televiziune israeliene vor transmite interviuri cu supravieţuitori ai lagărelor de concentrare şi filme artistice despre rezistenţa evreiască în calea terorii naziste. Nu fiicele gingaşe ale lui Rachel Varnhagen, ci israeliene dure vor popula mall-urile din Diisseldorf şi Dresda, cu arma atârnând nonşalant pe umăr, şi nu vor permite nici o secundă ca vânzătoarele germane să le trateze de sus. Iar dacă asociaţiile neonaziste ar fi să înregistreze în continuare rezultate spectaculoase în

alegeri, iar reprezentanţi ai celorlalte partide ar pactiza cu naziştii, ar fi de aşteptat o intervenţie militară urgentă.
Planul prezintă, în orice caz, un neajuns: cei mai mulţi israelieni nu provin - în ciuda zvonurilor - câtuşi de puţin din Europa, fiind urmaşi ai înfloritoarelor comunităţi evreieşti din Egipt, Siria, Persia, Maghreb şi Irak, care, în unele zone (spre exemplu la Bagdad) au existat de mii de uni, dar au fost distruse în câţiva ani, după 1948. Şi a urmat un exod neobişnuit, chiar şi pentru istoria Orientului Apropiat - circa opt sute cincizeci de mii de evrei din ţările musulîane au fost alungaţi în Israel. Mai există şi ris:ul ca evreii orientali să nu suporte clima umedă lin Germania.

STATUL PALESTINIAN AR FI TREBUIT ÎNTEMEIAT ÎN IRAN

Palestinienii sunt probabil poporul cel mai temeiiic ruinat din lumea arabă. Sunt victime nu numai ale armatei de ocupaţie israeliene, care îi ţine sub asediu lin 1967, ci şi - poate chiar în mai mare măsură - ale propriei lor conduceri: când perioada de ocupaţie s-a încheiat, la mijlocul anilor nouăzeci, şi a început îra autoadministrăm, palestinienii au fost nevoiţi să constate că sunt stăpâniţi de o bandă de gangsteri. Regimul lui Arafat, dictatorul de buzunar de vestă, s-a dovedit corupt, demagogic şi absolut incapabil. în acelaşi timp, palestinienii au fost mereu şi victime ale fraţilor şi surorilor lor din diferitele ţări arabe, care i-au îngrămădit în lagăre de refugiaţi, în loc să-i integreze în societate. Şi, în cele din urmă, au devenit şi victime ale fundamentaliştilor islamici: după ce palestinienii, într-un acces de miopie politică extremă, i-au adus la

putere, s-au dovedit la fel de corupţi şi de incapabili ca predecesorii lor laici. Rezultat tragic: cu palestinienii nu se mai poate face astăzi nici un fel de stat. Chiar dacă Israelul ar dispărea de pe hartă, peste noapte, din ei tot nu ar mai ieşi o naţiune. Dar, între timp, au reuşit să înfăptuiască propria lor versiune a celor două state: Fâşia Gaza este guvernată de Hamas, iar în teritoriile de la vestul Iordanului domină moştenitorii lui Arafat.
Să recapitulăm, pe scurt, schema potrivit căreia au acţionat dintotdeauna mişcările de eliberare naţională: pentru început au organizat rezistenţa în clandestinitate, au cultivat tradiţiile naţionale (limbă, dansuri populare etc), construind pe tăcute infrastructura unui stat independent (administraţie publică, poliţie, armată etc). Apoi au purtat războiul de independenţă, pe care fie l-au câştigat (irlandezii), fie l-au pierdut (corsicanii). Dar palestinienii au refuzat constant să urmeze schema unanim recunoscută. Nu au creat nici un fel de infrastructură, preocupându-se, în schimb, prin acţiuni teroriste spectaculoase, ca un asemenea stat să le fie oferit pe o tavă de argint. De îndată ce s-a petrecut acest lucru, au reacţionat prin furie şi insubordonare şi s-au angajat într-un război care avea să-i ducă la catastrofă. Aşa s-a întâmplat în 1948, când Palestina urma să fie împărţită într-un stat evreiesc şi un stat arab - evreii au acceptat, arabii au refuzat imediat; la fel în 2000, când primul-ministru israelian a vrut să le dăruiască palestinienilor, fără a cere cine ştie ce în schimb, 97% din teritoriile ocupate de Israel şi jumătate din Ierusalim, pe deasupra. Conducerea palestiniană a zădărnicit prompt orice negociere, după un asemenea afront. S-ar zice că palestinienii nici nu-şi doresc, de fapt, independenţa naţională, ca şi cum ar insista vehement şi cu orice preţ să rămână în continuare victime şi nimic mai

mult. Iar din această mizerie nu există decât o ieşire logică: statul palestinian ar trebui fondat nu în Palestina, ci altundeva. Dacă stăm şi ne gândim puţin, Iranul ar părea o ofertă solidă. în definitiv, persanii se uită la arabi cu enormă desconsiderare - pe deasupra, palestinienii sunt sunniţi, în vreme ce majoritatea iranienilor aparţin direcţiei şiite a islamului. Mai trebuie ştiut că la Teheran există paisprezece sinagogi, dar nici măcar o moschee sunnită. Regimul mulahilor îl oprimă pe musulmanii sunniţi (cu precădere pe azerbaidjeni şi pe kurzi), folosind forţa militară. Prin urmare, ar fi asigurat tot tratamentul mizer, absolut necesar devenirii naţionale palestiniene. Apoi, în Iran există şi suficient loc, statul palestinian nu ar trebui să fie alcătuit, aşa cum s-ar petrece în Ţara Sfântă, din două petice separate de deşert, din care una (Fâşia Gaza) nu e mai mare decât un prosop. Iar peisajul pare şi mai autentic biblic decât în Palestina.
Şi pentru Iran ar fi bine dacă statul palestinian s-ar afla pe teritoriul său. Să nu discutăm despre resursele umane, ci, mai bine, despre câştigul de imagine, absolut nepreţuit. Regimul iranian ar putea demonstra, în faţa opiniei publice mondiale, că ţine cu adevărat la găsirea unei soluţii pentru conflictul din Orientul Apropiat, că vorbele sale pline de miez sunt urmate de fapte bune şi că, prin urmare, a ajuns la maturitatea morală necesară pentru ca, alături de Israel şi Pakistan, să fie primit în clubul exclusivist al puterilor nucleare.

ARGUMENTE ÎN FAVOAREA EXISTENŢEI LUI DUMNEZEU

Pentru Dumnezeu pledează, mai întâi de toate, crearea lumii - a făcut universul din nimic, urmare a unui big bang, a rostit „să fie lumină", a despărţit lumina de materia întunecată, care

de atunci întinde atâtea capcane în calea fizicienilor, a curbat spaţiul, în chip inimaginabil, de-a lungul unei a patra dimensiuni, cea a timpului, a făcut să se nască sori din nebuloase, iar din sori planete, a ordonat stelele în galaxii în spirală şi s-a îngrijit ca pe cel de-al treilea bulgăre de piatră dintr-un sistem planetar de la marginea Căii Lactee să se întrunească întocmai condiţiile necesare ca să apară viaţa: distanţa faţă de astrul central era corespunzătoare - nici prea aproape de arşiţa soarelui, nici prea departe - în atmosferă se găseau vapori de apă şi suficient dioxid de carbon, cordonul de asteroizi de dincolo de Marte intercepta meteoriţii mai mari, împiedicând coliziunea, un câmp magnetic din spaţiu constituia o pavăză în calea razelor cosmice primejdioase. Pentru Dumnezeu mai pledează şi crearea vieţii - cea dintâi vietate unicelulară s-a iscat în caldul ocean primordial, urmare a unui întâmplător fulger ultraviolet, iar din acest prim organism unicelular, ca şi cum legea entropiei ar fi fost abrogată, s-a dezvoltat, sub mâna oblăduitoare a Domnului, tot ceea ce mişcă - peşti, păsări, dinozauri şi acele mamifere mici şi îmblănite, care au devenit strămoaşele noastre. Pentru Dumnezeu pledează - prin intermediul evoluţiei mult mai inconfortabile decât şi-au închipuit Darwin & Co. - crearea omului: a suflat asupra lui suflare de viaţă - limba, prin care se deosebeşte de toate celelalte făpturi. Ele pot să orăcăie, să mugească, să latre ori să ciripească, dar rămân mute, în vreme ce omul glumeşte şi minte şi dă lucrurilor un nume.

Pentru Dumnezeu pledează odihna din cea de-a şaptea zi după Facere, ca un exemplu, pentru că o dată pe săptămână trebuie să ne rupem

din viaţa febrilă, să nu muncim şi să nu ne gândim la bani, să nu ne transformăm în sclavi. Pentru Dumnezeu pledează statornicia faţă de oameni, cărora nu le-a mai trimis încă un potop după marile catastrofe ale Epocii Bronzului timpuriu - semnul legământului fiind curcubeul - chiar dacă oamenii continuă să înşele, să ucidă, să fure şi să le aducă idolilor jertfe însângerate, cu orbire; Dumnezeu iubeşte oamenii, nu în pofida, ci tocmai pentru păcatele lor - ca un soţ credincios care se preface că nu vede cum este înşelat în fiecare noapte - dar îi şi pedepseşte pe măsura faptelor, dacă nu pe lumea asta, sigur pe lumea cealaltă.

In sfârşit, pentru Dumnezeu pledează legea de conduită ce ne-a dat-o, potrivit căreia trăim, guvernată de: „Iubeşte-ţi aproapele, căci el este ca tine", ceea ce înseamnă, nici mai mult, nici mai puţin, decât un respect total pentru aproapele nostru, pentru ca să ne bucurăm şi noi de respectul lui. Pentru Dumnezeu pledează, gândindu-ne la un vechi şi frumos Spiritual, cum le ţine pe toate şi pe toţi în mâna Lui, mările şi continentele, soarele şi luna, pe evrei şi pe hinduşi, pe creştini şi pe musulmani, la fel şi pe atei, desigur.

Şi dacă acum ne atrage cineva atenţia că pământul este o vale a plângerii, pe care există suferinţă şi durere fără sens, trebuie să remarcăm că observaţia vine cu vreo patru mii de ani prea târziu. Cine întreabă batjocoritor, spre exemplu, unde se găsea Dumnezeu la Auschwitz, demonstrează doar că nu cunoaşte Sfânta Scriptură, căci, chiar la început, citim despre Cain, care şi-a ucis fratele, pe Abel. Dar Domnul pe cine iubea? Pe Abel - de aceea se şi ridica fumul

jertfelor sale drept ca lumânarea, tocmai asta a şi stârnit invidia fratelui său. Pe cine iubea Domnul mai puţin, în mod evident? Pe Cain. Şi când Cain l-a omorât pe favoritul Lui, ce a făcut Domnul? Nimic. De aceea, după cum scrie în Biblie, strigă „glasul sângelui către Mine din pământ" - sângele victimei nevinovate strigă lui Dumnezeu, îl acuză. Prin urmare, unde se afla Dumnezeu la Auschwitz? Acolo unde s-a aflat mereu: în inexplicabil. Dar putem să-i aşternem durerea noastră la picioare, avem voie să-L mustram; potrivit concepţiei evreieşti, gâlceava cu Dumnezeu este chiar o faptă bună, dacă nu se petrece din motive egoiste. „Doamne, Dumnezeul mântuirii mele, ziua am strigat şi noaptea înaintea Ta. Să ajungă înaintea Ta rugăciunea mea; pleacă urechea Ta spre ruga mea, Doamne", se spune în cel mai sumbru dintre toţi psalmii.

„Pusu-m-au în groapa cea mai de jos, întru cele întunecate şi în umbra morţii... Depărtat-ai pe cunoscuţii mei de la mine, ajuns-am urâciune lor. închis am fost şi n-am putut ieşi... Oare, va spune cineva în mormânt mila Ta şi adevărul Tău în locul pierzării? Oare, se vor cunoaşte întru întuneric minunile Tale şi dreptatea Ta în pământ uitat?"

Nici un fel de predică ateistă, oricât de radicală, nu se apropie măcar de Psalmul 87. Oamenii religioşi îşi pot permite să fie radicali, ştiind că nimeni - fie cel nemângâiat, pe patul de moarte, fie copilul bolnav de cancer, fie deţinutul din Gulag sub cerul de plumb al Vorkutei, fie cel gol, în pragul camerei de gazare - cu adevărat nimeni nu poate cădea mai adânc ca în mâna Domnului.

ARGUMENTE ÎMPOTRIVA EXISTENTEI LUI DUMNEZEU
Gnosticii cred că facerea ar fi fost lucrarea unei zeităţi de rang mai mic şi rele, Demiurgul: în absenţa lui Dumnezeu cel adevărat, acesta ar fi făcut lumea şi ar fi aşezat în centrul ei o monstruozitate din noroi şi minciuni, omul. Aşa se face că existenţa noastră constă mai ales din scârbă şi durere, iar singura speranţă ar fi să lăsăm în urmă cât mai repede cu putinţă tot ce este inferior şi material, pentru ca sufletele noastre curate să tindă iarăşi spre lumina de dincolo, de unde şi vin, de altfel. Acest mit de creaţie e dement, aşa cum sunt toate miturile de creaţie, dar explică realitatea mai bine decât toate religiile monoteiste la un loc. Jumătate din titlurile tipărite în ziare oferă noi argumente împotriva existenţei unui Dumnezeu atotputernic, bun şi drept.
Nu ne referim cu precădere la ştirile despre războaie ori la măcelurile etnice, care, la nevoie, se pot explica prin trimitere la faptul că omul poate cădea în păcat: Dumnezeu i-ar fi lăsat omului liberul arbitru, iar el s-ar folosi de asta spre a face rău etc. Dar cum rămâne cu molimele, care nu aleg între vinovaţi şi nevinovaţi? Cum rămâne cu dezastrele naturale, cu tsunamiul din anul 2004, care a pustiit sudul Asiei, în chip de cadou de Crăciun, venit din cer, şi a omorât sute de mii şi a lăsat milioane de oameni fără adăpost şi copii orfani sau, poate şi mai trist, i-a smuls de lângă părinţii lor? Credincioşii pot doar să ridice din umeri şi să murmure ceva despre căile necunoscute ale Domnului, dar o fi oare un răspuns?
Un argument şi mai substanţial împotriva existenţei lui Dumnezeu: nu este nevoie de el - după cum poate confirma orice fizician, modelele mai noi ale cosmosului se descurcă foarte bine în lipsa lui.

Isaac Newton mai gândea că ar avea nevoie de Atotputernicul pentru a-i garanta sistemul de coordonate al spaţiului absolut, dar după apariţia lui Einstein, spaţiul absolut s-a dovedit o pură ficţiune. Şi biologia poate renunţa la ideea unui creator care să fi întocmit în parte planul pentru fiecare furnică şi vierme lat din intestinul canin; întâmplarea, care guvernează procesul selecţiei darwiniste, este cu totul suficientă. Brutal şi deschis vorbind: Dumnezeu nu explică nimic, nu demonstrează nimic şi nu produce nimic. Ba chiar se află pe picior de război cu logica. Asta o ştiu şi iluminiştii secolului al XVIII-lea, care întrebau: „Oare poate Dumnezeu să facă o piatră atât de grea, încât El să nu o poată ridica de jos?" Nu este vorba despre o joacă sofistă - în spate se ascunde întrebarea, absolut serioasă, dacă atotputernicia ar fi în măsură să-şi stabilească ei înseşi o graniţă. Dacă nu, nu ar fi cu totul atotputernică; şi dacă da, unde s-ar opri?
Un argument în favoarea lui Dumnezeu ar putea fi că oamenii evlavioşi sunt mai înclinaţi spre fapte bune decât ateii. Vai, dacă ar fi adevărat! Cercetând istoria, constatăm mai curând contrarul: tocmai credincioşii comit uneori grozăvii, fără să clipească, deoarece crimele lor ar fi fost încuviinţate de ceruri. Să ne gândim la cruciade, în care hoardele creştine, strigând Deus Io vuit!, căsăpeau tot ce le ieşea în cale; să ne gândim la rugurile Inchiziţiei spaniole; să ne gândim la atentatorii musulmani sinucigaşi, care se aruncă în aer printre tineri, în discoteci, urlând „ Allah e mare!" Desigur, există şi contraexemple: creştini şi musulmani plini de nobleţe, care nu numai predică, ci şi practică dragostea faţă de aproape. Oameni cumsecade se găsesc şi printre atei şi păgâni. Realitatea ar putea fi mai tulburătoare decât îndrăznesc să recunoască şi cei mai rafinaţi teologi: frecvenţa

persoanelor amabile şi prietenoase urmează media standard reprezentată prin curba lui Gauss; adică sunt în mod egal distribuite în toate aglomerările umane. Religia nu face, câtuşi de puţin, diferenţe morale, iar iluzia divinităţii nu are nici măcar un folos practic.

în acest context, nu trebuie să facem risipă de politeţe: acea divinitate revelată în scrierile sfinte prezintă trăsături inumane. în Vechiul Testament pretinde exterminarea amaleciţilor; în Noul Testament cere supunere absolută în faţa lui lisus, în caz contrar urmând chinurile iadului; Coranul cheamă la jihad împotriva „necredincioşilor". De mirare că asemenea texte nu le trezesc celor care le studiază cu înflăcărare doar sentimente filantropice? Fără îndoială, religia a adus şi lucruri bune: fără catolicism, nu ar fi existat nici Divina comedie a lui Dante, nici frescele lui Michelangelo, iar fără protestantism Bach nu ar fi compus Matthăuspassion. Islamului îi datorăm câteva moschee extrem de reuşite. Dar toate astea nu transformă o eroare într-un adevăr. Dacă Dumnezeu ar fi aşa atotputernic, mărinimos şi plin de îndurare pe cât susţin adepţii, lumea ar arăta altfel, cărţile revelaţiei ar arăta şi ele altfel şi, nu în ultimul rând, ei înşişi, adepţii, ar arăta altfel. Singura scuză pentru divinitate este aceea că nu există, spuneau odinioară iluminiştii, şi afirmaţia lor rămâne absolut valabilă. Deasupra noastră nu se află nimic, nici măcar un semn de întrebare, doar tăcerea rece a Universului.

DECESUL ASISTAT ESTE 0 BINEFACERE

There is no thing as a must - iată lozinca electorală a liberalismului. Fiecare are dreptul să decidă liber unde si cu cine ar dori să locuiască

şi anume ce să muncească. Astfel, nimeni nu mai poate fi silit să rămână pe loc. Un stat în care cetăţenii sunt împuşcaţi pentru că încearcă să-l părăsească este considerat totalitar, şi pe drept cuvânt (în fostul RDG purta chiar şi un nume, Republikflucht, adică fugă din republică). Printre libertăţile fundamentale apărate de liberalism se numără şi hotărârea individuală asupra vieţii. Ceea ce nu este de la sine înţeles, cum ar părea la prima vedere. In istoria europeană au fost vremuri în care tentativa de a renunţa la republică, şi de multe ori la viaţă, era aspru pedepsită de lege, desigur cu o fundamentare teologică: singur Dumnezeu este stăpân asupra vieţii şi a morţii. Nouă, bieţi păcătoşi, nu ne este dat să ne amestecăm în treburile Lui, deoarece viaţa este un dar. Şi trebuie să respectăm darul ceresc chiar şi dacă suntem bolnavi, fără speranţă de vindecare, ori ne mistuim în chinurile iubirii neîmpărtăşite.
Dacă sinuciderea este permisă, potrivit concepţiei liberale, înseamnă că şi sinuciderea asistată trebuie să fie acceptată. In anumite situaţii cel care vrea să renunţe la viaţă nu mai este capabil să facă singur pasul - un om paralizat, care nu poate mişca nici un deget, are nevoie de ajutor. Potrivit legislaţiei în vigoare, acest ultim serviciu nu poate fi acordat, cel puţin nu în Germania. Medicul are dreptul să lase un astfel de pacient să moară, adică să nu îl ţină în viaţă prin metode artificiale, dar asistarea activă a decesului rămâne în continuare interzisă. In ultimă instanţă, totul se bazează pe concepte teologice: viaţa ca obligaţie transcendentală, voinţa de nepătruns a lui Dumnezeu ş.a.m.d. Apoi, apostolii moralei din

Germania fac cu mare plăcere recurs la trecutul fascist. Omorul la cerere înseamnă eutanasie, se spune, iar eutanasia a fost practicată de nazişti. Se trece cu vederea însă diferenţa fundamentală dintre „omorul la cerere" şi nenumăratele crime comise din ordinul statului, într-un caz, individul recunoaşte dreptul fundamental de a decide asupra vieţii şi a morţii sale. In celălalt caz, tocmai această decizie îi este interzisă de autorităţi, care îl ucid, în numele unui bine superior („sănătatea întregului popor"). Statul în care decesul asistat a intrat astăzi în rutina medicală nu este o dictatură păzită cu sârmă ghimpată, ci Olanda, o ţară blândă şi liberală. Asta ar trebui să ne dea de gândit.

EUTANASIA ESTE O CRIMĂ

Unul dintre clişeele neghioabe despre nazişti sugerează că ar fi fost o ceată de reacţionari, când în realitate pot fi consideraţi reacţionari doar judecând din unghiul de vedere al eticii iudeo-creştine. Cele zece porunci erau, într-adevăr, de modă prea nouă în ceea ce-i privea pe nazişti, aceştia căutând să se întoarcă tot mai adânc în timp: visau la duritatea anticilor, la un nou şi voios păgânism, care să le permită comiterea de masacre fără mustrări de conştiinţă.
Dincolo de această excepţie (fără doar şi poate semnificativă), naziştii au fost progresişti, aproape pe toate fronturile. Şi, nu în ultimul rând, în domeniul eutanasiei, susţinute încă de medicii liberali ai Republicii de la Weimar. Naziştii nu au făcut absolut nimic în plus, pur şi simplu s-au urcat ca într-un tren tras la peron, cu locomotiva gata să pornească

în mare viteză. Filmul Ich klage an (Acuz), spre exemplu, care a rulat din 1942 în cinematografele germane, nu prezintă nimic care să rănească un spirit progresist. Este vorba de o femeie care se îmbolnăveşte de scleroză multiplă, salvată din chinuri de soţul ei, medic. Iar în scena-cheie ea îi mulţumeşte pentru că o ajută să moară. Expresia „viaţă nedemnă să fie trăită", inventată de Goebbels, a însemnat în primă instanţă atât şi nimic mai mult: o viaţă insuportabilă. Extinderea ei la semnificaţia „comunitatea poporului decide cine trăieşte şi cine moare" s-a petrecut abia mai târziu. Dar legătura a fost organică, da, crima din milă a fost doar un prim pas spre prăpastia morală. La fel se întâmplă şi astăzi. Totul porneşte de la discuţia dacă nu cumva cei afectaţi de boli incurabile ar putea fi scutiţi de „suferinţe inutile". în cele din urmă, se ajunge cu dezbaterea în punctul dacă banii cheltuiţi pentru menţinerea în viaţă a pacienţilor în comă sau paraplegici nu ar fi mai bine utilizaţi pentru bolnavi pentru care s-ar putea face mai mult, în suferinţa lor. Nimeni nu vrea să fie o povară, şi în nici un caz pentru familia sa. Oricine simte când nu mai este dorit. Nu este o întâmplare că susţinătorii morţii asistate ies în prim-plan tocmai în momentul istoric când, în societăţile occidentale, bătrânii devin majoritari, iar generaţia tânără întârzie să se impună numeric, în Olanda, de altfel, eutanasia nu se mai practică de mult, în majoritatea cazurilor, la dorinţa pacienţilor, ci la sugestia dragilor lor rubedenii, care vor să scape de ei. Să sperăm că în generaţia următoare se vor mai găsi medici care să se simtă legaţi prin jurământul hipocratic.

HAOSUL E DE BINE

Potrivit părerii anticilor, lumea s-a născut din haos. Răspunsul la întrebarea unui copil, plină de încărcătură filozofică: „De ce acolo există ceva, şi nu nimic?" poate fi numai: „Pentru că acolo a existat haos." Expresia „haos creativ" trebuie să fie în sfârşit recunoscută ca tautologie: nici nu există un haos necreativ. Dezordinea nu se poate limita Ia ceea ce este, se extinde spre noi orizonturi şi vrea să fie mai mult decât pare Ia prima vedere. Astfel, nu s-a născut vreodată o idee originală la un birou ordonat. Abia atunci când teancul de file al manuscrisului se năruieşte într-o rână, când cărţile consultate îşi desfac lasciv copertele şi rămân cu spinarea în sus, când scrumierele dau pe afară, iar pe podea zac mormane de ziare prăfuite - abia atunci când debandada domneşte deplin, ca înainte de facere, geniul prinde aripi şi se poate ridica liber spre înălţimi. în schimb, unde nici firul de praf nu are voie să întineze suprafaţa lustruită a mapei de acte domneşte vidul absolut, în spatele frunţilor înalte.

Haosul a salvat fizica, i-a asigurat statutul de disciplină ştiinţifică. Pe la sfârşitul secolului al XLX-lea, cercetarea în domeniul fizicii se considera încheiată, legile mecanicii păreau să guverneze întreg cosmosul. Atunci a venit Max Planck şi a descoperit întâmplarea, adică haosul, a descoperit că nu se poate niciodată determina simultan mişcarea de rotaţie şi poziţia unei particule subatomice. A ajuns la concluzia că observatorul care studiază lumea miniaturală declanşează aici schimbări atât de serioase, încât

se poate spune că nici nu există o realitate obiectivă, independentă de el. Dintr-odată, imaginea lumii de ceasornic de pe vremea bunicului, întors de Dumnezeu în zilele facerii, care de atunci toarce secundele în aşteptarea judecăţii de apoi s-a demodat. Există cu adevărat lucruri care nu au putut fi prevăzute! întâmplarea s-a dovedit nu un viciu de măsurare, ci un fir scăpat, integrat profund în structura Universului. Dar acest element minunat şi haotic a redat fizicii calitatea de domeniu în care se poate experimenta şi specula după pofta inimii. în lipsa haosului, ar fi ajuns de mult un obiect mort.
Viaţa nici nu poate fi concepută fără dezordine. Fie în domeniul privat, fie în cel politic: potrivit unui principiu de bază, în final rezultă de fiecare dată altceva decât au gândit sau au sperat actorii. Altfel nu ar exista nici iubiri distruse, nici războaie pierdute, nici relaţii estivale efemere, nici miracole economice. Şi şi-ar dori cineva vreodată să fie altfel? Şi-ar dori vreun cetăţean al Pământului cu tot dinadinsul să trăiască într-un univers paralel plicticos, care nu cunoaşte imponderabilităţi haotice? In sfârşit, fie amintit că, potrivit legii fizicii referitoare la entropie, haosul se instaurează oricum, cu timpul - de ce-am înota împotriva curentului, când discutăm despre un proces logic şi natural?

ORDINEA E FRUMOASA

„Cine păstrează ordinea e prea leneş ca să caute" zice un proverb cât se poate de prostesc. Pentru care există o singură replică: exact aşa este! Cine se mişcă într-un mediu ordonat evită să-şi consume substanţa cenuşie scotocind mereu după te miri ce lucruri arun-

cate aiurea. Şi refuză ca dezordinea să îl îndepărteze de esenţial. Urmează un mare secret: ordinea este frumoasă. în orice galerie de portrete, indiferent de nivelul spiritual al vizitatorului, sunt atrăgătoare doar trăsăturile care transmit impresia de simetrie. Strâmb, adică dezordonat, rămâne întotdeauna urât - să ne gândim la Cocoşatul de la Notre Dame. Astfel, structurile cristaline din natură, o culme a ordinii, manifestă o puternică forţă de atracţie estetică; şi, nu în ultimul rând, de aceea sunt diamonds a girl's best friend.
Artiştii se străduiesc zi şi noapte să plăsmuiască forme tot mai complicate de ordine. Cel mai frumos exemplu îl dă muzica, ale cărei armonii şi contrapuncte nu sunt altceva decât matematică transpusă în sunete. Dar şi în sculptură este vorba tot de ordine, la modul propriu, exact aşa cum sugerează cunoscuta butadă potrivit căreia nu este greu deloc să produci o statuie. E suficient să înlături din blocul de marmură, cu dalta, tot ceea ce prisoseşte. Orice sonet este o rânduire a cuvintelor, în aşa fel încât să se înşire, ca de la sine, într-o formă severă, care le impune să construiască în patru versuri o teză sentimentală, contrazisă apoi emoţional în următoarele patru versuri, pentru ca opoziţia să fie rezolvată în ultimele şase versuri. Cum grano salís, acelaşi lucru este valabil pentru orice roman: face cunoscut un protagonist, care apoi intră în conflict cu o anumită situaţie, pentru ca finalul să ofere un deznodământ artistic al dilemei rezultate. Orice film reuşit parcurge trei acte: se creează tensiune, se înaintează într-un vârtej fără ieşire, iar în cei de-al treilea se atinge un punct culminant orgiastic, pentru ca apoi totul să se calmeze. Ordinea, nimic în afară de ordine - cine vorbeşte de „haos creativ" habar nu are de procesul conceperii artistice.
în viaţă facem tot ce ne stă în putinţă pentru a nu

lăsa o şansă dezordinii. încheiem asigurări, pentru ca nici furtunile, nici spărgătorii să nu ne poată face prea mult rău; ne dăm silinţa să ne găsim parteneri de viaţă potriviţi, care să nu ne înşele, nici să nu ne plictisească. Inventăm sisteme de guvernare complicate, pentru ca societăţile noastre să nu cadă pradă războaielor civile. Semnăm contracte, care reglementează sosirea zilnică, punctuală, la serviciu. Numărăm ani, luni, zile, ore, minute. Iar dacă asta contravine mersului firesc al lucrurilor, atunci este satisfăcută pe deplin mândria noastră de oameni că nu ne lăsăm controlaţi de natură.

AICI VOCEA MUSULMANULUI

Cu ce începe istoria omenirii? Cu Allah - cel atotputernic şi atotmilostiv - care îl creează pe Adam, cel dintâi om? însă oare istoria nu începe, cu adevărat, când Mohamed, profetul - pacea fie cu el! - a primit Coranul divin? Calendarul islamic, în orice caz, nu porneşte de la facerea omului. Ci numărătoarea începe abia de la revelaţie: la 27 iulie, în anul 621 (potrivit calendarului necredincioşilor). înainte a fost jahilia, perioada neştiinţei, în care oamenii se mai închinau unor zei falşi. Momentul zero (ca să utilizăm un concept extrem de bine cunoscut germanilor) s-a petrecut când profetul - pacea fie cu el! - s-a retras în peştera Hira de la Mecca, dorind să mediteze retras din lume. Curând i s-a arătat Arhanghelul Gibreel şi i-a dezvăluit adevărul în toată splendoarea lui: atât de curat pe cât existase până atunci numai în ipostaza de „mamă a tuturor scrierilor", ca text iniţial desăvârşit, numai în ceruri.

încă înainte ca Mohamed - pacea fie cu el! -

să primească în dar Coranul divin, au existat premoniţii ale adevărului. Allah, cel atotputernic şi atotmilostiv, i se revelase copiilor lui Avraam şi tânărului Iisus. Dar nici unii nu s-au dovedit vrednici să-i poarte cuvântul. Evreii şi-au măsluit Tora, pentru a-şi afirma, în mod rasist, superioritatea faţă de alte naţiuni - afirmând că ar fi poporul ales, ca şi cum numai ei, şi nu toţi oamenii, indiferent de culoarea pielii şi de origine, ar fi avut menirea să-i slujească lui Dumnezeu. Drept pedeapsă, Allah, cel atotputernic şi atotmilostiv, i-a respins pe evrei, prefăcându-i pe mulţi în maimuţe şi în porci, motiv pentru care dreptcredincioşii îi mai numesc şi astăzi „fii de maimuţe şi de porci". Şi creştinii şi-au măsluit Noul Testament: au scris în el blasfemia că Issa, fiul lui Mariam, ar fi fost mai mult decât om, mai mult decât profet, că ar fi fost fiul lui Dumnezeu; în afară de asta, ei mai susţin că romanii l-ar fi ucis pe Issa pe cruce, deşi răstignirea nu a fost decât o iluzie, spre derutarea necredincioşilor. Din pricina minciunilor lor, Allah, cel atotputernic şi atotmilostiv, i-a respins şi pe creştini şi le-a interzis musulmanilor să se apropie prea mult de ei. în milostenia lui nemăsurată, însă, le-a îngăduit atât evreilor, cât şi creştinilor să locuiască în ţările islamului, în schimbul unei dări, apăraţi de legi speciale, în faţa mâniei justificate a dreptcredincioşilor.
Este islamul intolerant? în nici un fel! Filozofi evrei, aşa ca Maimonide, au învăţat de la musulmani, şi aceştia din nou de la ceilalţi; împreună au dat aripi scolasticii creştinilor. Dacă în ţările cucerite de armiile musulmane sute de vrei şi mii de creştini s-au convertit la islamism,

au făcut-o nu atât din constrângere, cât mai degrabă convinşi de dreapta învăţătură. Musulmanii au construit o mare civilizaţie citadină, în timp ce creştinii din imperiul francilor mai locuiau în cocini de porci. Au păstrat în bibliotecile lor comorile Antichităţii, scrierile lui Aristotel. Dar cel mai important argument în favoarea islamului este că păstrează unitatea politicii, culturii, economiei şi religiei, unitate distrusă în ţările Occidentului. Legea pe care Allah, cel atotputernic şi atotmilostiv, le-a dat-o oamenilor - sharia - rânduieşte orice aspect al vieţii, de la întocmirea fiecărei zile până la treburile de stat. în punctul central se găseşte valoarea care trebuie preţuită din toată inima: dreptatea socială. Dacă lumea ar fi islamică, nu ar exista excesele capitalismului infidel, care stăzi sunt pe drept cuvânt deplânse. Băncilor e-ar fi interzis să perceapă dobândă, bogaţii nu ar avea dreptul să-i jefuiască pe săraci. Musulmanii sunt poate aceia cărora le e dat să înfrângă sistemul materialist occidental, după eşecul stângii.

Note:

1 „Fie voia Domnului!" (n. tr.).

AICI VOCEA NECREDINCIOSULUI

Toţi întemeietorii de religii mai calcă strâmb, uneori. Astfel, după ce israeliţii au dansat în jurul viţelului de aur, Moise a făcut o purificare politică sângeroasă, lisus se supăra foarte tare, iar platitudinile filozofice ale lui Buddha au enervat pe mulţi. Dar nici unul dintre ctitorii de religii nu prezintă trăsături atât de tulburătoare (ca să ne exprimăm politicos) ca Mohamed. Spre exemplu, cum să interpretăm că, în perioada timpurie, profetul dădea o mână de ajutor susţinătorilor săi prin raiduri de jaf? Ar fi putut să-şi câştige pâinea prin muncă grea şi să-i convertească pe păgâni prin exemplul lor de milostivenie. Dar Mohamed prefera să atace caravanele şi să împartă prada printre musulmani. Adesea se purta atroce cu duşmanii: punea ca bărbaţii şi femeile care se ridicau contra lui să fie torturaţi până la moarte - uneori, făcându-se vinovaţi doar de câteva versuri împotriva lui. Apoi urmează istoria cu evreii din Medina. Trăiseră de secole în oraş - dar Mohamed a pus să fie tăiaţi şapte sute de bărbaţi evrei, care refuzaseră să-l recunoască drept trimis al Domnului, iar femeile şi copiii lor au fost vânduţi ca sclavi. Astăzi am vorbi despre un genocid. Şi povestea cu Aisha cum să o interpretăm? Profetul a luat-o în căsătorie când avea şase ani şl se mai juca cu păpuşile, deoarece aşa i-a poruncit Allah. A aşteptat totuşi până ce Aisha a avut primul ciclu, înainte să se culce cu ea; Aisha avea atunci nouă ani.

Dar poate cea mai stranie trăsătură a islamului este ostilitatea, care îl roade din rădăcină. în definitiv, lui Mohamed nu i se revelase un dumnezeu oarecare de pe lumea asta, ci Dumnezeul evreilor şi al creştinilor. Prin urmare, a presupus că ambele comunităţi

îl vor întâmpina cu braţele deschise - dar ele l-au respins. Aşa se explică totuşi că a existat cu adevărat o fază de toleranţă relativă, în care Mohamed afirma că în credinţă nu trebuie să existe constrângere; dar toleranţa iniţială a fost înlocuită de mânia cruntă şi numai versetele târzii şi amare din Coran, izvorâte din dezamăgire, au caracter penal. (Un episod similar de iubire decepţionată s-a petrecut cu Luther, în Europa: în primă instanţă, reformatorul german a avut cuvinte împăciuitoare pentru evrei; dar când ei au refuzat să-l considere pe lisus Mesia, a cerut să li se incendieze sinagogile.) Sentimentul de ofensă îi este prin urmare caracteristic islamului încă de la începuturi, la fel şi predilecţia pentru forţă, urmare directă a ofensei îndurate.
Adevărul ar putea fi însă cu mult mai năucitor.
E foarte posibil ca Mohamed să nici nu fi existat vreodată. Dar este o minciună sfruntată afirmaţia potrivit căreia Coranul ar fi căzut din cer, într-o bucată - aşa ca oricare alt text religios, şi cartea sfântă a musulmanilor este un palimpsest. Unele pasaje capătă înţeles doar ca traduceri în arabă din limba aramaică. Ceea ce indică limpede că originile islamului nu se găsesc în peninsula Arabă. Nici un izvor istoric din afara islamului nu relatează despre un întemeietor de religie numit Mohamed. Titlul onorific „Mohamed" (cel lăudat) se găseşte însă, în scriere aramaică, pe monede arabe, pe care apar şi cruci creştine: „Mohamed" nu se referă la un nou profet oarecare, ci la lisus însuşi. Pe scurt, s-ar putea ca islamul să nu fie decât forma în care ni se înfăţişează astăzi arianismul. Arianismul a fost o învăţătură eretică, ai cărei adepţi credeau că lisus nu a fost aidoma lui Dumnezeu - ceea ce treptat se poate transforma în convingerea că a fost un simplu om; „Mohamed" cel mitic este atunci cel

căruia i s-a pus apoi în seamă acest verdict. Dacă lucrurile ar sta aşa, arianismul nu ar rămâne singura erezie devenită totalitară în momentul ajungerii la putere.

PEDEAPSA CU MOARTEA: O SENTINŢĂ JUSTA

Viaţa omenească e sfântă. Cine omoară cu bună ştiinţă comite o monstruozitate şi trebuie să plătească cu propria sa viaţă. Această afirmaţie categorică apare încă din Biblia ebraică - şi poate fi tradusă fără dificultate în concepte laice: omorul este cea mai gravă tulburare a ordinii de drept care poate fi concepută. Produce o ruptură în reţeaua invizibilă care îi uneşte pe oameni într-o societate, ruptură care nu mai poate fi reparată niciodată. Pentru a putea restabili pacea şi legalitatea, se va recurge la soluţia extremă, anume executarea vinovatului, alte sentinţe neavând nici o valoare. Ce este un asasin? Un om care-şi priveşte aproapele ca pe un simplu obiect, pe care-l înlătură pur şi simplu, deoarece îi stă în cale. Iertarea lui este o palmă pentru toţi cei rămaşi în urma victimei, dar şi pentru ideea de dreptate. Numai execuţia i se potriveşte ca o mănuşă pe mâna lui pătată de sânge. Un exemplu extrem ar putea limpezi ideea: să presupunem că, după Procesul de la Nürnberg, Aliaţii ar fi renunţat, cu nobleţe, la spânzurarea căpeteniilor naziste - atunci, începând cu 1945, lumea ar fi trebuit să se cufunde într-un adevărat scandal moral: Hermann Göring şi complicii săi s-ar fi mişcat liber, ar fi ţinut discursuri, ar fi dat interviuri etc, în vreme ce victimele ar fi fost acoperite de tăcere. De neimaginat şi intolerabil! (In cazul celei mai vestite căpetenii naziste, pentru care nu s-a găsit un ştreang, şi anume Albert

Speer, închipuirea a devenit din nefericire realitate.) Gânditoarea politică Hannah Arendt îşi reprezintă la finalul cărţii ei bine cunoscute, Eichmann la Ierusalim, ce justificare ar fi dat ea, în calitate de judecător, verdictului de condamnare la moarte a arhitectului „soluţiei finale" (în ciuda zvonurilor, ea nu a avut, în principiu, nimic de obiectat împotriva spânzurării lui Adolf Eichmann). Iată ce i-ar fi aruncat ea în faţă: „Prin urmare, mai rămâne de zis doar că aţi promovat şi aţi contribuit la îndeplinirea unei politici în care se manifesta voinţa de a nu împărţi pământul cu poporul evreu şi cu o serie de alte grupuri etnice, ca şi cum dumneavoastră şi superiorii aţi fi avut dreptul de a decide cine să locuiască şi cine să nu locuiască pe Pământ. Nu putem să pretindem nici unui reprezentant al speciei umane să locuiască pe Pământ împreună cu cei care îşi doresc aşa ceva şi apoi trec la fapte." Sapienţi sat1.

Ar putea fi vorba de un caz special - în definitiv, trebuia restabilită pacea de drept după cel mai mare genocid din istorie - de aceea a şi fost nevoie de măsuri excepţionale. Dacă privim mai de aproape, însă, obiecţia nu rezistă: atât din punct de vedere teologic, cât şi filozofic, nu există nici o diferenţă între o crimă individuală şi un omor în masă. „Cine stinge o viaţă omenească face să se stingă o lume" se spune în Talmud, iar această măsură este cea absolută. Nici din unghiul de vedere al imperativului categoric, nici din cel al filozofiei utilitariste nu este în esenţă mai puţin condamnabilă o crimă decât un genocid. Diferenţa este doar gradualâ. (De altfel, după al Doilea Război Mondial, Aliaţii nu i-au executat în nici un caz numai pe naziştii de rang înalt, ci şi gradele de rând, cu ze-

cile. Ar fi trebuit oare să-i lase neatinşi pe acei criminali din SS şi Gestapo pentru simplul fapt că nu au fost aşa de vinovaţi ca Eichmann, Goring & Co.? Şi la care anume grad de vinovăţie dovedită ar trebui să se tragă linia?) In postura de credincioşi, am avea desigur dreptul să ne imaginăm că un criminal politic în masă - indiferent de culoare - se poate aştepta după moarte la chinuri veşnice mai rele ca un simplu ucigaş de soacră. Dar asta este de competenţa justiţiei divine. Aici, pe Pământ, există o singură îndatorire juridică: să-i executăm pe ucigaşi.

PEDEAPSA CU MOARTEA E DEZGUSTĂTOARE

Viaţa omenească e sfântă. Valabil şi pentru viaţa violatorului de copii, a ucigaşului în serie şi chiar şi a nazistului; nimeni nu are dreptul să se atingă de criminal, este tabu. Ideea asta s-a cristalizat de-a lungul mileniilor, în dezvoltarea civilizaţiei iudeo-creştine: la început a fost strigătul lui Dumnezeu către Avraam, slujitorul Lui de pe muntele din Ţara Moriah, să nu-l sacrifice pe fiul lui, Isaac, şi nici măcar să nu-l zgârie. Astfel a fost întrerupt ciclul jertfelor specific străvechilor religii naturale, un individ a fost cruţat şi s-au pus bazele unei noi tradiţii, în care se înscriu rabinii Israelului; ei au stabilit în Antichitate că un sanhedrin - un tribunal al iudeilor - care pronunţă condamnarea la moarte mai des de o dată la şapte ani este un sanhedrin detestabil, şi membrii lui sunt vrednici să fie alungaţi cu strigătul „Ucigaşilor!" Potrivit unei interpretări de drept foarte rigide, regula ar rămâne valabilă chiar şi pentru un tribunal care dispune o condamnare la moarte o dată la şaptezeci de ani. Practic, pedeapsa cu moartea ar fi rămas mereu cu cel puţin două generaţii în urmă, având să dispară încetul

cu încetul. Ar fi fost astfel abolită de facto, dacă nu încă de jure. Astfel s-ar fi pus capăt practicii arhaice de a restabili pacea de drept printr-un sacrificiu omenesc. Tocmai în această tradiţie se include, de altfel, şi evreul lisus, atunci când îl roagă pe Dumnezeu, de pe cruce, să-i ierte pe ucigaşii săi, „căci nu ştiu ce fac". Totul se poate traduce, fără probleme, în concepte laice: nici un stat de pe lume nu are dreptul să-i ia viaţa unui om. Cine execută criminali coboară, inevitabil, pe aceeaşi treaptă cu ei; nu se repară nici o nedreptate, ci se înfăptuieşte o alta. în majoritatea democraţiilor liberale, lucrurile au fost înţelese, între timp. Excepţia cea mai cunoscută sunt Statele Unite, dar realitatea este mai complicată decât pare. Pe de o parte. Curtea Supremă de Justiţie a abrogat în întregime pedeapsa cu moartea în SUA, doar anumite state ale federaţiei o aplică încă - o ipocrizie, desigur, dar ipocrizia este şi ea un indiciu al ruşinii. Pe de altă parte, mişcarea în favoarea renunţării la pedeapsa capitală ia tot mai mare amploare în Statele Unite. Există prin urmare multe argumente că Statele Unite vor adopta şi ele calea europeană, renunţând la abjecţia numită capital punishment. Susţinătorii pedepsei capitale fac cu plăcere trimitere la criminalii de război spânzuraţi la Nürnberg şi la Adolf Eichmann, arhitectul „soluţiei finale" pentru evrei. Ei întreabă dacă ar fi trebuit să fie lăsate în viaţă acele fiare. Acum pare absolut de înţeles să dorim lichidarea lor, care au comis un genocid - şase milioane de evrei, din care mai mult de un milion copii. De înţeles, dar a fost şi corect? Oricum, nimeni altul decât George Orwell, un duşman declarat al nazismului, a pledat ca ei să nu fie executaţi, pentru a determina începutul unui nou umanism în sumbra Europă. Nu s-ar fi putut ca ucigaşii nazişti să fie închişi pe viaţă, în loc să fie spânzuraţi - iar energia consumată pentru

execuţia lor nu ar fi fost mai bine investită în supraveţuitorii din lagărele de concentrare şi din ghetouri? De ei le-a păsat prea puţin aliaţilor învingători. Dezgustător într-o execuţie este că tocmai condamnatul rămâne lipsit de apărare, un prizonier în mâna paznicilor şi călăilor săi. Indiferent cât de grea i-ar fi vinovăţia - ruşinea morală, de neşters, cade asupra tuturor celor implicaţi. Şi rămâne la fel de puternică şi în ciuda ingenioaselor metode moderne de atenuare a durerii (ghilotină, injecţie cu otravă etc.), apărând într-o lumină şi mai crudă, din cauza pretinsului „umanism". Pedeapsa cu moartea rămâne o relicvă arhaică, o barbarie.

IUBESC WINDOWS!

Graficieni şi layouteri de ziare homosexuali: lor li se poate trece cu vederea. Chiar au nevoie de aşa ceva. Şi îi rugăm să facă bine să lucreze mai departe cu Macintosh. Pentru că, în realitate, computerele firmei Apple sunt bune la un singur lucru: ştiu să deseneze cu graţie. Iar restul funcţionează cel mai bine sub Windows. Apoi, Windows mai prezintă avantajul mic, dar deloc neglijabil, că este sistemul de operare universal. Şi nici nu face probleme cu programe care funcţionează bine exclusiv pe Macintosh, dar incompatibile cu tot restul lumii (altfel spus cu nouăzeci şi cinci la sută din computere). Să nu daţi crezare nimănui că Mac-ul său nu a „căzut" niciodată. Pur şi simplu a uitat. A uitat că, nu mai departe de ieri, îşi înjura rabla lui elegantă care brusc nu mai voia să funcţioneze. Dar de unde atâta uitare? Simplu: fanii Apple fac parte dintr-o sectă. îl venerează pe Steve Job, ca pe un mare preot, jertfesc tean-

curi de bani şi consideră revelaţie fiecare nou produs al firmei lor preferate. Şi, ca orice sectanţi, suferă şi de slăbiciuni de percepţie eclatante şi de lipsă de umor, neacceptând nici cea mai vagă îndoială la adresa religiei lor. Utilizatorii de Windows nu sunt evlavioşi. Avem de-a face cu persoane neobişnuit de practice: vor să se amuze puţin pe Internet şi să depoziteze pe hard cele cinci mii de fotografii din concediu, ceea ce ar fi putut provoca oarece probleme tehnice la începuturile computerului personal, când ar fi fost mult mai simplu cu un Macintosh. Astăzi, singura deosebire a rămas preţul: un PC costă considerabil mai puţin. în schimb, oferă două taste de maus, stânga-dreapta, iar interfaţa utilizatorului este evident mai clară, fără tot felul de zorzoane idioate. (La Macintosh, după cum se ştie, iconiţele se umflă cu mândrie, la trecerea cursorului peste ele - aproape irezistibile!) într-adevăr, ambalajul pe care funcţionează Windows nu excelează, de regulă, prin frumuseţe. Dar un computer nici nu trebuie să fie frumos, ci să funcţioneze. Cine vrea artă poate foarte bine să arboreze o reproducere Picasso. Oricum, îşi poate permite extravaganţa cu banii economisiţi.

IUBESC MACINTOSH!

Cădere: pentru prietenii, admiratorii şi beneficiarii mărcii Macintosh un concept pe care îl cunosc din alpinism, aviaţie şi mitologie. Căţărătorii imprudenţi se prăbuşesc! Avioanele sunt supuse gravitaţiei. Icar s-a apropiat prea mult de soare, iar ceara din aripile sale s-a topit. Mda, şi umblă zvonul că şi computerele

personale „cad". Ce-o mai însemna şi asta? Să cadă oare de pe birou? Nimeni nu ştie, că Macintosh-ul nu cade niciodată (indiferent de abordarea conceptului). Te aşezi, îl bagi în priză, îl porneşti şi lucrezi voios. Cum să-l foloseşti te învaţă chiar el, de la A la Z, pentru că Macintosh a avut de la bun început o deviză simplă şi minunată: Whatyou see is whatyou get. Adică: aşa cum apar lucrurile pe ecran, la fel vor arăta şi mai târziu, în stadiul final al lucrării. Termenul de specialitate sună astfel: user fhendly. Adică, sculele magice Macintosh sunt ideale pentru şmecherii tehnice de toate felurile. Nu eşti silit să înveţi mereu lucruri noi: trebuie doar să te bucuri, ca un copil, că un asemenea computer nu îţi supune intelectul la încordări mai mari decât spălatul pe dinţi, legatul şireturilor ori suflatul nasului.
Pe deasupra, firma Apple, cea care produce aceste minunăţii, are, evident, un secretai ei, anume o legătură misterioasă cu cei care călătoresc în timp, altfel nu se poate explica defel cum reuşeşte să păstreze un avans faţă de concurenţă, de regulă cam cu cinci ani. Gunoiul produs de ceilalţi, când ajunge pe piaţă, este gata îmbătrânit - în schimb un nou Macintosh are efectul unei scule coborâte din ultimul science fiction. Bineînţeles, nu discutăm doar despre modelele desktop şi portabile ale casei Apple, ci şi de iPhone, cu care se poate telefona, comunica prin e-mail, fotografia, naviga pe Internet şi probabil şi prepara cafea.
Şi, nu în ultimul rând, sunt obiecte deosebit de reuşite, care probabil cândva îşi vor găsi locul în muzee. Nu, nu în muzee tehnice, ci în adevărate temple ale culturii, bucurându-se de acelaşi statut ca scaunele Bauhaus şi canapelele Biedermeier.

AVORTUL ESTE 0 CRIMĂ

Toate popoarele Antichităţii, cu excepţia unuia, practicau controlul naşterilor prin infanticid. Popoarele respective nu erau mai puţin cultivate ca noi, astăzi. Şi nici nu iubeau copiii mai puţin. Cine afirmă altceva îi jigneşte pe vechii greci şi pe romani, pe babilonieni, persani, indieni, africani şi chinezi. Erau cultivaţi şi aveau norme etice şi, de multe ori, şi filozofie şi literatură. Numai că nu li se părea nimic deosebit să omoare copii.

Excepţia: un minuscul popor din Orientul Apropiat, care stârnea mirarea tuturor gânditorilor Antichităţii. Evreii nu cunoşteau infanticidul! îşi creşteau toţi copiii, chiar şi pe cei infirmi, în loc să-i lase legaţi, pradă sălbăticiunilor. După cum bănuiau vechii filozofi, exista o singură explicaţie raţională: evident, evreii urmăreau să ajungă extrem de numeroşi şi de puternici. Dar adevărata explicaţie era cu totul alta. Potrivit credinţei evreieşti, Dumnezeu a sfinţit viaţa omenească - orice viaţă, fie ea a unui infirm ori a unui nebun, fie viaţa celui mai mărunt sugar lipsit de apărare. Primii creştini din catacombele lor, majoritatea evrei şi câţiva păgâni, care îl considerau pe lisus Hristos Mesia, trimisul lui Dumnezeu, au preluat credinţa în sfinţenia vieţii omeneşti, altfel nejustificată prin nici un raţionament. Şi de-a lungul secolelor au dus-o până la ultima ei consecinţă logică, considerând sfântă nu numai viaţa celui născut, ci şi viaţa celui încă nenăscut, latã învăţătura Bisericii romane: din clipa zămislirii, din momentul de graţie când spermatozoidul şi ovulul se unesc, embrionul trebuie să se bucure de aceeaşi protecţie ca pruncul. Papa a arătat, ca să spunem aşa, spre boaba ca de zmeură din pântecele mamei şi a spus: acela este un copil.

lată o poziţie radicală care se poate considera absurdă. Dar nu mai absurdă decât a fost dintotdeauna credinţa evreiască în sfinţenia vieţii. Şi trebuie să ne fie foarte limpede ce înseamnă de fapt renunţarea la apărarea vieţii nenăscute: punerea sub semnul întrebării a fundamentului iudeo-creştin al civilizaţiei occidentale. „Dacă este permis avortul, atunci, în principiu, este permis orice", a spus Maica Tereza. Şi multă dreptate avea: dacă poate fi omorâtă creatura cea mai lipsită de apărare, atunci oricine poate fi omorât, pentru opiniile sale, pentru banii săi sau poate pentru că are nasul prea lat.

AVORTUL NU ESTE UN PĂCAT

Cu siguranţă avem libertatea să considerăm copil un embrion într-un stadiu incipient. După cum putem spune unei ghinde copac, sau unui ou pui de găină. Dar o potenţialitate nu reprezintă nici pe departe o realitate - ceva din care este posibil să rezulte altceva nu se confundă, nici pe departe, cu acel altceva. Legea religioasă evreiască limpezeşte lucrurile. Până în ziua a patruzecea după concepere, stă scris în Talmud, oul fecundat din pântecele mamei este „ca apa". (Ceea ce corespunde procesului natural: dacă o femeie nu are ciclu de două ori la rând, poţi fi sigur că în burta ei creşte un copil.) După aceea, fetusul este considerat un om, dar nu cu totul, deoarece în acelaşi timp, trebuie privit şi ca parte din corpul mamei. Şi dacă primejduieşte cumva viaţa mamei, asupra sa se pune anatema „din rodef", adică se consideră că „bântuie", că ameninţă un alt om cu moartea. Abia după momentul naşterii, atunci când micuţul scoate capul din pântecele mamei, devine om, cu înda-

toriri şi drepturi depline. Nici înţelegerea noastră profană nu sugerează altceva. Dacă moare un sugar, îl ducem la groapă cu toată pompa, într-un sicriu mititel, cu sentimentul acut că un om şi-a pierdut viaţa. Dar când o femeie suferă un avort spontan, nu-i acordăm embrionului onorurile cuvenite, ceea ce nu ne face câtuşi de puţin nemiloşi. De altfel, nici Biserica Catolică nu a fost mereu de părere că viaţa omenească ar începe în clipa concepţiei: Sfântul Părinte al Bisericii, Augustin, mai susţinea regula celor patruzeci de zile, pe care o cunoaştem de la evrei. Biserica romană poartă însă astăzi o campanie în care nu se fereşte să compare, total de prost-gust, avortul cu Holocaustul. Aceeaşi Biserică a avut doar rareori scrupule să binecuvânteze armele care urmau să fie folosite în război, încercând să colaboreze cu dictatori ca Franco sau Salazar. Iar Maica Tereza, care considera avortul rădăcina tuturor relelor de pe lume, nu se dădea în lături să susţină regimul sângeros (şi catolic) al lui Duvalier din Haiti. Prin urmare, de unde atâta patimă morală? Răspunsul cel mai simplu este şi cel mai potrivit: prin interzicerea absolută a avortului, Biserica speră să-şi menţină controlul asupra femeilor. Pentru că, atunci când femeile hotărăsc singure dacă doresc să dea viaţă sau nu fructului din trupul lor, îşi dobândesc autonomia. Iar asta nu poate să convină unei instituţii masculine, aşa ca Biserica.

MIZĂM PE CÂINE

Câinii sunt versiunea mai bună a oamenilor. Nu-şi trădează niciodată stăpânul, respectiv stăpâna; rămân jucăuşi până la o vârstă înaintată, într-un mod cu totul şi cu totul nevinovat; iar atunci când se bucură dând din coadă, nu ascund nici o viclenie. Şi nu se înjosesc să se prefacă afectuoşi pentru a cerşi hrană, ca pisicile, când torc şi ţi se freacă de pantaloni. Câinii sunt cât se poate de amuzanţi şi uneori adorabil de stângaci, fiind capabili să îşi dorească să facă aport chiar şi cu un copac doborât de furtună. Iar în strădania lor reînnoită nici măcar nu se supără dacă râzi de ei şi se mulţumesc să te măsoare cu ochii lor mari şi catifelaţi.

Stăpânii de câini sunt persoane puternice, echilibrate, spre deosebire de iubitorii de pisici, care adesea au înclinaţii nevrotice. Nu e o simplă întâmplare că autorilor de bestselleruri americani le face plăcere să se fotografieze împreună cu prietenii lor, golden retrieveri, dogi germani sau ciobăneşti: imaginea unui domn însoţit de câine, pe o copertă, este o garanţie a succesului. (Alăturarea de o pisică nu ar avea acelaşi efect, rămânând doar într-o zonă amuzantă.) Nu trebuie înţeles, în nici un caz, că doar câinii de format mare intră în discuţie. Nici vorbă! Şi pudelii şi focşii sârmoşi au locul lor bine stabilit în planul creaţiei. Sunt animale fermecătoare, iar cel care le plimbă cu zgarda lungă dă dovadă de bun-gust şi de caracter.

MIZĂM PE PISICA

Pisicile sunt nişte câini mai buni. Nu latră; nu put; se spală şi nu au instinctul idiot să-şi marcheze mereu locul. Nu sunt supuse, după modelul canin, ci rămân încăpăţânate, dar dacă reuşeşti să te bucuri de afecţiunea unei pisici, atunci va dura şapte vieţi - şi poţi să fii mândru! Pisicile adulte nu se joacă, ele devin adevărate înţelepte. Te privesc cu ochi luminoşi din întuneric şi poţi purta cu ele conversaţii mute, fără să fie cu nasul pe sus şi să nu se mai lase scărpinate pe burtă, de îndată ce au rezolvat misterele lumii.

Stăpânii de câini au mereu tendinţe dictatoriale: le face plăcere să arunce comenzi scurte, precise, şi să observe cum sare prietenul lor patruped să le execute. Iubitorii de pisici sunt anarhişti şi apreciază că ghemul de blană cu care-şi împart viaţa nu se lasă comandat. Se bucură de întâlnirea a două spirite libere, din care desigur doar unul - avantaj necinstit! - ştie cum se deschide uşa frigiderului şi cum se scoate hrana din conserva pentru pisici. Celălalt spirit liber ştie, în schimb, care este sensul vieţii şi îl dezvăluie cu fiecare mişcare mlădioasă a lăbuţelor sale mătăsoase.

Oare am menţionat că pisicile sunt creaturi deosebit de frumoase? Nu e de mirare că egiptenii antici le venerau, ca pe nişte făpturi superioare. Dumnezeu le-a creat, desigur, într-o zi fastă.

AVEM NEVOIE DE MAI MULT YIN

Lumea se transformă într-un loc tot mai bine raţionalizat, tot mai bine administrat, iar forţele trepidante ale progresului lasă vizibil în urmă tot ceea ce este depăşit. Metafizica a fost discreditată sau de-a dreptul uitată şi omenirea se mai

interesează doar de aspectele materiale: de date şi de fapte, la rece. Cărările sinuoase şi interesante sunt şterse de pe faţa pământului şi peste ele se construiesc autostrăzi anoste. Albul clinic a devenit culoarea predominantă: timpul goneşte înainte tot mai nestăvilit distrugând din zbor tradiţia, în loc să o lase să-şi savureze aşezarea. Urcăm, urcăm nemilos, fără nici o pauză, de parcă ne-am fi înscris într-o călătorie colectivă la Polul Nord. Soarele străluceşte şi drapelul flutură în vântul ce bate lipsit de sens, spre viitor.

AVEM NEVOIE DE MAI MULT YANG

Pe lume există prea mult iraţionalism: forţele întunecate se adună pe tăcute şi tradiţiile înţepenite se împotrivesc amarnic forţelor progresului. Tout le monde flecăreşte despre metafizică ori mistică şi nimeni nu mai ştie să aprecieze realizările ştiinţelor naturii. S-ar zice că oamenii preferă căile strâmbe, întortocheate, dispreţuind lucrurile ordonate şi fireşti. Ne vine greu să nu vedem totul în negru: timpul se învârte în cerc, fără să o pornească spre tărâmuri noi, întorcându-se obsesiv la tot ceea ce este vechi, reacţionar, vlăguit. Urcăm, urcăm fără nici o speranţă de salvare şi fără nici o milă în călătoria noastră colectivă şi sinucigaşă spre Polul Sud interior al speciei umane. Zile obscure şi apăsate de nori.

URÂŢII SUNT MAI BUNI ÎN PAT

Tot soiul de puşti cu coşuri, încă neatinşi vreodată de mână delicată de femeie, visează noaptea, sub pătură, la fiinţe cu bucle blonde, cu feţe de îngeri şi sâni ca ai Sophiei Loren.

Absolut valabil şi pentru fetele fără experienţă, care îşi atârnă pe pereţi fotografii cu tineri â la Johnny Depp. Odată trecută beţia pubertăţii, re-rezentările ideale ajung ca planurile de război, dică nu rezistă nici la primul contact cu inami-cul: în locul blondei adorate, tânărul va pune âna, timid, pe o puberă cu părul de culoarea orcovului şi cârlige dentare, iar tânăra se va îndrăgosti deznădăjduit de primul venit cu pi-cioare în x şi ochelari groşi.
Dar de îndată ce cunoscătorul va ajunge la ârsta maturităţii, va înţelege că numai oamenii urâţi pot fi parteneri plini de erotism. Da, ei, aşa bătuţi de natură, îşi dau pur şi simplu silinţa, înainte emană şarm, spirit şi umor, fiind siguri că altfel nu ar avea nici o şansă. în timpul, dau dovadă de delicateţe şi îndemânare tehnică sur-prinzătoare, fiind unica lor şansă să repete ex-perienţa. Iar după, în nici un caz nu se întorc pe partea cealaltă ca să sforăie, ci fac risipă de mân-gâieri. La fel, numai de bine şi despre doamnele care nu lasă impresia că tocmai au aterizat din California. în faza flirturilor, sunt mult mai prie-tenoase, mai abordabile şi mai amabile decât frumoasele. In jocul amoros se abandonează plăcerilor, mult mai vulcanice şi mai neînfrâ-nate. Şi după, chiar se poate trăi cu ele: nici nu comentează, nici nu există riscul să pună altul ochii pe ele. Adevărate comori!
în esenţă, e un adevăr pe care ar trebui să îl ştie toată lumea. Dar o lume superficială, con-trolată de forţele marketingului, îl îngroapă sub o minciună cât casa. Din toate reclamele sar blonde cu sânii cât clopotele, cu zâmbetul de pastă de dinţi şi din toate spoturile ies masculi atletici cu pectoralii lucraţi. Astfel se naşte impre-

sia greşită că muritorii normali, aproximativ urâţi,
aşa ca la tot pasul, nu ar avea şi ei viaţă sexuală;
ba chiar, subliminal, se strecoară concluzia că nici
măcar nu ar avea dreptul. Aşa că trebuie să scoatem sabia (dacă expresia mi-este îngăduită) întru apărarea tuturor: a celor cu pieptul plat şi păr puţin, dar burtoşi, cu dinţii strâmbi şi umerii lăsaţi, cu cicatrice şi cu platfus, indiferent de sex. în Soho, sub clar de lună şi în acorduri de mandolină, poţi trăi alături de urâţii acestei lumi cele mai extraordinare poveşti de inimă albastră.

FRUMOŞII SUNT MAI BUNI ÎN PAT

Există un adevăr rareori pronunţat, din motive de corectitudine politică, dar permanent confirmat de statistici şi cercetări sociologice: oamenii frumoşi se descurcă mai uşor în viaţă. Sunt promovaţi în funcţii, se bucură de mai multă consideraţie şi îşi câştigă celebritatea mai repede. Dar, înainte de toate, gustă mult mai des din plăcerile vieţii sexuale. în vreme ce bieţii urâţi stau pe bară şi se rafinează (mai o poezie, mai o intrigă), frumoşii abia dacă pot ţine piept asalturilor erotice. Şi exact atunci funcţionează nemilosul proverb german: cine are va primi şi mai mult! Astfel frumoşii adună - aşa cum sunt ei, activi în toate, în dragoste şi în viaţă - deosebit de valoroasa experienţă. Ei ştiu întocmai ce, când, unde şi, nu în ultimul rând, cum. Altfel şi mai simplu spus, ei sunt o forţă! Bărbaţii chipeşi - cu zâmbet â la Hugh Grant, cu mâini delicate, dar gata oricând să cuprindă şi siluetă â la George Cloony- bărbaţii chipeşi, adică, au învăţat vreme de o mie şi una de nopţi cum să ghicească şi dorinţele cele mai ascunse. Femeile frumoase, la rândul lor - cu ochii negri şi inteligenţi, în care sclipeşte umorul, cu buzele moi şi cărnoase şi si-

luetă â la Catherine Zeta-Jones - femeile frumoase, adică, ştiu cu exactitate unde să aţâţe focul pentru ca undeva adânc, în suflet, să dezlănţuie jocul de artificii. Dar frumoşii mai prezintă şi un alt mare avantaj: cum nu trebuie să se forţeze pentru a ademeni, ci mai degrabă pentru a ţine piept navalei în dormitor, sunt permanent relaxaţi. Cu alte cuvinte, le lipsesc convulsiile, inevitabile în cazul urâţilor. (De fapt, totul se întâmplă fără efort.) Flirtează calm, fără dileme stilistice, hotărâţi să ajungă la ţintă. Iar în aşternut nu se grăbesc deloc: bărbaţii nu sunt chinuiţi de poftele trupeşti, nici de cele sufleteşti, prin urmare nu se reped de parcă tocmai ar fi memorat atlasul de sexualitate din programa liceelor de ştiinţe exacte. Iar femeile îşi găsesc întotdeauna răgazul să guste din şampanie sau - aidoma curtezanelor clasice - să recite vreo obscenitate din Catull.
Vorbind despre cel de-al treilea motiv pentru care practicile erotice iau o turnură mulţumitoare doar cu concursul frumoşilor, ajungem într-un domeniu învecinat cu penibilul; dar într-o discuţie liberă nu avem voie să trecem sub tăcere un argument relevant. Prin urmare, fără nici un menajament, cu toţii - fără excepţie! - arătăm comic în timpul actului sexual. Dacă ne-ar vedea lumea în tramvai cu acea expresie pe chip, cu siguranţă ar coborî în cel mai scurt timp, cu maximă indignare. Aşa a vrut mama-natură, oroarea estetică să fie preţul plăcerii. Dar totul se mai îndulceşte când se întâmplă între frumoşi!

MAI MULT ROMANTISM ÎN ACTUL SEXUAL, VĂ ROG

Chiar dacă autorii de ghiduri practice susţin cu tărie contrarul, sexul reuşit ţine în primul rând de armonie. Cei doi parteneri trebuie să se

potrivească, iar trupul şi spiritul fiecăruia trebuie să se găsească în consonanţă. Filozofic, totul ar suna cam aşa: două suflete se caută între ele. Dar cum pe această lume materială sufletele se găsesc doar sub formă de trup, se servesc de cele şapte simţuri pentru a-şi exprima iubirea unul faţă de celălalt: cu mângâieri şi sărutări şi toate celelalte. Dar unde nu există iubire, nu există nici armonie. Iar fără armonie poţi să treci, sportiv, prin toate poziţiile Kamasutrei - nu iese cine ştie ce dacă inima rămâne de gheaţă.
Dar odată ce există armonie sufletească, alte câteva lucruri fac sexul şi mai plăcut. Se ştie doar că sexul adevărat nu începe în pat - ci cu un zâmbet de dimineaţă, cu o mână trecută prin păr şi rămasă o clipă pe umăr; cu o ridicare ironică din sprâncene, cu un sărut pătimaş, cu un e-mail tandru trimis înapoi, la birou, ori cu ciocolata preferată, descoperită pe neaşteptate în buzunarul paltonului, lăsată acolo de ea. Sexul adevărat începe cu şamponul din buclele negre, împreună sub duş, cu masajul binefăcător după o zi de muncă nesfârşită, când mâinile nu se mai desprind de pe rotunjimi căutând tainele timpului cu priviri furate în oftat. Şi tinerii şi bătrânii. Şi graşii şi slabii. Şi conservatorii şi comuniştii. Şi urâţii şi frumoşii. (Iar urâţii se consideră atunci cei mai frumoşi oameni de pe pământ. Şi, de mirare, chiar sunt!) Şi nu este deloc necuvenit să aprinzi o lumânare, spre sărbătorirea acestei minuni.

SEXUL ESTE MAI MULT UN EXERCIŢIU SPORTIV

Nu-i de nici un folos să ne învârtim în jurul degetelor: sexul adevărat este mai întâi de toate o che-

stiune de măiestrie tehnică. Bărbaţii trebuie să se pricepă în care anume regiuni ale corpului se adună terminaţiile nervoase ale centrilor plăcerii, femeile, la rândul lor, trebuie să priceapă că e necesar ca şi ele să contribuie energic. Et cetera. Nu ajută nici cine ştie ce mare iubire, dacă domnul nu are simţul cuvenit în vârful degetelor; şi cele mai adânci sentimente rămân inutile, dacă doamna se dovedeşte timidă şi neîndemânatică. Da, contează numai cunoştinţele temeinice, în esenţă, toată chestia nu e mai romantică decât examenul pentru permisul auto: există o parte teoretică - trebuie să fi studiat, ce şi cum şi când, trebuie să fi memorat interdicţiile şi rutele ocolitoare. Dar şi mai importantă este partea practică: e vorba de sucit cheia în aprindere, de mişcat schimbătorul de viteze şi - arta supremă - de marşarier.
Sexul adevărat depinde, apoi, şi de forma fizică. Nu se consideră comme il faut, să... - cum să spunem? - să batem monedă pe acest aspect. Dar până i apostolii moralei trebuie să recunoască, nu se oate fără participare fizică. Iar noi, oamenii, nu sunem ca iepuraşii care se agită sălbatic câteva clipe... şi gata; uneori este nevoie de efort susţinut câteva ore, iar cine dispune de asemenea resurse fizice se află, evident, în mare avantaj. Femeile sunt îndreptăţite să prefere bărbaţii cu abdomenul ca scândura de călcat, nu doar din motive estetice. Burta suptă, şoldurile atletice, umerii laţi, iată semne că muşchii sunt în formă maximă şi că tânărul nu va cădea răpus într-un sfert de ceas, cu respiraţia tăiată. Şi, invers, cine are gust cu adevărat va invita la un drink frivol o albină sportivă cu mijloc tras-prin-inel. Să se termine unui pe altul.

SĂ TRAGI CU OCHIUL ÎN SAUNĂ ESTE ABJECT

Sauna nu e peepshow. La saună nu te duci pentru că visezi să se holbeze careva la tine, ci ca să stai pe o bancă de lemn, în vreme ce te purifici, odată cu tot ce îţi iese prin pori. Absolut valabil şi pentru tinerele drăgălaşe, cu sâni zglobii, care nu trebuie să îi facă pe bunicii destrăbălaţi să le iasă ochii din cap. Privind din cealaltă parte a barierei sexuale, nici voinicii nu vizitează stabilimentul ca să fie mângâiaţi în voie de privirile gospodinelor frustrate. Erotismul este agreabil, dar la locul lui. Nu în saună, unde scopurile sunt odihna şi destinderea, nu flirtul. în cazul ideal, o saună ar trebui să fie tot atât de ispititoare ca o cameră de aşteptare la medicul internist.

Desigur, eşti gol-puşcă. Asta nu se poate evita, din păcate. Dar cel puţin poţi să te comporţi ca şi cum ai fi îmbrăcat, respingând energic orice privire care îţi alunecă spre umeri. Ceea ce nu este exagerat nici pentru bărbaţi, care se află în permanentă luptă cu propriii lor hormoni, căutând firesc şi insistent orice rotunjime curajoasă, şi în special dacă frunza de smochin se află la locul ei, în ciuda tuturor semnalelor lucide trimise de creier. Degeaba! La ce bun patru mii de ani de monoteism şi dezvoltare culturală? Dar doamnele au un stil mult mai decent de a trage cu ochiul, venindu-le probabil şi mai uşor să-şi înfrâneze voaierismul.

Dacă toată lumea ar cădea de acord să renunţe la erotism, sauna ar putea deveni ceea ce ar trebui să fie, un refugiu al nevinovăţiei. După cum se ştie, strămoşii noştri nici nu aveau habar că sunt despuiaţi, în grădina raiului. Abia după căderea în păcat au rupt smochinii, ca să-şi acoperea goliciunea, iar Dumnezeu a fost cel dintâi croitor, care le-a făcut haine. Şi dacă acum le lepădăm, este pentru ca să ne întoar-

cem la starea iniţială, paradisiacă. Nu ca să sfredelim cu privirea şi să poftim, şi cu atât mai puţin să atingem. Ci doar să rămânem calmi şi să transpirăm.

FRAIER E CINE NU TRAGE OCHEADE ÎN SAUNA

în saună nu se fâţâie numai staruri de cinema. Şi ai puţine şanse să-ţi iasă în cale Matt Damon ori Bruce Willis, Sharon Stone ori Angelina Jolie. Prin urmare, nu ai să vezi numai bărbaţi cu umeri laţi, şolduri înguste şi abdomen lucrat, şi nici numai femei cu siluetă de vis, ci oameni absolut obişnuiţi: cu sâni lăsaţi şi şolduri generoase, cu tot felul de cicatrice şi cu platfus, dar, în felul lor, cu trup frumos. Desigur, nu de cinematograf şi nici de cat-walk, dar tot nu trebuie ignoraţi, să nu se umple de complexe. Şi, pentru psihicul lor, merită o privire şi, de la caz la caz, şi un fluierat admirativ. Şi nici doamnele nu ar trebui să se abţină, cu falsă rezervă!

Dar cele spuse ar putea conduce spre concluzia greşită că doar categoriile de vârstă înaintată şi supraponderalii merită atenţie, în vreme ce zveltele zâne de saună şi zeii atletici de baie ar trebui trecuţi intenţionat cu vederea. Orice formă de discriminare se cere respinsă, chiar dacă se îndreaptă împotriva celor privilegiaţi de natură. Şi frumuseţea tinereţii îşi poate cere drepturile. Şi cei ageri şi fierbinţi merită să fie mângâiaţi cu privirea, în saună. Doar nu şi-au dat zadarnic silinţa să se hrănească sănătos şi să se descotorosească de kilogramele în plus?

In esenţă, nu este vorba de rang, ci doar de un simplu principiu biologic: o femeie care nu ştie să aprecieze un bărbat musculos înseamnă că-şi neglijează îndatoririle. Iar un bărbat care,

de pe băncuţa lui de lemn, nu se uită adânc în „caseta smochinită, dar plină de comori", este pur şi simplu fraier. Sublimarea se poate face doar la cocktail parties. La saună e vorba de adevărurile general umane, de care nimeni nu e scutit.

ARGUMENTE ÎN FAVOAREA POLIGAMIEI

Să fim cinstiţi, se întâmplă rareori ca o femeie să îndeplinească toate pretenţiile unui bărbat. Cum adică, rareori? De fapt, niciodată. Există cele pe care le iubim, deoarece magnetismul lor erotic extrage tot fierul din sânge, încât ni se taie genunchii şi le cădem la picioare; apoi sunt celelalte, atrăgătoare mai degrabă că sunt „de casă", femei care ne ocrotesc zi şi noapte, ca pe bebeluşi, hrăniţi şi schimbaţi cu regularitate. Urmează femeile cu care am vrea să ne petrecem nopţi nesfârşite discutând vrăjiţi despre Proust şi gelozie, cu greu croindu-ne cale spre zonele interzise; şi, în fine, cele foarte senine, care ne amintesc râzând că situaţia ar putea fi deznădăjduită, dar niciodată serioasă. Exact aşa cum spuneam, toate aceste calităţi nu pot fi însumate de una şi aceeaşi persoană - şi nici nu e de mirare. E vorba despre calităţi care se contrazic flagrant.
Ipocritul rezolvă totul căsătorindu-se cu una din cele patru - de obicei cu cea mai urâtă - şi imediat o va înşela cât va putea: la început, de obicei, cu femeia plină de erotism, apoi cu cea mai deşteaptă şi, în cele din urmă, cu senina, după care prima va verifica factura telefonului mobil şi va divorţa. Iar lucrurile vor ieşi cât se poate de prost pentru toată lumea, şi pentru

soţul părăsit de toate spiritele (şi trupurile) şi pentru cele patru femei, părăsite şi ele rând pe rând. Dar există o soluţie, totuşi, absolut la îndemână, mai exact reabilitarea unei instituţii sociale abolite de creştinism într-un acces de crasă neglijenţă: poligamia. Aproape toate celelalte culturi o cunosc şi o practică - oare ce formă de aroganţă europeană ne poate amăgi că învăţătura creştină ar fi singura adevărată, deşi nu s-a impus din punct de vedere istoric? De câte tragedii, de câte războaie ale rozelor, de câte crime comise cu toporul nu am fi scutiţi prin reintroducerea poligamiei! Şi, altfel decât susţin câteva feministe înrăite, nu au de câştigat doar bărbaţii, ci şi femeile - urâte, pline de erotism, intelectuale şi senine - pot lega între ele o strânsă prietenie. Mai devreme sau mai târziu vor înţelege că împreună pot reuşi perfect să joace pe degete orice bărbat.
Şi, în cele din urmă, să stabilim că nici nu există vreun argument juridic valabil împotriva poligamiei. în multe ţări occidentale începe să fie permisă căsătoria în cadrul perechilor de homosexuali ori lesbiene. Şi dacă sexul partenerilor de căsnicie nu interesează, de ce ar fi mai important numărul lor?

ARGUMENTE ÎMPOTRIVA POLIGAMIEI

în basme există deseori o regulă absurdă, care nu trebuie încălcată, sub ameninţarea că totul se va face praf şi pulbere. Spre exemplu, nu ai voie să-i pretinzi omnipotentului geniu să atârne oul păsării Rok în cupola castelului tău. Sau nu ai voie să te duci, după miezul nopţii, în pădurea vrăjită şi, mai presus de orice, nu ai voie să scoţi acolo nici un cuvânt.

Forma iniţială a acestor reguli absurde de basm o găsim, bineînţeles, în Biblie: Dumnezeu interzice primei perechi de oameni să mănânce din fructul care creşte în pomul cunoaşterii binelui şi răului. Pedeapsa era drastică - alungarea din paradis, muncă, strădanii, moarte.
Cu sexualitatea omenească se petrece la fel ca în basme. Nu există un motiv palpabil pentru aplicarea interdicţiei de a avea relaţii cu mai multe femei, la un moment dat, dar dacă se întâmplă, totuşi, vraja se rupe rapid - castelul vieţii de huzur se risipeşte în văzduh, împreună cu toate crenelurile şi turnurile lui rococo. Şi asta nu pentru că sexualitatea ar reprezenta ceva imund, nefiind deloc aşa, dar nici nu ne putem permite să abordăm totul cu uşurinţă, la nesfârşit. Nu, nu sunt artificii, e de-a dreptul dinamită. Sexualitatea reprezintă o forţă enormă, şi cine-şi imaginează că ar putea să o despartă de celelalte sentimente ale sale, de iubire, spre exemplu, şi să-şi împartă dorinţele cu mai multe femei, va constata, plin de uimire, cum vor exploda cele mai întunecate patimi, până când din tot proiectul de viaţă nu va mai rămâne nici conturul. Lăsând în urmă doar amărăciune, şi bani şi copii de împărţit. Acceptarea poligamiei ar pune un capac instituţional, nerezolvând câtuşi de puţin adevărata problemă.
Iar explozia ar fi şi mai violentă dacă s-ar declanşa în infernul cu mai multe neveste. Fiecare, fără excepţie, nutreşte dorinţa profundă - şi unică! - să fie cel mai important reprezentant pe Pământ al speciei. Asta este adevărata Grădină a Edenului pentru orice Adam şi orice Eva; doar şarpele cel rău şuieră că fericirea poate fi descoperită abia dincolo de porţile paradisului. Cine mai consideră iubirea monogamă o trăsătură a ariei culturale europene să-şi pună problema de ce romanele romantice de

dragoste sunt devorate tocmai în societăţile dominate de poligamie.
Adepţii căsătoriilor multiple susţin că unicul partener al iubirii pe viaţă nu există oricum, prin urmare căutările trebuie oprite, dar realitatea este mult mai simplă şi mai complicată, în acelaşi timp. în lumea reală, femeia sau bărbatul ideal nu există, şi atunci trebuie să ne mulţumim mereu cu cel mai bun înlocuitor, care, în timpul convieţuirii, se transformă treptat în idealul zadarnic căutat, lată descântecul tainic - aşa ca în basme, aşa ca în Biblie - ce nu trebuie să se destrame.

LA MINE

Când mergem la mine, te vei cufunda în mica mea lume. După ce am răsucit cheia în broasca uşii de la intrare, vei vedea pe perete fotografia tatălui meu, cu care semăn leit. Vei mângâia cu privirile cărţile de pe rafturi, atât de familiare, dar nou-nouţe. Te vei gândi, poate, citeşte multă literatură poliţistă, sau, aha, îi place P.G. Wodehouse, ca şi mie! Dar poate că tu nu ai auzit de Wodehouse (păcat), ori îţi este indiferent ce fel de cărţi are un bărbat cu care tocmai începi o relaţie mai apropiată (mda).
Când mergem la mine, voi aduce vinul alb din frigider, primit cadou acum o jumătate de an - Chardonnay de pe înălţimile Golan - şi voi turna în pahare cu picior. Vei gândi că bucătăria mea e curată şi îngrijită, îţi vei da seama că fac parte mai degrabă din categoria oamenilor ordonaţi, şi nu haotici. Ceea ce nu ştii e că îmi permit, încă de când am ieşit din facultate, o femeie care vine o dată pe săptămână - curăţă, dă cu aspiratorul şi calcă.
Când mergem la mine, am să te întreb dacă

îţi place jazzul; şi când îmi vei răspunde ca da, voi pune un CD cu Billie Holiday, care îmi frânge inima cu vocea ei de adolescentă. Dacă nu îţi place jazzul, avem o problemă. Mai bine să renunţăm cu totul la muzică. Sau, în cel mai rău caz, îmi voi scoate chitara din cutia ei neagră şi îţi voi dedica - drrrrrrrmmm! - ceva spaniol, doar nu poţi rămâne nepedepsită.
Când mergem la mine, îţi voi aduce a doua zi micul dejun la pat, pentru că, în definitiv, sunt bine-crescut. Mă voi furişa în zori dintre pături, voi cumpăra croasanţi printre mulţimile dezlănţuite, voi mai fierbe şi un ou, patru minute şi jumătate, şi voi mai aşeza pe tavă şi un borcan cu marmeladă de portocale. Doar cafea nu primeşti la mine, deoarece sunt un convins băutor de ceai.

LATINE

Când mergem la tine, îţi voi simţi încă de pe hol parfumul: şi piele, şi păr, şi pantofi şi Chanel No. 5, miros care a plutit toată seara în jurul meu - dar la tine acasă îl simt mai concentrat şi îl adulmec cu nesaţ. Şi, deodată, pricep că sunt un astronaut în vizită pe o stea îndepărtată. Atmosfera e compusă din gaze cu totul străine, şi numai graţie naturii pot respira fără cască. Şi pricep că aşa va rămâne veşnic, chiar dacă mâine dimineaţă vom hotărî să ne căsătorim. Şi, în ciuda emoţiei, mă trece un fior rece, dar mic.
Când mergem la tine, voi vedea pe peretele din dormitor afişul cu festivalul internaţional de tangou de la Paris. îmi voi imagina cum pluteşti în zbor prin sălile de dans şi cuibărită în braţele altor bărbaţi şi vreme de o secundă idioată voi simţi laţul geloziei în jurul gâtului - eu, care nici măcar nu ştiu să dansez! - iar hăul se va căsca deodată la picioarele mele. Dar

imediat îmi va fi bine din nou.
Când mergem la tine, nu vei pierde timpul să mă întrebi ce muzică îmi place, ci vei împinge imediat un CD al lui Billie Holiday în CD-player şi apoi te vei cuibări lângă mine, pe canapeaua ta roşu-aprins. Iar eu voi gândi: ce canapea urâtă, dar nu voi rosti niciodată asta, bineînţeles, pentru că voi fi ocupat cu lucruri mult mai interesante.
Când mergem la tine, mă voi trezi speriat dimineaţa la cinci din somnul raţiunii, care naşte monştri, şi mă voi întreba cum am ajuns în patul tău. Iar dacă am şi uitat sau răspunsul nu-mi place, îmi voi strânge lucrurile încet, cât se poate de încet, îmi voi lega în grabă şireturile şi voi ieşi închizând uşa în urma mea şi mai încet.

CARTEA DE FAŢĂ E UN GUNOI ORDINAR
Hannes Stein este, fără discuţie, un scrib şmecher. Ceea ce a şi demonstrat în satira lui de poveţe Cum m-am lăsat de gândit şi în Enciclopedia lucrurilor care mă sâcâie zilnic, chiar dacă trebuie notat că ambele cărţi au fost întâmpinate de critică cât se poate de contradictoriu, unii mergând până acolo încât să-l considere reacţionar. Ceea ce pare să-l fi afectat profund, deoarece în ultima sa publicaţie, o cărticică intitulată (ironic?) Cum să ai întotdeauna dreptate, pe care o consideră un „ghid de conversaţie" (absolut incert ce anume vrea să spună cu asta), nu se mai ghiceşte nici un fel de orientare în concepţia sa asupra lumii. Stein se amuză să susţină simultan două păreri pe orice temă, una pro şi cealaltă contra - astfel, argumentând cu aceeaşi vervă în favoarea şi împotriva utilizării energiei atomice, în favoarea şi împotriva dreptului femeilor de a recurge la avort, ţinând chiar şi o predică procomunistă - alături de o argumentaţie

detaliată conform căreia comunismul nu poate funcţiona. Et cetera ad nauseam. Nu, Stein nu va mai putea fi considerat un reacţionar după volumul de faţă. Şi nici vreun spirit progresist. Ci doar un laş. „Aici mă aflu, nici nu pot altfel - să mă ajute Dumnezeu, Amin." Cuvântul îi este atribuit lui Luther; se pare că aşa a răspuns când a fost pus să-şi mărturisească public tezele antipapale. Nici că există ceva mai străin de nestatornicia domnului Stein decât această poziţie temerară. Stein recurge la tertipuri dialectice: cine ar dori să-l surprindă fixat asupra unui punct de vedere va auzi doar ecoul unui hohot de râs. Autorul nostru ştie să-şi facă viaţa uşoară. Cititorul poate bănui, orbecăind în beznă, încotro înclină preferinţele lui Stein (sperând, oricum, că nu susţine serios pedeapsa capitală ori poligamia), însă, în loc să se bată deschis pentru opiniile sale, preferă să atace simultan din ambele tabere. „Am principii de fier. Dacă ele nu vă sunt pe plac, mai am şi altele", se pare că ar fi zis Groucho Marx. Stein are obrăznicia să pună cuvintele respective ca motto al cărţii sale. Prin urmare, nu-i datorăm nici măcar respectul cuvenit unui adversar care are o altă ideologie.

Cartea lui Hannes Stein, Cum să ai întotdeauna dreptate, e cumplită şi din unghi filozofic. Stein abordează toate părerile ca şi cum ar fi la fel de juste; se poartă ca şi cum punctele de vedere, în totalitatea lor, i-ar fi indiferente - în sensul propriu. Cu alte cuvinte, dă apă la moară relativismului în maniera cea mai neglijentă. Când închizi cartea, rămâi cu sentimentul că nici nu există un adevăr pe care să-l stabileşti obiectiv. Dar asta ar însemna că nu există nici valori universale, ceea ce ar reteza firul care îi uneşte între ei pe toţi oamenii de pe planetă. Oare acesta să fie scopul lui Stein?

CARTEA DE FATĂ ESTE ESENŢIALĂ
Hannes Stein este un eseist isteţ, în adevăratul sens al cuvântului: are spirit şi slăbiciune pentru ironie. Ceea ce a demonstrat şi în Cum m-am lăsat de gândit, o satiră captivantă, un adevărat ghid, dar şi în înţeleaptă Enciclopedie a lucrurilor care mă sâcâie zilnic. Nici una dintre cărţile lui nu a atras atenţia prin foiletoane publicate de presa germană - din invidie, se poate presupune, deoarece publicul cititor le-a întâmpinat cu enorm interes. Stein adaugă acum celor două bijuterii un al treilea briliant, o adevărată risipă de spirit - Cum să ai întotdeauna dreptate - cel dintâi ghid de conversaţie al Germaniei. Principiul în jurul căruia s-a construit noul volum este pe cât de simplu, pe atât de genial: Stein adoptă puncte de vedere diametral opuse faţă de o mulţime de teme. Sunt abordate chestiuni marginale, spre exemplu dacă America ori China ar fi mai bine calificate pentru rangul de supraputere, dar şi probleme cu adevărat importante: să bem ceai sau cafea, cine sunt mai buni în pat, frumoşii ori urâţii? în ansamblu, cartea lui Stein rămâne o pledoarie jovială la adresa acrelii protestante, aşa cum este exprimată în bine cunoscuta formulare a lui Luther, „Aici mă aflu, nici nu pot altfel". Stein arată limpede că, în realitate, fiecare ar putea şi altfel, deoarece nimeni nu este un monolit totalitar. „Mă contrazic singur? Foarte bine, atunci mă contrazic singur", scria odată poetul american Walt Whitman: „Sunt mare, cuprind şi contradicţii." Versurile acestea strălucesc ca motto invizibil asupra ultimei lovituri de geniu a lui Hannes Stein. Şi nici

curajul intelectual nu-i lipseşte lui Stein. Loveşte common sense-ul stângii liberale, loveşte şi la gleznele dreptei, şi găseşte argumente chiar şi împotriva poligamiei! Şocant.
Dar acest ghid de conversaţie merită atenţie şi dintr-un motiv filozofic, mai profund. Cultura dezbaterii, după cum se poate constata cu prilejul fiecărei noi controverse, nu a ajuns prea departe în Germania. Schimburile de idei degenerează rapid în dueluri polemice, în care adversarii nu se abţin nici de la jigniri personale, nici de la calomnie. Şi asta poate din cauză că - spre deosebire de lumea anglo-saxonă - dialogul nu este suficient exersat încă din şcoală. Cartea lui Hannes Stein, în care sunt prezentate glumeţ poziţii de adoptat pe diverse teme, ar putea avea efectul unei cure de dezintoxicare. In finalul lecturii, rămânem cu sentimentul că e mult mai bine să judecăm pe toate părţile orice părere şi, prin urmare, cel care ne contrazice nu trebuie neapărat să fie un om rău, ci doar o persoană ale cărei argumente merită să fie atent cântărite. Astfel, Hannes Stein contribuie Ia consolidarea democraţiei, deoarece cartea sa ne învaţă discret cea mai importantă dintre virtuţile liberale: toleranţa.
Că în volumul de faţă am furat ca o coţofană se înţelege, de fapt, de la sine (printre alţii, de la Aristotel, Isaiah Berlin, Chesterton, Goethe, Hegel, Gunnar Heinsohn, Gerd Koenen, Erik Kuehnelt Leddihn, Walker Percy, Ayn Rand, Rüdiger Safranski, Schopenhauer, Paul Watzlawick etc. etc.). Fie-mi permis să-l asigur pe cititor că nu am considerat că tot ce străluceşte ar fi din aur. Prin urmare, am împrumutat doar idei originale, ale unor autori de primă clasă, refuzând consecvent falsurile, fie ele oricât de sclipitoare.

Dincolo de asta, este o datorie şi o plăcere să le adresez mulţumiri următorilor: Pamela şi Wolf Biermann (Hamburg), care mi-au lăsat cheia casei lor de vacanţă, unde am putut să mă retrag o săptămână ca să scriu. Stefan Grund (tot din Hamburg), care m-a găzduit câteva zile în locuinţa sa, în acelaşi scop, unde şi-a vârât nasul în disputa pro şi contra vegetarianism. Dirk Maxeiner (Augsburg), care tocmai redacta o carte despre cercetarea climaterică şi mi-a livrat argumente pentru şi împotriva efectului de seră provocat de om (toate greşelile îmi aparţin bineînţeles doar mie). Michael Miersch (Miinchen) a dorit neapărat reluarea vechii discuţii, „câine sau pisică?" Alan Posener (Berlin), care mi-a împărtăşit cu mărinimie din ştiinţa sa despre Beatles şi Rolling Stones şi, pe deasupra, m-a luminat în chestiuni ale gramaticii franceze. Sylke Tempel, născută la Bayreuth (şi nu, după cum s-a colportat adesea, la Beirut), care mi-a mărturisit telefonic din Tel Aviv de ce consideră Inelul Nib'dungilor o operă de valoare.
Last but not least - şi în afara ordinii alfabetice - îi mulţumesc agentului meu, Riidiger Dammann (Berlin), pentru cunoştinţele sale de specialitate din domeniul fotbalului şi pentru prietenia sa.

CUPRINS

ENCICLOPEDIA LUCRURILOR
CARE MĂ SÂCÂIE ZILNIC
mic tratat pentru intelectuali agasaţi
traducere din limba germana de Mihai Moroiu
O enciclopedie alternativă despre lucruri mari şi lucruri mici, dar la fel de sâcâitoare: de la declaraţia de venituri la Dan Brown, de la muzicanţi stradali la prezervative, de la vecini, supermarketuri, telefoane mobile la experţi în Orientul Apropiat.
O călătorie simpatică şi curajoasă printr-un amestec unic de umor şi onestitate.
■..".W „«Nu ne rămâne decât să alegem între adevăruri insuportabile şi înşelătorii picante», spunea Emil Cioran, care a trăit până la adânci bătrâneţi şi, în ciuda proastei sale dispoziţii etalate, a fost un om fericit."
Hannl's Stein
„Am cea mai paşnică dispoziţie. îmi doresc o căsuţă modestă, cu acoperiş de paie, dar un pat bun, mâncare bună, lapte şi miere, foarte proaspete, la fereastră flori, în faţa uşii câţiva copaci frumoşi, iar dacă bunul Dumnezeu vrea să mă facă foarte fericit, îmi va îngădui să trăiesc bucuria ca de acei copaci să fie atârnaţi şase sau şapte dintre duşmanii mei. Impresionat, le voi ierta înainte de moarte toate nedreptăţile pe care mi le-au făcut cât au trăit. Da, trebuie să-ţi ierţi duşmanii, dar nu înainte să fie spânzuraţi."
Heinrich Heine

CUM M-AM LĂSAT DE GÂNDIT
mic tratat pentru intelectuali epuizaţi
traducere din limba germană de Mihai Moroiu
Viaţa este o impertinenţă solitară şi, de fapt, totul se reduce la un truism: gândirea scade forţa de atracţie erotică şi însingurează. Cine şi-ar don să facă amor cu un monstru inteligent şi cu ochelari groşi sau să stea sub acelaşi acoperiş cu alt monstru care se îndoieşte tot timpul?
De la trezire până la culcare, de la răsărit până la apus, viaţa este o gigantică aglomerare de mărunte necazuri şi umilinţe. Prin urmare, cine îşi propune să supravieţuiască lumii moderne trebuie să se lase de gândit, şi poate reuşi fără greş urmând paşii riguros descrişi de Hannes Stein. Cine şi-ar fi închipuit una ca asta, să ajungi să înveţi cum să nu mai înveţi!
„Decât o frunte îngândurată, mai bine riduri de expresie."
Hannes Stein
O bijuterie scânteietoare de eseistică a epocii contemporane, un pamflet polemic swiftian dedicat raţiunii critice, un perfect portret miniatural al ignoranţei feroce.

Pedro González Calero
FILOSOFIA PENTRU BUFONI
mic tratat de tot râsul filosofilor
traducere din limba spaniolă de Mihai Gruia Novac
Este oare compatibilă filosofia cu umorul? Este posibil să înveţi filosofie râzând în hohote? Vă invităm la întâlnire cu proasta dispoziţie a | soţiei lui Socrate, cu visele lui Machiavelli, cu opiniile lui Kant despre căsătorie, cu nemiloasele replici caustice ale lui Nietzsche, cu deducţia logică a lui Russell conform căreia el şi Papa sunt una şi aceeaşi persoană.

Când Diogene a fost făcut prizonier şi scos
la vânzare ca sclav, negustorul l-a întrebat ce ştie el să facă, iar
acesta i-a răspuns: „Ştiu să poruncesc. Vezi dacă e cineva care
doreşte să-şi cumpere un stăpân."
Când Madame de Stael a fost întrebată de ce femeile frumoase
aveau mai mult succes în faţa bărbaţilor decât cele inteligente, ea a
răspuns: „Pentru că sunt puţini bărbaţi orbi, dar mulţi bărbaţi proşti."
Când cineva l-a întrebat pe Bertrand Russell de ce nu a scris nicio-
dată despre estetică, acesta a răspuns: „Pentru că nu ştiu nimic
despre estetică [...], deşi recunosc ca nu este o scuză prea
potnvită, deoarece prietenii spun că ignoranţa mea nu m-a
împiedicat niciodată să scriu despre alte teme."

Belinda Cannone
TRIUMFUL PROSTIEI
mic tratat despre prostia inteligenţei
traducere din limba franceză de Ion Doru Brana
Cum poate un spirit sofisticat, cultivat şi, în
aparenţă, liber să se împotmolească atât de
des în poncife şi în idei livrate la pachet?
Plecând de la această realitate, eseul plin de
umor al Belindei Cannone abordează, cu
graţie şi fina ironie, mecanismele prostiei
tocmai pe tărâmul inteligenţei. Unele sunt
bine cunoscute, dar altele sunt noutăţi ab-
solute. Căci prostia nu doar evoluează, ea
se înnoieşte neîncetat şi nu există nimic mai
surprinzător decât prostia deşteptăciunii.
Un elogiu al libertăţii spiritului şi un apel la responsabilitatea inte-
lectuală, dar, înainte de toate, o satiră sclipitoare şi profundă de-
spre minţile noastre înţesate de atâta... cunoaştere.

SUSANN E REIN ECK E
ASTROGHID DE BIROU
lăsaţi stelele să lucreze în locul vostru
traducere din limba germană de Diana Sălăjanu

Astroghidul de birou vă propune o incursiune
preţioasă în personalitatea celor care joacă
un rol în cariera dumneavoastră, în culisele
existenţei, de la cea mai mică slăbiciune
până la cea mai subtilă abilitate.
Este şeful dumneavoastră Scorpion? Atunci
aveţi nevoie de mult fler.
Şef, coleg sau subaltern, zodia spune mereu
mai mult decât orice confidenţă. Şi totul
începe odată cu angajarea şi nu se termină nici după promovare.
Cum reuşiţi să fiţi convingător la interviu? • Cum ştiţi dacă merită
să îl angajaţi? • Cum puteţi câştiga încrederea şefilor'? • Cum vă
cuceriţi colegii? • Cum convingeţi subalternii?

John Lloyd & John Mitciiinson
CARTEA IGNORANŢEI
mic tratat pentru cei care ştiu că... nu ştiu
traducere din limba engleză de Iris Manuela Gîtlan-Anghel
•Ţ--l----
'li & i 01 : M: I, I. ■
I
cartea ign<
Un compendiu al concepţiilor greşite, al
neînţelegerilor şi al greşelilor frecvente se-
lecţionate din programul Quite Interesting
de la BBC.
în cazul în care încă mai credeţi că numele
Americii vine de la cartograful italian
Amerigo Vespucci, că francezii au inventat
şampania, că George Washington a fost
primul preşedinte al Statelor Unite, că
Bangkok este capitala Thailandei, că cea mai mare fiinţă este
balena albastră, că Alexander Graham Bell a inventat telefonul,
că whisky-ul şi cimpoiul provin din Scoţia sau că Everest este cel
mai înalt vârf din lume, atunci există cel puţin două sute de mo-
tive pentru care ar trebui să citiţi această carte.

SVEN ORTOLI & NICOLAS WITKOWSKI
BUTOIUL LUI ARHIMEDE
mic tratat de mitologie a ştiinţei
traducere din limba franceză de Denia Mateescu
Aceia care mărturisesc că nu înţeleg nimic
din ştiinţă au auzit vorbindu-se măcar de
»"!* | mărul lui Newton, de veriga lipsă sau de
butoiul lui Arhimede. Dar ştiu ei oare că în
spatele mărului se ascunde o femeie, că
mai multe verigi sunt încă lipsă din biologia
contemporană şi că Arhimede făcea con-
trabandă cu arme?
Sunt ei pe deplin conştienţi că termenul
„Big Bang" s-a născut dintr-o glumă
răutăcioasă şi că Frankenstein nu este creatura plină de cica-
trice pe care ne-o închipuim?
Rezervorul lui Dumnezeu • Carnetele lui Da Vinci • Franken-
stein • Demonul lui Maxwell • Amanta lui Alfred Nobel •
Numărul de aur al lui Matila Ghyka • Vaporul Satanei

Stephane Audeguy
MIC ELOGIU AL BLÂNDEŢII
mic tratat pentru deliciul intelectualilor
traducere din limba franceză de Ion Doru Brana
SltPHANE AUDF.GUY
mic: ELOGIU al
BLÂNDEŢII
%
„Blândeţea e sortită unei iremediabile mi-
norităţi: acest farmec este secretul ei. Ast-
fel, tot soiul de forţe politice, sociale, morale
se înverşunează s-o falsifice. Orice forţă re-
activă urăşte blândeţea şi caută să-i substi-
tuie simulacre odioase: dulcegărie, nerozie,
infantilism, consens.

Propun să numim blândeţe ansamblul puteri-
lor unei existenţe libere; definiţie generală, dar
nu vagă, dacă stăm să ne gândim mai bine.
Godard, cândva: se zice a face dragoste, e clar că aici este vorba
de o noţiune de muncă. Dragostea e o blândeţe violentă, la fel ca
speranţa. Un oximoron, când pasiunea e un simplu paroxism."
Stephane Audeguy

OnvER Kuiin, Alexandra Rkinwartii, Axei, Frohlicii
ADEVĂRATA ENCICLOPEDIE A PREZENTULUI
mic tratat pentru generaţia tatuaj
traducere din limba franceză de Mihai Moroiu
Societatea produce pe bandă trenduri, ve-
dete şi fenomene fanteziste şi superficiale -
fiind în acelaşi timp o consumatoare docilă
a propriului său scandal, a acestei desăvârşite
dezordini. Cele mai delirante manifestări ale
vremurilor noastre - de la A la Z.
Bun venit în generaţia tatuaj! Remake-uri şi
reality show-uri, inimi singuratice şi maniaci
de sudoku, bucătari cu buză de iepure şi
top-modele cu silicoane; ca şi cum viaţa nu ar fi oricum suficient
de grea, suntem bombardaţi zilnic cu toţi idolii falşi, uneori
amuzanţi, alteori absolut rudimentari. Adesea ne simţim prea
singuri în faţa unei asemenea defilări groteşti. Ce anume ar tre-
bui să-mi placă? De ce anume trebuie să mă feresc? Totul în
Adevărata enciclopedie a prezentului, adevăratul ghid al generaţiei
i-pod şi al părinţilor ei.
Şi ţineţi seama: „Pirssssingul în limbhă poate influenssa neghatif
pronunssia!"

Ute Ehrhardt
FETELE BUNE AJUNG ÎN RAI,
FETELE RELE AJUNG UNDE VOR
traducere din limba germană de Diana Salăjanu
Ce vor crede ceilalţi despre mine?

Ce atitudine vor lua?
Vor accepta o fată rea?
Să duc în spate frica pedepsei... a acelei
pedepse care ar urma după micile încălcări
ale convenţionalului? Să mă simt oarecum
vinovată? Sau să renunţ la slalomul prin
lumea lui „nu se face"?
Desigur, lor le vine uşor, dar mie?
Accept! Sunt suverană doar dacă accept ideea că nu am cum să
le fiu pe plac tuturor.
Accept cu detaşare gândul că până şi oamenii pe care îi iubesc
pot fi cu vârf şi îndesat dezamăgiţi de mine.
E un clişeu raţional, o analiză a capcanelor propriei mele gândiri şi
o renunţare la limbajul corporal servil!
Adio neajutorare deprinsă în mod intenţionat!
Adio profeţie împlinită de la sine!

CUM AM ALES LIBERTATEA
mic tratat pentru o viaţă fără griji
traducere din limba engleză de Gabriel Stoian
I „Nu am nimic-nimic! Şi asta-mi place la
Viaţa e absurdă. Dumnezeu înseamnă iubire.
Suntem liberi cu toţii. Şi atunci:
încetaţi cu văicăreala • Alungaţi plictiseala •
Relaxaţi-vă • Cântaţi la ukulele • Respingeţi
;b.f*.;*»-; ou-iorn • Distrugeţi cămătăria • Puneţi capăt
luptei de clasă • Fiţi boemi • Aruncaţi-vă ceasurile de mână •
Opriţi concurenţa • Trăiţi fără ipoteci, fiţi rătăcitori fericiţi • Evadaţi
din temniţa dorinţelor consumeriste • Uitaţi de guvern • Ignoraţi
reforma • Azvârliţi pastilele • Daţi pace copiilor • Uitaţi de pen-
sie • Fugiţi de bădărănie • îmbrăţişaţi frumuseţea • Iubiţi calul
• lubiţi-vă vecinul • Fiţi creativi • Eliberaţi-vă spiritul • Săpaţi
pământul • Sunteţi liberi!

Tom Hodgkinson continuă ceea ce a făcut
mereu, adică editează reviste, scrie articole,

dă petreceri şi vă sugerează să o luaţi cu
binişorul într-o lume obsedată de muncă:
„Am încercat să creez un soi de canon
alcătuit din pasaje cu îndemn la lenevie şi
pentru asta am explorat filozofia, literatura,
poezia şi istoria ultimelor trei milenii. Dr.
Johnson, Byron, Coleridge, Bertrand Russell,
Oscar Wilde, Nietzsche, John Lennon, toţi
aceşti practicanţi de seamă au stat la baza conceptului despre arta
de a lenevi."
„Inactivitatea este o treabă foarte grea. întotdeauna se găsesc
mulţi care se străduiesc să te pună la muncă."
Oscar Wilde
GHIDUL LENEŞULUI
mic tratat pentru leneşi rafinaţi
traducere din limba engleză de Gabriel Stoian

Marjorie Hillis
SINGURA Şl NU REGRET
mic tratat pentru femei independente
traducere din limba franceză de Denia Mateescu
„Un ghid inteligent pentru clipele de singu-
rătate de care nimeni nu scapă în viaţă.
Există o tehnică de a trăi singură, aşa cum
există o metodă de a învăţa orice, dacă vrei
să faci acel lucru bine cu adevărat. Indife-
rent dacă singurătatea ţi se pare a fi un
blestem sau o aventură (şi indiferent dacă
ai douăzeci şi şase sau şaizeci şi şase de ani),
îţi trebuie un ghid ca să-ţi faci viaţa plăcută
chiar si cu tine însăţi.
Din când în când, fiecare simte nevoia să se autocompătimească.
Dar cineva care îşi plânge de milă mai mult de o lună este o per-
soană laşă şi e foarte probabil să devină extrem de nesuferită
pentru ceilalţi."
Marjorie Hillis